

АЛБЕРТ ЛИХАНОВ

НЕПРОСТЕНАТА

Превод от руски: Румен Шомов, 2014

chitanka.info

Посвещавам на невръстните затворници от фашистките концлагери — на загубилите живота си и на оцелелите — на всички онези, които, в невъзможност да се противопоставят на силата, преодоляват изпитанията, изтърпявайки неимоверни страдания, но съхраняват Човека в себе си.

Посвещавам на паметта на Аълона Сергеевна Никитина, една от онези, чиято съдба е в основата на тази история.

Авторът

ПЪРВА ЧАСТ
ПРЕДДВЕРИЕ

1.

Господ я беше надарил с красота по рождение, въпреки че нито майка ѝ, нито баща ѝ се различаваха от множеството с нещо особено, освен може би със своя кротък нрав и упоритостта си във всякакъв вид труд, заради което подобен тип хора биват обозначавани с думата „работяги“. И едното, и другото достойнство обаче, уви, са незрими, не се забелязват от пръв поглед, докато красотата се набива на очи и като че радостта и добродетелността са нейна несъмнена съставна част, тъй като тя поражда, ако не възхищение, то поне удивление, в които липсват примесите на злост. Въпреки че и завистта се навърта наблизко. На човек отстрани му се струва, че на красавеца сякаш всичко му се урежда по-леко: и да живее, и да си прокарва път сред другите — чрез молба ли, чрез това да бъде защитен от някаква беда ли, ако се налага. Така поне би трябвало да бъде.

В тази история обаче, всичко е на обратно. Красотата и нежността на пролетната възраст привличат към себе си не щастие и радост, а тежки изпитания.

А може би за всичко е виновна войната?

2.

Родителите ѝ я бяха нарекли Альонушка. По-точно — по документи тя се водеше Альона Сергеевна, но можеш ли да не я наричаш с ласкавото Альона? Момичето растеше в хармония с името си — мъничка, добродушна, светлолика, с крехка фигурка. Пораснат ли, дори на години, жените, които сам Господ е надарил с кройка като нейната, едва ли не до дълбока старост, ако ги гледаш отдалеч или в гръб, ти се струват девойчета: стъпката им — лека, ненатежала от годините, движенията на ръцете — отривисти, спорни; сякаш забързани за нещо важно, те обръщат бързо глава, също като малките горски птичета.

Впрочем до тези времена в живота на Альонушка има много време; сега — родена в малка махала в западните покрайнини на руската земя, единствена и обичана, заобиколена от подредения от родителите ѝ бит, тихите им разговори, които не познават повишения тон, съгласието, и взаиморазбирателството с половин дума, откъдето идва и немногословието, тя само е пораснала, за да ходи на училище и да се учи усърдно.

От махалата до училището се минаваха три километра и обикновено татко ѝ я возеше дотам с каручката, в която беше впрегнато кафяво малко конче с човешкото име Ермолай; Ермоша беше послушен, спокоен, но силен, и наложеше ли се, с лекота преодоляваше дълбоките локви, причинени от зловредните есенни дъждове, сякаш домогващи се да откъснат махалата от неголямото и все пак близко село с училище до четвърто отделение.

Това училище се намираше в бивш господарски дом, но на този дом комай само името му беше такова. Макар преди революцията в него наистина да беше живял помещчик, по всичко личеше, че нито е бил много богат, нито кой знае колко господар, щом училището в къщата му разполагаше само с четири стаи, плюс още една — най-голямата, за селската библиотека. Единствената стая над тях пък — баш господарската — служеше едновременно както за учителска, така и за живеене на две от общо четирите учителки в школото. Другите

две бяха местни, а пришълките — освен в учителската нямаше къде да отседнат.

За последните не се говореше много-много нито вкъщи, нито в училището — не ги обсъждаха, но примерно в трето отделение Альонушка вече знаеше от тук-там откъслечно дочутото, че тези учителки са еврейки, пристигнали от някакъв си запад и рано или късно трябвало да заминат на друго място, а на тяхното да бъдат изпратени нови. Междувременно местното селячество се отнасяше към тези учителки с известен страх или, най-малкото, с определено безпокойство. Като че ли човекът незабелязано се е набол на трънче — кога и къде, не е ясно, но трънчето не излиза, набило се е навътре и въпреки че е привикнал, наболява го и го смъди — ще му е по-добре да се отърве от него.

Докато са малки, децата не разбират всичко, още повече, ако обясненията липсват и са заменени само от смътни намеци; Альонушка също не разбираше, въпреки че гледаше на учителките пришълки с усилено внимание. Тя ги харесваше, особено София Марковна.

Всяка от четирите учителки беше класна ръководителка. Първи клас водеше широкоскулата и сивокоса Олга Петровна, която не смяташе да преминава от своя първи клас никъде другаде. Учеше на азбуката всички наред, учеше ги да четат, учеше ги на аритметика, беше в напреднала възраст, обичаше да командори, но беше добра учителка, най-малкото заради това, че всеки човек помни своята първа учителка, стига именно тя да го е научила да чете, пише и смята. Пък било то и само до сто... Именно Олга Петровна завеждаше това начално училище.

След първо отделение децата попадаха при някоя от останалите три учителки. По-точно — при онази от тях, която тъкмо беше изкарала своя четвърти клас.

Поначало когато доведоха Альонушка тук да се учи в първо отделение, водеха випускниците на това училище, преминали вече в пети клас, в едно градче на 20 километра от селото, където имаше средно училище, а към него — интернат. Там си доучваха. Кой до седми клас — крайт на началното образование, след което се постъпваше в техникум, който до десети, когато пред завършилия се откриваше път за някой институт.

Но думата ни не е за това далечно и невидимо от тогавашното Альонушкино положение съществуване, а за това, че когато тя премина във второ отделение, нейна наставница стана София Марковна. Три последователни години — до завършване на началното училище — във всеки учебен ден, Альонушка я виждаше, слушаше и все повече и повече се влюбваше в нея.

Не можеше изобщо да разбере защо Олга Петровна — най-уважаваната и най-възрастната от учителките, че и завеждаща школото, не жали София Марковна. Виж, нейната приятелка — Сара Семьоновна — другата пришълка, може би си струваше да бъде недолюбвана: тя беше някак рязка, говореше високо и дори за най-обикновени неща разсъждаваше неспокойно, кресливо, сякаш спореше с някого, макар да нямаше никакъв спор. В такива моменти София Марковна незабележимо се прокрадваше и докосваше приятелката си — или с цяла длан, или с два-три пръста, като да натискаше невидим клавиш. След подобен жест Сара Семьоновна млъкваше. Да заговори с тих и спокоен глас обаче, не ѝ се получаваше.

На Альонушка, както вероятно и на Олга Петровна, това не се харесваше. Четвъртата учителка — Анна Ивановна винаги се придържаше към Олга Петровна. На външен вид тя като че изглеждаше по-млада от другите, въпреки че Олга Петровна, доста често и пред самите деца, я наричаше „много-много опитен педагог“. Излизаше, че София Марковна и Сара Семьоновна, въпреки че са педагози, и може би „опитни“, все пак не са... „много-много“.

3.

София Марковна се държеше изключително добре. Класовете никога не бяха големи — около петнайсетина деца, чиято бройка по време на учението леко се променяше — ставаха повечко или по-малко, но съвсем не много. Някой заминаваше, някой пристигаше, към всяко от децата обаче, София Марковна протягаше своята добротворна нишка.

Ако едно дете сричаше лошо, тя му помагаше да чете на глас — звучно, изразително и безгрешно. Закъсаше ли дете по аритметика, обясняваше му пред всички и по два, и по пет, и по десет пъти, докато ученикът не само разбере правилото, но и започне сам да решава подобни задачи, с лекотата на катеричка, която чупи орехчета. Всичко това беше полезно и за останалите — повторението на знанията, заедно с изоставация.

В класната стая на Альонушка, навярно още от времето на помещика, беше останало едно пиано. Колко прекрасно свиреше на него София Марковна само!

Тя, разбира се, не беше доволна, казваше, че инструментът е разстроен, а Альонушка се чудеше на думите ѝ, нали „разстроен“ можеше да бъде някой човек? Как така пианото?

Без изобщо да разбира музиката, Альонушка с възторг слушаше тези непонятно откъде появяващи се звуци и сърцето ѝ потрепваше от необяснимо вълнение. Неспособна не само да намери подходящата дума, но дори да изрази своето чувство, тя инстинктивно, със светлата си и чиста детска радост се възхищаваше на учителката, способна да твори чудеса от музикални звуци.

Очите ѝ ставаха кръгли и независимо от желанието, наостряше слух, напрягаше се, не се отпускате и за миг — тъкмо в тези благословени мигове Альонушка сякаш порастваше.

Никой не може да обясни от какво точно порастват хората. Не, не във физически смисъл. Как израства техният дух, какво изпълва душите им, за да се случи израстването и как точно става то.

А че душата се изпълва от звуците, няма никакво съмнение! Както гласовете на утринните птици пък я населяват с божиите звуци. Това, че се ражда самият, може би необясним и неразбираем — човешки гений, когато обикновеното някога, така прилично на всички останали деца, пораствайки, неочаквано съединява вътре в себе си звуците и започва да се лее неземна музика, създадена сякаш за да омагьосва и възвисява, да очиства и облагородява другите — новите души...

София Марковна владееше още една тайна.

От време на време, дори направо в часовете на урока, но често в коридора или на уличката пред училището, тя произнасяше неруски думи.

Израствайки в немногословния дом на своите родители, вероятно тъкмо поради тази причина, Альонушка беше особено чувствителна към новите, нечувани още думи. Чуеше ли непозната дума, тя я повтаряше по няколко пъти, мърдайки мълчаливо устни, сякаш я изпробваше на вкус, после я изричаше шепнешком и едва след това на глас — един, два, три пъти, изглежда с намерението да я включи завинаги в своя речник и своите мисли.

Но в този случай ставаше дума за нещо съвсем различно. София Марковна произнасяше слова, дори цели фрази, които не бяха на руски, а Сара Семьоновна ѝ отговаряше.

Наистина това прозвучаваше някак за кратко, мимоходом, промъкваше се между руските фрази и се получаваше, че тези чужди думи са съвсем обикновени, многозначни, заменили просто заради удобство познатите на всички слова. Излизаше, че не говорят нещо кой знае колко сериозно.

Може би Альонушка нямаше да обърне внимание на тази странност — останалите деца изобщо не ѝ обръщаха внимание, пропускаха я край ушите си и толкоз — но нали в живота ѝ съществуваше другата рядка особеност — липсата на речовитост при майка ѝ и татко ѝ. Тази липса винаги се запълва от друго.

Думите, които София Марковна произнасяше не на руски, кой знае защо прозвучаваха в съзнанието на малкото момиче особено гръмко. Като пронизващи удари на звънче. Един път, след като събра смелост, тя попита учителката си точно по време на урока — като че ли тогава беше в трето отделение:

— София Марковна, какво казахте току-що?

— О! — възкликна тя и се изчерви. — Казах на това момче „данке шьон“, което значи: „благодаря“! На немски.

Последвалата пауза запълни със следното:

— Ей на, ако училището ни беше до седми клас, можехме още от пети да изучаваме немски език. Но ние сме начално училище.

Альонушка не знаеше какво повече да попита. Със странен, малко тъжен глас София Марковна добави:

— Ние със Сара Семьоновна живеехме в Полша. Учили сме в немско училище. След това дойдохме тук — при вас. Повече няма накъде да се бяга.

Не, следващият въпрос не зададе Альонушка, а някое от момчетата. Те все много знаят.

— А защо трябва да се бяга?

— Защото има хора, които преследват евреите — отговори София Марковна. И след тежка въздишка допълни, съвсем като възрастна пред възрастни. — Ние сме еврейки.

4.

От този момент София Марковна започна да им говори с такива думи сякаш са възрастни.

На тях — третокласниците! В къщата на Альонушка в края на махалата, скрита в гората на цели три версти от селцето, майка ѝ и татко ѝ не знаеха такива думи — те никога не ги бяха произнасяли пред нея.

Животът там си течеше на свой собствен ход, родителите ѝ се водеха за колхозници, но тъй като махалата беше прекалено малка — всичко на всичко десетина семейства и както работната ръка, така и животните на стопаните бяха твърде недостатъчно, отдалеченото селище се броеше за отделение на колхоза и се управляваше от най-деловия старец сред тукашните селяни с широка и гъста посивяла брада — чичо Инокентий, спокоен също като баща ѝ Сергей Кузмич. В началото имаха една малка бригада, която обгрижваше ръжена нива от няколко десетки хектара — оряха, сееха, наобикаляха я, жънеха я и предаваха реколтата в държавния хамбар — там, в същото село, където беше училището.

Понякога за трудодните им даваха по нещо — най-често зърно, което смилаха на брашно или за храна на животните, а за живеене им се налагаше да се ограничават с онова, което изкарат от своето домашно стопанство. По тази причина не им отнемаха няколкото крави, прасета, малкото стадо овци и кокошки. С това преживяваха, плюс реколтата от градинката пред къщата.

С други думи, махалата наречена Барашки^[1] носеше това име без каквото и да е намек за наличие на големи овчи стада; беше по-скоро забравено минало, но легенди за някакво прекрасно историческо време липсваха. Доколкото си спомняха старците, махалата все си беше малка и разположена на някакъв горски тъгъл, винаги беше живяла бедно, встрани от всякаква суета, в полусън, в който не се отваряше дума за нищо случайно или непознато. Твърде далеко бяха от всичко.

Библиотеката се намиреше в близкото село в сградата на училището; радиоточка само се канеха да сложат — за целта се

налагаше да се вдигнат стълбове, а колко стълбове са нужни за цели три километра и целият този труд само за двайсет, хайде да кажем трийсет човека, ако се прибави и бебешорът. Кое по-напред?! И за прекарването на тока също само говореха. Няма ферма, няма училище, няма фелдшерски кабинет — никога не беше имало, библиотека липсваше, какво следва от това. Че останалото също може да почака.

Какви ти тук разсъждения за неведомото! И все пак клюката за двете учителки пришелки се дотътри до махалата, пренасяна от уста на уста. И майката на Альонушка Пелагея Матвеевна, гушкайки своята красавица веднъж ѝ прошепна на ушето:

— Ти тези двете учителки бегълки, миличка, недей много да ги обичаш.

Альонушка хвърли поглед към майка си и се усмихна.

— Защото те какво — разсъждаваше родителката. — Днес са при нас, утре нейде другаде. Не са от нашите. Ето какво ще кажа. А в школото има и наши. Учителки, имам предвид. С Ольга Петровна се знаем много отдавна, учила съм при майка ѝ. Анна Иванова — също, тукашна си е, нашенка. По-добре тях слушай, дъще!

Альонушка продължаваше да се усмихва на майка си — ей на, ужким е майка добра и обичана, а толкова просто нещо не може да разбере.

— Маминко — рече тя с тънкото си като сребърна нишка гласче, — как мога да слушам Ольга Петровна или Анна Ивановна? Нали моя учителка е София Марковна! А тя е много, много добра.

Альонушка не се вслуша в простодушните мамини думи и допусна в доброто си сърчице невиновната в нищо София Марковна, която я учеше, както и всички останали деца, да пише, да смята, да чете, да обича приказките на Пушкин, които рецитираше наизуст с леко притворени очи или пък хорово стихотворението на Лермонтов „Бородино“ заедно с целия (вече четвърти) клас и в очите ѝ се появяваха сълзи, когато възкликваше „Кажми ми, чичо, ненапразно Москва погълнал е пожарът и е в ръцете на врага?“.

Альонушка не разбираше защо тъкмо тези думи предизвикваха сълзите на учителката ѝ. Нима има малко други стихотворения, които крият тъга? София Марковна рецитираше безброй такива и Альонушка хлипаше заедно с нея, макар да не беше редно да учиш децата да реват по време на урок. София Марковна им разказваше и за композитора

Моцарт, свиреше им на пиано, извинявайки се всеки път, че инструментът би трябвало да е не пиано, а клавесин и обясняваше какво представлява този инструмент.

Един прекрасен ден, когато Альонушка завършваше четвърти клас, София Марковна дойде на урока с Олга Петровна и двете просто сияеха, поглеждаха се дружелюбно — чудо на чудесата!

Олга Петровна каза, че началното им училище вече ще бъде седемгодишно, нея я назначават за директор, библиотеката в бившата господарска къща ще преместят в друго помещение, а от града за следващата учебна година ще бъдат изпратени в помощ наведнъж цели трима нови учители.

Най-трудното, обясни им тя, било, че от пети клас ще изучават чужд език. Благодарение на София Марковна обаче проблемът щял да бъде разрешен.

И едната, и другата владеят немски и могат да го преподават. Коя от двете ще се заеме обаче, още не било решено. И като нов директор на новото от есента училище, тя искала да се посъветва с онези, които преминават в пети клас.

— Кого да поканим за учител по немски?

Альонушка първа нададе вик, сякаш се страхуваше да не я изпреварят:

— София Марковна!

Останалите нестройно заповтаряха след нея името на учителката си.

Олга Петровна кимна с глава и бодро каза:

— Тъй да бъде!

[1] От барашка — агне. — Бел.прев. ↑

5.

Ако после — по-късно — бяха попитали Аљонушка защо толкова е обикнала немския език, тя едва ли би могла да отговори. Въобще, тя не беше обикнала немския. Ако София Марковна ги беше учила на френски, Аљонушка би се отнесла към този език по същия начин. Или на английски...

Тя беше обикнала София Марковна — това е. А заедно с нея и всичко, което тя казваше. Дори сълзите, които учителката не скриваше пред тях — невръстните — и това обичаше. Плачеше заедно с нея. Немският — ето ги парадоксите на съдбата — беше само част от чувствата ѝ към не съвсем младата, но много искрена учителка, която нито за миг не криеше, че е еврейка.

Можеха да се правят единствено догадки защо усмихнатата София Марковна още при първите уроци караше класа да заучава фрази, които биха могли съвсем неочаквано да се окажат полезни за тези малки руски деца — деца като всички останали по света.

Тя ги научи да казват на немски важни за човека неща:

— *Geben Sie mir bitte ein Hustenmitte!* — Дайте ми нещо против кашлица!

— *Ich brauche einen Arzt.* — Имам нужда от лекар.

— *Ich habe Fieber.* — Имам температура.

— *Es ist mir schwindlig.* — Вие ми се свят.

— *Es geht mir schlecht.* — Болен съм.

Разбира се, те си имаха учебник по немски, но Аљонушка, както и съучениците ѝ, пришиваха с игла и конец листовете хартия в свои лични речници, повтаряйки след учителката чуждата реч.

Освен другото, Аљонушка без дори да го осъзнава, запълваше с чуждата реч словесната пестеливост в своя дом и често със смях вкарваше в разговорите с майка си и татко си чужди думи, например *битте* — моля; *ентшулдигензи битте* — извинете, кажете, ако обичате — *ви комме их цу...* — как да стигна до... *Ви шпет ист ес?* — Колко е часът?

Случваше се майка ѝ да я попита:

— Какво казваш? На какъв език?

Татко ѝ дума не обелваше, само понякога я притискаше към себе си и ѝ шепнеше:

— Бог да ти помага, момичето ми!

Много години по-късно, когато времето за размишления беше в излишък, в главата на Аљонушка се появи такава мисъл — жестока и в същото време милостива. В навечерието на някакви неизмерими промени, беше си помислила тя, предвиждайки всичко и прониквайки отвъд предстоящото, навярно от чувство за съжаление към най-невинните, Господ ги събира при себе си без никому нищо да обяснява. Взима ги по божему — милостиво, без да ги подлага на изпитания.

Както стана с баща ѝ.

Преди войната, точно през януари 1941 г., по време на зимната училищна ваканция, по тези места, сякаш като предупреждение за нещо, се разрази зимна буря с невидан дотогава снеговалеж. Снегът се изправи като стена — ръка да протегнеш, няма да я видиш. Покрайнините за броени часове потънаха в преспи с незапомнена височина и най-важното — толкова сипкави, че не можеше да се прокара пърина.

Слава богу, повечето от къщите в махалата бяха петостенни; човеци и скот живееха под един голям общ покрив; домашните животни бяха по-дребни — примерно прасета, козички, кокошки. За пореден път тази странна буря потвърди предвидливостта на селските мъдреци и дюлгери — хората се спасиха, защото не им се налагаше да излизат от къщи. Само до банята в градината — тя затова тази част от имота така се нарича градина, тъй като от всички страни е оградена с греди, а разстоянието до банята е 40–50 крачки — и да искаш, не можеш да се загубиш.

По тази причина татко ѝ пое към банята — поне да се изкъпе, да се натопли в това време на безделие, когато за пет пари работа не можеш да свършиш.

Нито да отидеш някъде, нито да погледаш през прозореца — навред стена от сняг — скука за всеки, който не е свикнал да стои със скръстени ръце.

Пое нагам — най-напред си прокара пътека, а не някаква си пътечка, изпроводи го майка ѝ, но все едно — той не се завърна. Пелагея Матвеевна се разтревожи и след малко повече от час отиде на

проверка като отново си запрокарва път с помощта на широката фурнирна лопата. Мигом дотича обратно, закрепя, завика Альонушка и когато двете дотичаха в банята, съзряха бащата да лежи гол на широката пейка. Дори ръцете му бяха скръстени на гърдите, изкъпан, за да не притеснява никого, бездиханен... Майка ѝ затвори очите му.

С лопатите в ръце пробиха пърина в снега до бригадира Инокентий. В банята той им помогна да облекат татко ѝ с чистите дрехи, приготвени от майка ѝ; после излезе на улицата, запали папироса, пусна дим срещу неуморно сипеция се отгоре снежен поток и рече:

— Ей на, наработи се още един руски мужик, царство му небесно.

Това му беше опелото на баща ѝ.

Тишината нямаше равна. Ако дъждът е гласовит и песента му е многогласна, то отвесната стена на снега, връхлитащ като лавина отгоре, по силата на неземното тайнство на тези снежинки, дори в най-невижданото си изобилие, е тих, прокрадващ се, безмълвен. Това мълчание поглъща всичко — дори най-горчивото стенание. Дори най-пронизителния женски плач.

Валя непрекъснато — цели три денонощия. Не знаеха как да извозят ковчега с баща ѝ до близкото село — конете, дори най-верният измежду тях, другарят на родителя ѝ — Ермоша, не можеше да се провере през превишаващите ръста му снежни преспи.

Инокентий скова ковчег с дъски от оградата на Никитината градина, събра мъжете и те с доста усилия, каквито дотогава не се бяха употребявали, изровиха в горичката недалеч от къщата на Альонушка, първоначално снежна площадката, която снегът не спираше да затрупва, а после с лостове и брадви — гроб за пестеливия на думи съсед. Снегът мигом затрупа както могилката пръст, така и временния кръст, а поменът продължи необичайно дълго — къде да се денеш в такава време. Народът комай дори тайно се радваше, защото ей на, сполетяло ги е нещастие, но пък им помогна — запълни времето им, събра ги под затрупаната в сняг стряха добрият, работен Сергей Кузмич, мир на праха му!

На четвъртия ден като по височайше нареждане снегът спря; Альонушка и майка ѝ се хвърлиха до кръста в преспите и поеха право към гроба; замръзнаха, поразени от картината — поляната беше

затрупана от сняг, а върху кръста се мъдреха високи снежни калпачета. Всичко наоколо сияеше — светлините хвърляха светлосини отблясъци. Истинска земна благодат, или по-точно — небесна — зовеше ги към утеха, към разбирането, че животът е приключил така блажено — преди смъртта си покойникът сам се беше подготвил, беше се изкъпал, само чисто бельо не беше смогнал да си облече. Беше се преселил в отвъдното само за миг, без мъки — това си е истинска благодат.

Така си е — няма спор, но и двете — малката Альонушка и младата ѝ все още майка стояха една до друга, загубили благоволенията да имаш съпруг и баща, и ридаеха, ридаеха хълцайки, несъгласни с красотата на подредения сред природата гроб и неочакваната — а нима съществува очаквана — кончина на главната опора, сила и надежда в живота им.

6.

Махалата научи за войната от Альонушка — сутринта тя беше поела към училището — не че имаше уроци, просто така, нали бяха във ваканция, при това беше неделя, а у дома нямаше нищо за вършене. Момичето вече беше навършило дванайсет години, теглеше го или към неговите връстници, а в махалата на нейната възраст те бяха малцина, или към някой по-голям, който не би я прогонил.

Като София Марковна, например...

След смъртта на бащата майка ѝ Пелагея Матвеевна кой знае защо все жалеше дъщеря си, позволяваше ѝ да си поспива повечко в почивните дни, като сама даваше сутрешната храна на животните, сама доеше кравата и я напъждаше към махленското стадо. Така и тази сутрин Альонушка си отспа до насита, закуси без да бърза, облече си най-хубавата рокля от трите, които имаше и спокойно пое към селото.

Още отдалеч почувства неясното безпокойство, обхванало селото, резките викове, каквито по-рано не беше чувала дори на шумни празници.

Училищната врата беше двукрила, едната ѝ половина винаги притворена, закачена с куки за пода и тавана. Сега обаче тя зееше широко. Първото, което видя Альонушка, влизайки в училището, бяха два куфара. От класната стая се чуваха възбудени гласове. Гласовете на учителките. Най-високо говореше Ольга Петровна.

— Война, война! — извика тя. С оклюмали глави пред нея стояха София Марковна и Сара Симеоновна. — Войната е за всички, не само за вас. Войната е и за нас! А вие веднага побегнахте. От кого? От своите ученици ли? Накъде бягате, това поне знаете ли?

— Що за учителки сте вие?! Зарязвате всичко и хуквате, така ли?

Едва сега Ольга Петровна забеляза Альонушка и я посочи с ръка:

— Ето, виждате ли? Дошла е при вас — обърна се тя към момичето. — При тях ли идваш?

Альонушка кимна; все още не разбираше какво става.

— Ей на! Идва при вас! При любимите си учителки! А тях ги няма! Избягали, как... как...

— Олга Петровна — през сълзи промълви София Марковна, — разберете ни, моля ви! Ние бягаме от тях! Отдавна бягаме от тях. Наникъде. Немците ни унищожават, а ние...

— Никой не унищожавя никого без причина! — Олга Петровна говореше сякаш от името на някаква власт. Гръмко. Уверено.

Думите ѝ направиха толкова силно впечатление на учителките, че сякаш някой ги шибна с камшик през лицето.

— Вие нищо не знаете! — изкрещя Сара Симеоновна.

— Ама какво се е случило — попита ни в клин, ни в ръкав Альонушка.

Олга Петровна я изгледа сурово с присвити устни. София Марковна възкликна напълно отчаяна:

— Това, от което се страхувахме! Започва война! Нападнати сме от немците!

После изнемощяла се стовари върху куфара си:

— Не знам какво да правим.

Альонушка хукна към къщи. Трите версти — ту в бърза крачка, ту на бегом — тя премина на един дъх. Две неясни чувства, сякаш сложени върху нейните неведоми везни, натежаваха ту в едната, ту в другата посока — тревогата и неяснотата. Впрочем, те бяха толкова замъглени и толкова си приличаха, че спокойно можеха да бъдат объркани.

Тъкмо неяснотата пораждаше тревогата. Альона нямаше представа какво и как ще се случи, но ако двете, потърсили тук убежище учителки, се стягаха да бягат някъде още по-далеч, тогава как трябваше да постъпят те с майка ѝ?! Да бягат ли!? Къде? Каквито и сметки да правят, нямаха си никого друго на белия свят — нито роднина, нито близък познат, така че самотата им, някак странно, носеше и своеобразна утеха — нямаше къде да се бяга. А и какво значи да бягаш? Защо? От кого? Кому са притрябвали, в какво са се провинили, на кого пречат!?

Когато дотича до най-крайната къща, Альонушка почука на прозореца и извика с все сили:

— Война! Започва война!

На следващата къща почука по рамката на вратата и отново повтори:

— Война!

Момичето запомни майка си в този миг за цял живот. Тя постави дясната си ръка на сърцето, сякаш нещо я беше пронизало, внимателно приседна на пейката и вдигна очи нагоре към тавана като че взряна в целия свят, открил ѝ се върху него; устните ѝ затрепериха, сякаш питаше или казваше нещо.

Какво питаше? Какво мълвеше? В ъгъла висяха окачени иконите — пред лика на Богородица и Христос кандилото никога не угасваше, но майка ѝ беше отправила поглед не към тях, а точно в противоположната посока — на запад. Там, доколкото поназнайваше Альонушка, властваше дяволът. Ако Господ беше на изток, то на запад се намираше дяволът — ето така стояха нещата — нали същото казваше и свещеникът, когато кръщаваше децата, по думите на майка ѝ. Храмът в селото, където се намираше училището, отдавна го нямаше — в своя съзнателен живот Альонушка не беше го виждала. Не помнеше кръщението си, но майка ѝ подробно ѝ беше разказала как тя — Альонушка — е била кръстена от последния селски отец малко след разрушаването на черквата.

Чула вестта за войната, майка ѝ говореше не с Бога, а с дявола, нещо му шепнеше — да го прогони ли искаше? Нима това беше по силите на тази слаба селска жена?

7.

Альонушка започна да тича всеки ден до селото. Училището, както и селсъветът бяха радиофицирани и в класната стая на най-големите — там където по-рано беше библиотеката — започнаха да се тълпят много хора — искаха да чуят радио Москва. Старците коментираха помежду си, изказваха се, но рязко, несвързано, а онези по-младите започнаха бързо да изчезват. Заминаваха в армията. Така че двата раздрънкани камиона, потегнати за около седмица, поеха цялото боеспособно население от селото и прилежащите махали. Настъпи очакване.

Олга Петровна се променяше пред очите на всички.

През първия ден на войната тя се караше на София и Сара, тропаше с токчета, произнасяше гръмки речи, но учителките след като поспориха и дори си поплакаха, направиха своето си. Нахвърляха всичките си притежания направо на входа в полуразтворените куфари и се изнесоха без дори да кажат сбогом.

Олга Петровна търча, хвърля гръмове и мълнии, но след като към жп гарата замина и вторият камион с бъдещи войници сред които беше и мъжът ѝ Николай Петрович, някак изведнъж рухна. Стоеше в училището от сутрин до вечер, а в голямата класна стая от черната кръгла радиоточка звучаха ту речи, ту музика, ту още нещо. Сега всички влизаха при нея без разрешение, без да почукат дори, само тихо поздравяваха, а старците и малчуганите сваляха шапка.

От всичките географски карти Олга Петровна беше избрала само картата на европейската част на СССР и постоянно коригираше върху нея червената фронтова линия. По няколко пъти дневно. Всички ходеха да гледат тази линия със страх и неразбиране.

По-нататък нещата се случиха някак съвсем обикновено.

Седяха си около говорещата чиния, на улицата забумтя мотор, но малцина му обърнаха внимание, защото Левитан четеше сводката на Совинформбюро. Едва когато в антрето затракаха ботуши, хората се обърнаха.

На прага стоеше немец с навити ръкави, усмихваше се приветливо, но автоматът му беше насочен към радиоточката. Без да бърза, той огледа събралото се общество — деца, старици, старци, доближилата се до картата Олга Петровна. Поздрави вежливо, без сянка на всякакъв вид издевателство:

— Гутен таг!

Погледна чинията на радиоточката, разположена на ниска масичка до стената, вдигна автомата си, внимателно се прицели и стреля точно в средата ѝ.

Изстрелът като гръмотевица оглуши ушите на присъстващите. Тъпанчетата им запищяха. Черната чиния подскочи във въздуха, направи два оборота и рухна на земята. Както си седяха на столовете, всички несръчно ги задърпаха встрани. Олга Петровна се притисна към дъската, върху която висеше картата.

Немецът ѝ кимна като на стара позната и каза:

— Гуте лерерин! Фронтлиние!

Поклати шава. Приблужи картата. Огледа се. Върху перваза на прозореца се търкаляше стара перодръжка с писец номер 86 — с такива пишеше цялото училище. Той кимна сам на себе си, загледа се в картата, постави перото над червената петолъчка, обозначаваща Москва и със свободната си длан с все сила го забодде в нея.

— Балд, балд — произнесе немецът и Альонушка знаеше какво значи това: „Скоро, скоро“.

С това не свърши всичко. Повтаряйки постоянно своето „моля“ — „битте, битте“, той поведе хората към улицата. Альонушка се огледа там и ахна: на пейката пред училището — това беше широка, селска, дървена скамейка, продължаваща насипа до външната стена, седяха София Марковна и Сара Семьоновна.

Альонушка дори извика от радост, направи крачка напред и миг преди да се хвърли към тях, за да ги прегърне, някой здраво я сграбчи над китката. Олга Петровна.

Момичето не се възпротиви, спря, взря се в учителките. Разбира се, по лицата им се четеше изтощение, тревога, но роклите и обувките им изглеждаха изрядни. Дори прическите им не издаваха тревога — бяха сресани както обикновено.

Оглеждайки лицата на изведените от училището, немецът попита, естествено на немски, но всички го разбраха. Ненапразно от

пети клас София Марковна ги учеше на този език:

— Това учителките ви ли са?

Първи кимнаха София и Сара, сякаш даваха разрешението си това да бъде потвърдено.

Альонушка произнесе малко по-високо:

— Зер гуте лереринен! — Много добри учителки!

Немецът погледна Альонушка и учудено рече:

— Их данке иннен! — Благодаря ви! — Филен данк фюр ире хилфе. — Много благодаря за помощта.

Альонушка се смути и се скри зад широкия гръб на Олга Петровна, а тя ѝ прошепна:

— Мълчи.

От всички краища на селото немците бяха подкарвали хора. Но това не изглеждаше страшно. Дори някои войници вървяха пред селяните. Усмиваха се, цъкаха семки, шегуваха се на немски за нещо свое, а народецът — и възрастни и деца — без да разбира нищо — дали да се плаши или да се смее — вървеше към училището. Освен униформените, имаше и мъже с бели ленти на ръкавите — руснаци, макар и не местни, а пристигнали тук от районния център. От тукашните беше само един — възрастен мъжага, когото наричаха Кацавей. Дали това му беше фамилията, дали прякора, Альонушка нямаше представа. Затова пък знаеше, че той завежда птицефермата, сиреч че е от грамотните.

Кацавей беше малко по-висок от другите мъже с лентите. И макар да не носеше на ръката си никакъв отличителен знак, беше от ясно по-ясно, че тъкмо той им е главният. Приблужи до училището, поклони се на старшия на немците, а на Олга Петровна рече гръмогласно, сочейки учителките:

— Хванаха ги на гарата, мътните да ги вземат! И за бягство не ги бива! На това му се викало болшевички с партийни книжки!

В това време другите войници, подчинени на прострелялия радиоточката, му докладваха нещо, но говореха доста бързо и Альонушка разбра само отделни думи; униформените сочеха нещо зад сградата, след което повикаха Альонушка. По-точно посочи им я старшият и поиска тя да влезе с него в училището. Вътре той повтори три пъти:

— Паппе, паппе!

Альонушка влезе в учителската стая и намери едно блокче за рисуване. Обложката му беше от светъл и доста плътен жълт картон. Военният поиска канап, но Альонушка му донесе въженце за скачане, което естествено беше по-дебело от канапа. Той се зарадва и започна да го реже с остър нож, изваден някъде от пазвата, а нея помоли да вземе молив и да напише „Юден“.

— Какво? — не разбра Альонушка.

— Юден, юден — разсмя се немецът, но тя вдигна рамене и тогава той написа в края на блокчето „юден“ — после нареди на момичето да изпише думата върху картона, но с по-големи и по-дебели букви.

Альонушка нищичко не разбираше. Молеха я. Немецът доста приветливо настояваше: „Битте, битте“, в смисъл „ако обичаш“.

Без да разбира каквото и да било, тя преписа думата „юден“ върху двата картона. Ръцете ѝ трепереха. Сърцето ѝ биеше лудо, сякаш искаше да изскочи от гърдите. Когато приключи, немецът направи по две дупки на всеки от картоните и привърза половинките с въжето за скачане. И едната, и другата. Повика Альонушка.

— Коммен, битте!

Когато излязоха, главният немец и войниците му вече бяха закарали хората в училищния двор. Там имаше един обикновен лост, на него бяха завързали два клупа. Обезпокоени, хората се движеха напрегнато, шумяха. В този момент отекна първият изстрел. Все същият — техният главен — беше изстрелял къс ред във въздуха. Изискваше покорство, но този път без всякакво „битте“.

Случилото се по-нататък продължи пряко сили не повече от десет минути. Станала свидетел на случващото се, Альонушка се олюля сякаш от връхлитащ вятър. След всичко изтърпяно от нея, тя загуби съзнание направо тук, в училищния двор, докато Ольга Петровна също едва дошла на себе си, не се приближи до нея и не примъкна момичето до вратата на училището.

Альонушка стана свидетел как закачиха на вратовете на Соня и Сара онези същите табелки, които тя изписа със собствените си ръце, табелки, сочещи едно-единствено нещо — че те са „юден“. Едва тук разбра, че тази дума означава всичко на всичко „еврей“.

Старшият на немците каза:

— Алес юден капут — край на всички еврей!

После произнесе още едно, по-трудно изречение. Альонушка го разбра, но не и останалите хора; тогава немецът вежливо помоли София Марковна да преведе думите му. Тя отмести поглед встрани. Помълча за миг. Той вежливо повтори:

— Битте!

Тогавя тя преведе казаното от него:

— Ние ще ви освободим от евреите и комунистите.

След това онзи, с когото Альонушка направи табелките, усмихвайки се вежливо, постави клуповете, висящи от лоста, на вратовете на София и Сара. Преди това бяха завързали ръцете им и ги бяха качили върху къс пън, който стоеше доста нестабилно под тях и заплашваше да се преобърне. Соня и Сара с пълно гърло започнаха да говорят на немски нещо, надпреварвайки се една друга. Вероятно се опитваха да обяснят на войниците, че са невинни. Не се простиха с местните. Нищо подобно! Не ги помолиха за защита — как ли пък биха могли да им помогнат те?

Альонушка закрепя заедно с тях. Крецеше заради собствената си вина, разбрала едва сега, че е помогнала на немците в уцърб на любимата си учителка. Че не те, а самата тя е написала думата „юден“ и то цели два пъти, без да разбира, без да знае какво ще се случи след това; крецеше, независимо че никой друг, освен онзи немец, не я беше видял да изписва табелите.

Письците на момичето сякаш се превърнаха в естествено продължение на крясъците на София и Сара, които вече бяха замлъкнали, а телата им се олюляваха под лоста.

Все същият пъргав немец беше изритал пъна под тях. Телата им конвулсивно се мятаха, сякаш възнамеряваха да се изтръгнат от примките, от зеещата уста на София Марковна изскочи езикът ѝ. Нозете ѝ още известно време приритваха в различни посоки и подметките на обувките ѝ се люлееха само на някакви си сантиметри от сивата пепел.

В този момент Альонушка видя как по единия крак на София Марковна се стича нещо. Как капе в сивата прах. А чорапите ѝ — здравите женски чорапи, пристегнати с ластици, кафяви на цвят, стават черни, подгизват от мокрота. По нозете на учителката Сара също се стичаше нещо, попиваше в пръстта на тънка струйка. Двете жени отново замятаха яростно нозе, сякаш се опитваха да се освободят от

обувките си. Най-сетне едната от обувките на София наистина се изсули от крака ѝ и тупна в нозете на тълпата, като сетното, най-отчаяното доказателство за нейната невинност.

Хората, наобиколили бесилката, отстъпиха крачка назад, човешкият кръг се поразреди, а главният сред немците повтори, този път без никакъв превод:

— Освободихме ви от евреите и комунистите.

Альонушка рухна съвсем като подсечена тревичка.

8.

Съвзе се от нещо студено, мокро, облъхващо лицето ѝ. Олга Петровна пълнеше устата си с вода от едно канче и я пръскаше така, както се пръска плат, когато гладиш с ютия.

Альонушка се стегна и се изправи. Виеше ѝ се свят, първите си стъпки извървя неуверено, но бързо дойде на себе си. Тълпата се беше разпръснала, а немците ги нямаше — колите им вдигаха прах далече от селото, а телата на София и Сара лежаха близо до бесилката, свалени и освободени от клуповете. Трима-четирима обсъждаха много тихо нещо и момичето не можа веднага да се ориентира, че обмислят къде и как да погребат учителките. Когато разбра за какво си говорят, сякаш отново се вцепени. Възрастните смятаха, че за ковчезите трябва да струговани дъски, а такива нямаше и един от тях предложи да разковат за целта оградата с почернелите си от времето тараби, но другият възрази — твърдеше, че е по-добре да се ушийт савани от чаршафи и да ги погребат по този старовремски обичай.

Олга Петровна вече на няколко пъти настоя Альонушка да си върви вкъщи, защото не беше работа за дете да подготвя покойници за техния задгробен живот, но Альонушка кой знае защо без да възразява, не предприемаше нищо. Упорстваше, вследствие на което отново загуби съзнание, но това малко по-късно.

По настояване на Олга Петровна старците пренесоха покойниците върху чаршафите, взети от стаите на София и Сара — с тях довякоха учителките до училището и ги разположиха върху двете дълги маси, край които по-рано заседаваше малкият местен педагогически съвет.

Олга Петровна настоя да обърнат покойниците с лицата надолу, донесе ножици и хлипайки, се зае да разрязва роклите им отзад. Дори не забеляза кога Альонушка се беше свила в ъгъла, без дори да диша. Виждайки я, направо изруга по мъжки.

— Край! Точка! — измърмори сякаш с чужд глас, който идваше чак от корема ѝ. Гласът на Олга Петровна звучеше наистина

нечовешки. Всъщност тя си говореше сама на себе си. — Сега трябва да ги съблека, да ги измия и отново да ги облека.

Помълча и добави:

— Още не си дорасла за такива неща. Върви си у дома! Ще ги погребваме утре. Който може, да дойде в девет.

На следващия ден обаче, когато Альонушка и другите ученици от големите класове се събраха в училището, Олга Петровна седеше върху външната стълба и се люлееше напред-назад. Каза им, че са погребали София Марковна и Сара Симеоновна още снощи в края на гробището, увити в чаршафи.

Альонушка пое заедно със смълчаната тълпа към мястото за упокой и там — на гробището — намери невисока глинена могила без кръст — с дебел, само одялкан от кората колец, в долната част на който като в тетрадка бяха изписани имената на учителките и вчерашната дата: „С. М. Моргенщерн, С. Г. Голц“.

Кога се бяха родили и къде, никой нямаше представа. По тази причина това липсваше в надписа.

Така приключи Альониното детство.

ВТОРА ЧАСТ

ВЪЗЕЛЪТ

1.

Съзряването не я застави да го чака дълго. Впрочем, замислим ли се, а това се отнася за всички без изключение, ще се съгласим, че то не става нито по силата на паспортните данни, нито само в един миг, нито пък го възвестява някакъв камбанен звън.

Мислите на възрастните идват свободно при младите хора и в това няма нищо чудно. Съдбата на възрастните нанася своите удари над още недораслите, над непорасналите без да се съобразява с годините им.

Съзряването Впрочем е такъв възел от събития, който най-често не заплиташ ти самият, нито пък имаш вина за тях. Те обаче са толкова здраво, толкова непреодолимо сплетени, че не можеш да разчиташ на никого освен на себе си, а трябва, трябва, трябва да развържеш проклетия възел на всяка цена, дори ако разкъсаш до кръв ръцете и душата си. За да заживееш свободно и справедливо...

Може би точно това разплитане, тази често пъти безкрайна, доживотна работа над своето освобождение, работа за постигане на любовта и волята, е и съзряването, не мислите ли?

2.

Възелът на Альонината съдба се завързваше все по-безрадостно, но тя не разбра това веднага — не веднага, малко по-късно.

Забравената от бога тяхна махала се оказа забравена и от враговете. Неяде отдалеч се носеше екотът на изстрелите по време на началните военни дни, после те затихнаха и всичко някак като че ли замря. Младежите, с които и без друго не гъмжеше Альонината махала, ги прибра войната, а онези, които тихичко порастаха след тях, изчезваха в неизвестна посока и по този повод никой не обелваше и дума — имало ги, няма ги и точка.

Отдалеч достигаше мълвата, че някъде в някакви усойни гори се бил появил партизански отряд, не последваха обаче никакви военни действия, тишината не помръдваше, немците не се появиха повече в селото, а в махалата така и не дойдоха нито веднъж — войната просто се беше изтъркаляла за изток.

Естествено, Альонушка често притичваше до училището, виждаше се с Олга Петровна, покланяше се на Анна Ивановна, посещаваше гробовете на така и неполучилите разбиране от никого София и Сара.

Олга Петровна обясни на Альонушка да не се безпокои — нито тя, нито другите момичета от класа ѝ — всички те щели да получат свидетелството си за завършен седми клас, а момчетата, ако все още не били заминали, трябвало някъде да отидат, някъде да се скрият, ако все още не са го направили.

Училището ли? Докато не свършела войната, училището щяло да бъде затворено.

— Щом свърши, пак ще го отворят. Кой ще го отвори? Нашите ли? Или немците? Не е ясно.

После добави:

— Аз за немците няма да работя.

Впрочем, нея наистина я бяха принудили да учи децата. Но не немците, а своите. Според слуховете — Альонушка не беше видяла това с очите си — майките отишли в училището и помолили Олга

Петровна и Анна Ивановна, лошо-бедно, но колкото могат все пак да учат децата. Поне началното училище да заработи отново.

— А на какво да ги учим, а? — мрачно попитала Ольга Петровна.

— На аритметика, на четене, на писане — уговаряли я мъдро жените. — Останалото засега ще почака.

— Ще трябва да се вади разрешение — въздъхнала Анна Ивановна.

Донесоха ѝ разрешението в училището на крака. Селото, за да не влиза в конфликт с немците, си беше избрало за отговорник онзи същия Кацавей — та той заминал за районния център, взел разрешението да се отвори началното училище, подпечатано и оформено.

И отговорникът, и Ольга Петровна не бяха сред най-младите; бяха родени още преди революцията. При царизма старият завеждащ птицефермата бил завършил църковно енорийското училище. По време на съветската власт никога не бил проявявал каквато и да било активност, още по-малко политическа, затова пък сега най-неочаквано беше живнал — изпрати на смърт двете еврейки, оказали се и болшевички; по този начин си беше спечелил благоволенieto на новата власт. На свой ред, Ольга Петровна — също преди революцията — била учила една година в института за учителки и документът, с който се разрешаваше да се открие училището беше издаден на нейно име, тъй като до началото на войната тя все още се водела безпартийна.

Вземайки разрешението, Кацавей бил дал устно обещание, че властите ще могат след месец да дойдат и да проверят училището, което отново ставаше четиригодишно. Изисквало се на стената му да бъде окачен портрет на Хитлер — Кацавей сам се бил нагърбил със задачата да го достави от района. Истински ужас!

Това вероятно е всичко, което знаеше както Альонушка, така и майка ѝ Пелагея Матвеевна, които живееха в самия край на махалата на три версти от селото. Жените бяха опазили кравичката си, две прасета, кокошките с пилетата им, гъсока и гъската с цялата тяхна гъша детска компания, която пораства всяка есен. Градината — също! Тя можеше и хич да не е малка, само сили да имаш. Но откъде да се вземат толкова сили в две жени, едната от които — почти дете. Кончето им Ермоша, загубило своя приятел и стопанин, не можа да

преодолее тъгата, постоянно трепереше — рухна скоро след смъртта му. Така че нито кон, нито грижите за кон им бяха останали.

Храна, освен хляба, си имаха достатъчно, а хляб си печаха сами, затова в дома им беше топло, тихо и светло, потракваше само старият часовник. Живееха без ток, без радио, колкото до газта, бащата на Альонушка, царство му небесно, още приживе, беше докарал от селото толкова количество, че вече две години и повече от смъртта му, може би и защото жените я употребяваха пестеливо, не свършваше.

Ходенето на гроба му всеки божи ден, независимо от времето, се беше превърнало за Пелагея Матвеевна и Альонушка в тъжен, но любим празник.

Поменът за покойните винаги е бил в кръвта на руснака. Но при наличието на такива обстоятелства — гроб само на стотина крачки по зеления килим от горски мъх в прорасналата редом горичка, а не на гробищата, където мъката сякаш се раздробява сред безбройното множество кръстове и пирамиди, към такъв гроб те тегли наистина непрестанно. Също като към някаква непомрачена с нищо излишно благодат.

Как да назовеш това чувство? Поклонение ли? Скръб ли? А може би подготовка за среща — приближаваща или ненаближаваща? В един свят, където може би всичко е различно? Където не трябва да очакваш вече нито радости, нито мъки; където зад непознатата ни черта, е наситено със спокойствие и благоденствие, все неща каквито толкова много не достигат на човека в този му свят — толкова тленен, толкова лъжовен.

Ето, например, зимната пътека между махалата и селото! Някога по нея, няма-няма, пък току видиш да подтичва конче и да оставя следи от шейна. А сега — равно снежно платно. Човешки крак рядко ще прокара тегел върху белотата на този чаршаф — хората от махалата не искат да ходят в селото, страхуват се от каквито и да било срещи, с изключение на срещи с местните, на познатите по лице. Колкото до онези от селото — за какво ли ще им дотрябва забравената от всички махалица?!

Спокойствие.

Спокойствие, но само временно. Ненадеждно.

До пролетта.

Или до отпращилата в други посоки война.

3.

В онова първо утро след обесването и гробището, в което намериха покой младите учителки, Альонушка се появи в училището малко по-рано и докато чакаше другите, някак случайно, сякаш без да му мисли, се качи на втория етаж, където живееха София и Сара.

Вратата зееше отворена, а малката стаичка изглеждаше обърната с главата нагоре, като да бяха търсили нещо. Но дори да бяха търсили, старият шкаф за бельо вдясно от входа беше отворен и от него висеше носено женско бельо, а на двата кревата около прозорците се търкаляха смачкани чаршафите и одеялата.

Шкафът срещу входа беше затворен и когато Альонушка го отвори, откри в него паднала снимка — явно, събирайки набързо нещата си, учителките не я бяха забелязали. Вътре имаше още и едно плоско албумче — тънко като тетрадка. На снимката се виждаха София и Сара, заобиколени от някакви хора, по всичко личи — роднини, двете весело се смееха и изобщо не приличаха на себе си.

Альонушка отмести снимката настрана. После разтвори тетрадката с тъмновиолетова корица от доста дебела копринена плетеница, която се набиваше на очи. Наистина беше албум.

В него имаше изписани стихове. Альонушка се взря в буквите. Стиховете бяха на немски. Върху първата страница, под тънка оризова хартия се виждаше калиграфски надпис, също на немски. Прочете го: „На скъпата София Моргенцерн по случай деня на нейната конфирмация^[1] от дирекцията на училище «Кант».“

Альонушка взе този албум, а също и учебникът по немски за 10 клас, виж ти!

Снимката, запазила завинаги образа на учителките — едната обичана, а другата — криво-ляво — заедно с албумчето стихове, бяха пренесени в селското шкафче на Альонушка, направено собственоръчно от баща ѝ, макар и не за такива цели, а за домакинските съдове. Какво да се прави — посудата — като че ли пък кой знае колко посуда притежаваха в къщата — трябваше да се поотмести, да отстъпи място на по-важните неща, а над всички тях се

мъдреше отпечатаното с не много ярки букви, но все пак в държавна печатница, следователно доста ценно, свидетелство за завършен седми клас на името на Альона Сергеевна Никитина.

Альонушка не посягаше често към албума, но с учебника изобщо не се разделяше. Когато повтаряше немските думи и фрази на висок глас, майка ѝ винаги се стряскаше и напрягаше, затова момичето излизаше на двора, а често отиваше и в гората, при татко си, присядаше върху нежния зелен килим, изтъкан от изумруден мъх от някой, който е влюбен в красивото.

Тук никой не ѝ пречеше да повтаря на глас думите на езика на враговете. Естествено, езикът нямаше нищо общо, нали София Марковна беше еврейка, убита за нищо и никакво от немците. Но нали тъкмо тя самата толкова изразително беше повтаряла пред тях немските думи, нали тъкмо тя им беше обяснявала, че те биха могли да им потрябват?

Альонушка ги изучаваше неуморно.

— Вохин (Wohin?) — къде?; дортхин (dorthin) — натам; хирхер (hierher) — тук; форверц (vorwärts) — напред; рюкверц (rückwärts) — назад.

За „назад“ имаше и друга дума — „цурюк“ — zurück.

Цурюк — урюк — назад! Когато нямаш работа и никой не ти пречи, ученето върви с лекота. Нищичко не те разсейва, освен... Освен войната!

Да учи всичките тези думи по странен начин ѝ помагаше споменът за София Марковна. Всичко беше свършено, нея я нямаше на белия свят, но защо ли, защо на Альонушка все ѝ се чуваше нейния предразполагащ към доверие глас, мекотата на речта ѝ — нали нищо друго не знаеше за своята учителка, дори фамилията ѝ беше прочела за първи път върху надписа на колеца, забит в гроба ѝ. Божичко мили! Моргенщерн! Сега вече Альонушка знаеше сама какво означава на руски тази дума... „Зорница“ Нали „утро“ беше „морген“. „Гутен морген“ — пожелавах си, нейде си, при среща немците. А „щерн“ е звезда. Къде ли все още можеха да се срещнат немци, готови да ти пожелаят „Добро утро“? Нима можеха да го направят онези същите, които убиха учителките?! Те също ли казваха „Добро утро“? На кого?

Сякаш мълния порази Альонушка. Защо, помисли си тя, София Марковна, твърдейки, че е еврейка, носи немска фамилия? Какво ли

ще значи това? Този въпрос тя дори не зададе, а само изрече пред майка си, но жената поклати глава от страх и незнание, съединени в едно цяло; не само не знаеше, не искаше дори да чуе отговора — подалеч от греха — и толкоз!

А в албума на екзекутираната Соня, както веднага беше забелязала Альонушка, имаше изписано само едно изречение — останалите страници бяха бели и чисти, сякаш сами предлагаха някому да запълни тази пустота, да изпише някакви слова, някакви мисли, а защо не и стихове?

Изречението, изписано навярно от учителката още в детството ѝ, звучеше така:

Nicht vergebens horst du von Kindheit an russische
Laute...

Това изречение изглеждаше трудно за Альонушка — за да бъде преведено, трябваша по-различни от нейните умения. Последните три думички ѝ бяха познати: „... в детството“, „... руските“, „звучи“... Но думичките пред тях звучаха несвързано по смисъл. Така ги и запомни: „... в детството“, „... руските“, „звучи“...

[1] Конфирмация — една от стъпките на религиозно израстване при католиците и евреите. — Бел.прев. ↑

4.

През лятото немците все пак стигнаха до махалата. Най-напред затрещяха мотоциклети, след тях, люлеейки се наляво-надясно сред дупките, се появи странна, невиждана с безбройните си ъгли желязна машина. От нея наизскачаха войници. След нея се придвижваха два дълги камиона върху огромни колела.

С пристигането си, един от мотористите изстреля цял пълнител във въздуха, навярно за да излезе народът от къщите си. Или за да се разбяга. После започна мамаево побоище^[1].

Смеейки се, войниците разкопчаха яките на куртките си и започнаха да ловят всяка твар, която минеше покрай тях. Разковаха първата попаднала им ограда и наслагаха дъските така, че да могат по тях да качват в каросерията на един от камионите животни; после със свиркане и викове вкараха там три или четири крави. В покритата с брезент каросерия се чуха изстрели, после всичко затихна — беше повече от ясно, това се правеше с цел да бъде облекчен войника — много по-лесно е да закараш една крава в каросерията и там да ѝ видиш сметката, отколкото да я разфасоваш долу и да мъкнеш на гръб тежките меса.

Дојде ред на свинете. Погнаха ги с ритници и заповядаха на стопанките им да им помогнат — сиреч, да нагонват към камиона собствената си стока. Че на всичкото отгоре и да ги успокояват, та да вървят кротко, без да квичат и без да се отклоняват встрани. Свинско квичене, мучене на крави и женски писъци — имаш чувството, че ревеше цялата махала — и хора и животни.

Когато немците стигнаха до къщата на Альонушка и майка ѝ, вече бяха здравата уморени и не им беше нито до команди, нито до смях. Нагониха прасетата, видяха и кравата. Альонушка без усилие разбра какво каза единият от войниците на другия:

— Какво ще правим с кравата?

— Да я зарежем. Капнали сме. Така или иначе, ще трябва да се домъкнем пак за папо.

Разкикотиха се.

Все пак оказа се полезно, че къщицата им е чак в края на махалата — по-нататък нямаше път, а гъста гора. Така преживяха още година — спаси ги кравичката им, но и хората от цялата махала си помагаха — деляха си кой каквото има заради децата.

Така е! Сякаш ги бяха налетели ястреби — каквото можеха, награбиха и отлетяха. Отново настъпи тишина. Такава тишина, че нищо да не разбираш — какво става, къде са, защо животът сякаш е спрял и няма от него ни вест, ни кост? НеЙде се водеше война, но нищо не беше ясно. Старци, жени и деца — това беше цялата махала в десетината къщурки. Младите ги нямаше. Не се появяваха. Всичките ли ги бяха убили? Всичките ли бяха на фронта? А махалата, че и самото село — като в някаква дупка, тупик, наврени в такъв-някакъв ъгъл, дето нито да се свиеш, нито да се сместиш — ни напред, ни назад!

Альонушка прескачаше до училището, срещаше се с Олга Петровна. Всеки път й носеше — кога мляко, кога сметана, кога две шепи картофи. Макар в селото с училището такава селска храна да не липсваше, застарялата, смалила се учителка приемаше подаръците благосклонно, кимаше и се опитваше да се усмихне, но не й се получаваше много добре. Сякаш се задъхваше от нещо, като човек след дълго бягане, далечно ходене или носене на тежък товар. Много пъти беше повтаряла пред Альонушка:

— Няма да го преживея това! Пък и не искам...

— Ама как! — не разбираше момичето и изтъкваше главното си доказателство: — А нас кой ще ни учи?

— Нюра — отговаряше Олга Петровна, като имаше предвид Анна Ивановна. — Ами ти?

— Аз ли?

— Защо не? — не се усмихваше, а кимаше на себе си Олга Петровна. — Грамотна си, значи ще можеш. Я виж Саня и Сара, те не бяха никакви учителки. Едната беше завършила музикално училище, другата — гимназия, но ви учеха... Учеха ли ви?

— Учеха ни.

— А аз, глупачката, им се карах! Простете, момичета!

Альонушка така и не успяваше да измъкне от Олга Петровна нищо по същество. Въпреки че беше учителка, въпреки че се водеше завеждащ училището, никога не казваше нещо смислено за войната —

просто отказваше да разпитва отговорника на селото. Изглежда беше тихо по целия техен край, немците идваха да вземат животни и толкоз; в районния център беше отворил врати православният храм и народецът се тълпеше в него, партизани имаше, но някъде по на юг, на няколкостотин версти. Цареше тишина. Съвсем като да нямаше война.

— Зле ще свърши работата — повтаряше Олга Петровна. — За коя от страните, не знам. Могат да ме попитат: „Защо си ги учила?“. Могат да ме попитат и „Защо не си ги учила?“. Портрет на Хитлер обаче, няма да окача, нека да ме разстрелят!

[1] Мамаевото или Донското побоище е денят, в който руските полкове, оглавявани от великия княз Дмитрий Донски побеждават монголо-татарските войски в Куликовската битка. — Бел.прев. ↑

5.

На третата година от войната Альонушка навърши петнайсет години, а в началото на есента — през септември — немците се появиха отново. Този път не се интересуваха от животни, въпреки че народецът беше успял да понавакса и да възстанови отчасти оголялото си стопанство. Този път, както се изясни, ги интересуваха хората.

С жестове дадоха знак всички да излязат от домовете си — и млади, и стари, и онези, които все още имаха някаква силица — заповядаха им да се качат в каросерията на камиона и да седнат. Позволяваше им се да вземат със себе си торби, раници, бохчи с бельо, сапун, четка и прах за миене на зъби. Всичките тези неща им бяха обяснени и преведени от Альонушка. Така се получи.

Просто когато в дома им един войник с автомат на гърдите вече за десети път, мъчително жестикулирайки, им повтаряше какво да направят, Альонушка не издържа и хвърли в лицето му на немски:

— Разбрахме!

Зарадван немецът направо подскочи:

— Шприхст ду дойч? — Знаеш немски, така ли?

Тя кимна.

— Гут, гут — зачурулика униформеният, хвана я за ръката, нареди на майка ѝ да продължи да стяга багажа и поведе момичето, както изглежда, при своя командир.

Альонушка разбра всичко, което той каза на лейтенанта за неочакваното си откритие — момиче, което знае немски и може да им помага.

Лейтенантът беше малко по-голям на години от войника, изглеждаше съвсем обикновено и Альонушка не виждаше в него нищо злодейско — просто симпатичен момък, само че не говореше руски и беше в немска униформа. Носеше войнишко кепе и зелен брич, гризеше сламка, лежеше на тревата и се мръщеше на слънцето.

— Откъде знаеш немски? — доброжелателно попита той.

— Учих го в училище.

— О-о! Жалко, че и аз не съм учил руски в училище. Щях да мина без твоята помощ. А сега трябва да превеждаш на съседите си. Обясни им какво да вземат със себе си. Заминават да копаеят. Толкова!

Альонушка пое след войника, който пръв откри познанията ѝ по немски, и из цялата махала заповтаря едно и също:

— Заминаваме да вършим изкопни работи. Вземете си това, това и това...

Съселяните от махалата я познаваха. Още от дете. От най-ранна възраст — от бебе. За всички тя беше мъничката Альонушка. Никой никога не я беше глезил особено — такива бяха селските правила. Всички обаче я познаваха, а нейните родители — майка ѝ, Пелагея Матвеевна и баща ѝ, Сергей Кузмич — уважаваха. Тъкмо поради тази причина, сега, когато вървеше редом до немците, те я гледаха с някаква странна надежда, с тайната мисъл, че Альонушка не може да им навреди и нейните обикновени слова какво да вземат със себе си приемаха с желание и едва ли не с благодарност. Едва край предпоследната къща съседката ѝ леля Клава, я изгледа не с благодарност, а с много лошо око и Альонушка цялата изтръпна от този поглед. Защо? Нали помагаше на съселяните си да разберат правилно какво искат от тях немците, след като така или иначе щяха да ги карат за изкопни работи, не беше ли по-добре да знаят какво трябва да вземат, какво не бива да забравят — нима това е грях!? Но Клавдия я изслуша и сякаш присветна с очи, обърна се и с тих, равен глас, за да не заподозре нещо немеца, попита:

— Ти, момиче, какво?!

На Альонушка не ѝ хрумна нито да се учуди, нито да даде някакъв отговор за свое, ако не оправдание, то поне обяснение. Просто очите ѝ се напълниха със сълзи. И наведе глава.

6.

В студената желязна каросерия на немския камион, подскачайки заедно с всички из попътните дупки, като постоянно подбутваше под себе си натъпканата бохча с бедна покъщнина и държеше под ръка майка си, Альонушка от време на време хвърляше по едно око към Клавдия.

Тя беше оставила в своя дом твърде възрастната си майка, която Пелагея Матвеевна помоли да наглежда тяхната кравичка, а и цялата къщица — съвсем като всички, предоставили на где когото сварят грижите за невръстните си деца и добитъка и поели на път в неизвестната посока към непознатата нова дейност, където ги водеха.

Альонушка и майка ѝ си нямаха никого. Стопанството им охраняваше единствено прътът, залостил входната врата. Клавдия все пак имаше някаква привилегия — жив човек в родната ѝ къща. А също и двете невръстни дечица — момченце и момиченце.

Може би, след като предъвка и осмисли своята ситуация и тази на Альонушка, която щеше да работи тежка мъжка работа, леля Клава — доста приветлив по принцип човек — започна от време на време да хвърля по някой въпросителен поглед към момичето. Дали пък не искаше да позаглади вината си? Но нали седеше в самия край на каросерията, а придвижването здравата въртеше всички, не ѝ беше до това. Не ѝ беше до извинения, нито до разговори.

Пътуването ставаше като че на тласъци. В махалата бяха натоварили в каросерията наведнъж двайсет души — беше тясно. Няколко възрастни мъже. Направо старци... Не, не точно. Не точно старци, ами полустарци.

Не позволяваха да се изправиш, можеше да се поогледаш само при редките и кратки спирания, дори по нужда спряха един-единствен път и то — кой знай защо — в голото поле. Сигурно за безопасност...

Постепенно към камиона се присъедини втори, а после трети. Кой към кого — техния към другите или те към техния, върви че разбери... Когато сумракът настъпи, приближиха покрайнините на

една млада, още ниска горичка. Камионите се оказаха към двайсетина, но на това място вече бяха докарали доста народ — нещо копаеха.

Немците, които ги бяха събирали в махалата, не се виждаха. Към камиона приближи небръснат мъжага по сако, с ботуши изцапани с глина и с бяла лента на ръкава, попита ги откъде са, не разбра какво му отговориха и им посочи горичката. Пламтяха огньовете, имаше кухня, бяха опънати палатки за настаняване през нощта. На сутринта им връчиха лопати и работата започна.

Просто ги изведоха на края на горичката, където имаше набити колчета и опънат канап. Трябваше да се копае по него, а пръстта да се изхвърля отпред. Немного млад немец в кални, като на полицаия ботуши, вероятно строителен началник с нисък чин, обясняваше нещо като често употребяваше думата „ескарп“ и „канап“ — явно това бяха думи, дошли от немския. На Альонушка ѝ се струваше, че окопите приличат на укрития за оръдия. Но щом като беше толкова дълъг — толкова много метри — значи трябваше да побере много оръдия. Помисли си и друго: „Ох, ще падне пукотевица!“. Войната беше дошла. По-точно — бяха ги подгонили към войната.

В горичката нямаше нищо, пригодено за да живеят хора. Разпределиха някои да изкопаят ями за тоалетни и да сковат дървените им будки. Всички мъже, дори най-старите накараха да оборудват бараки — но някъде по-навътре в гората — на около двеста метра. След някой и друг ден започнаха да водят копачите под строй за нощувка в бараките. Сутрин — на укрепленията.

Спяха на дървени одъри без никакви постелки и възглавници. Нямаше къде да се изкъпеш, малко се поизплакваша в кофи, домъкнати от кой където може. Появиха се въшки. Жените започнаха да молят за баня. Все едно каква. Ако ще и в горското езеро. Настояваха пред полицаите, те се правеха на глухи, но явно все пак са споменавали пред немците, защото се получи заповед на брега на езерото да бъде скована още една барака — за баня, където жените започнаха да перат, да се къпят и обезпаразитяват дрехите си от въшки, подлагайки ги на горещата пара над бумтящите железни печки, домъкнати там от полицаите.

Новият начин на живот променяше хората не за седмици, не за месеци, а буквално за часове. Някои като че ли отведнъж се стегнаха. Станаха по-спретнати, дори по-силни. Всички несгоди, не най-тежките

все още, преодоляваха сякаш без да им правят впечатление. Тези хора започнаха да се различават от останалите. Например, леля Клава — съседката, обидила Альонушка. Още със слизането си от каросерията на твърда тукашна земя, тя се беше приближила до момичето и беше казала в присъствието на майка ѝ Пелагея Матвеевна:

— Извинявай, Альонушка, аз, глупачката, помислих, че си тръгнала да им служиш. А ти сама си тука... Барем децата да бяха оставили на мира!

Нито Альонушка, нито майка ѝ смогнаха да отговорят нещо — Клава се отдалечи. Зла, напрегната, пълна със сили... Какво да ѝ отговориш, какво да се обясняваш?

Клавдия не се различаваше много-много от останалите. На ръст беше над средния, невисока, с рамене — широки като на мъж, с бедра — по женски здрави, с мощни гърди, с прасци — широки и силни, с чевръсти здрави ръце. Ами очите! Черни, прогарящи, почти цигански, не ѝ позволяваха да прикрива чувствата си. Затова понякога ги скриваше. В противен случай, сякаш с двуцевка се мери, докато не спусне вежди, докато не отклони поглед от тебе... Характерът ѝ — според същите мерки — право куме, та в очи, няма увъртане!

На пръв поглед, Клавдия не беше направила нищо кой знай какво — нищо не беше казала, но щом жените започнаха да се настаняват в бараките, всички от махалата гледаха да са по-близо до нея, че и от селото — също. Най-интересното обаче беше, че и разните му там други — напълно непознати, и те се натискаха — гледаха някак, ако може, да са по-близо, да ноцуват до нея — до Клавдия, бившата доячка.

Доячките, впрочем, водят особен живот. За работа се става рано, в пет сутринта, а понякога още в четири; затова и тук сутрин Клавдия беше все първа — облечена, измита; застане пред вратата на бараката, гледа мълчаливо как женското стадо отначало живва, разшумява се, буди се, размърдва се, тутка се ту нагоре, ту надолу.

Никой за нищо не я беше избирал, сама си стана старши на бараката, а и полицаите, кой знай защо, търсеха все нея, но не за да я командорят за каквото им скимне, не. Всичко, което имаше отношение към работата, местонахождението и изпълнението ѝ не се оспорваше, колкото до останалото — тълкуваше го Клавдия. Къпане, пране, сапун, дори най-тънката люспа, дрешчица, някакъв парцал, как да се скриеш

нощес — лятото свършваше, приближаваше есента — за тези и за всякакви други неща тя водеше спор със старшия на полицаите, така изразително го гледаше в очите, че бригадата на Клавдия, наричана вече „отряд“, определено се отличаваше от останалите. Предпочитаха да си нямат пререкания с нея. И още: отрядът ѝ работеше мълчаливо и яростно. Следваше своята командирка...

Мили боже, колко пръст мина през лопатите им само! Всеки път, когато спреш да отдъхнеш, макар и за минута-две — следваше крясък, полицейски камшик — Альонушка гледаше наляво и надясно край себе си и не спираше да се чуди. Нищо и никакви малки мравчици — хората копаеха в земята и постепенно изкопът се превръщаше в широко и дълбоко от едната страна пространство.

Немците, минаващи от тук, като правило облечени в офицерски полеви униформи, често повтаряха тези думи — отбранителна линия. Така че отрядът на доячката Клава с всички сили се стараяше да прокопае за вражеската армия тази тяхна отбранителна линия.

Обаче, отбранителна! А не настъпателна!

Те издълбаваха този безкраен окоп вече цели два месеца. Само с лопати. Дланите на всички, насечени от безбройните мазоли, сякаш не бяха покрити с кожа, а с твърд слой кора, пръстите им трудно се раздалечаваха, а китките почти не се огъваха.

Останалото не можеше дори да се разкаже.

Долните им дрехи отдавна не можеха да се нарекат бельо, а парцали. Ако в началото все пак им се даваше сапун, по-късно той изчезна напълно и всезнаещата Клава разпространи из целия лагер своя предаден от поколения женски опит — изравяха пепелта от огнището, заливаха я с вода и с така получената луга перяха женските си елеци и всичко останало. Колкото до истинските парцали — работата беше съвсем зле и макар Клавдия да настояваше пред полицаите, те само махваха с ръце. До най-близкото населено място имаше много път, транспорт липсваше, дори личните им резерви се бяха изчерпали. „И ние ядем това, което и вие“, беснееше отговорникът. „Ама сте мъже — ожесточаваше се Клава. — Ние сме жени! Съвест нямате ли!?“ Каква ти съвест? „Не мога в момента, не ти ли е ясно?! При първа възможност ще поискам.“

Дали защото тази отбранителна линия се правеше в края на лятото и началото на есента, или поначало времето беше по-топло и

все още горе-долу ги хранеха като докарваха от близките ниви алабаш и дори цвекло, дали защото пръстта беше сравнително ронлива, а следователно, по-лесна за копаене, или пък все още физическите им сили не бяха напълно изчерпани, но първото изпитание на принудителен труд отрядът на Клава преодоля сравнително благополучно. Никой не умря, не се разболя, нито пък хленчеше прекалено силно, измъчван от въпроса, какво ще стане оттук нататък?

През октомври заваляха неспирни дъждове. В началото заръмя ситен бисер, на който не обърнаха внимание, но земята бухна, натежа. После дъждът се усили. Основната маса жени си бяха взели само летни обувки, ботуши носеха малцина — само такива като Клавдия; сега тя гледаше измъчено жените от отряда си, не в лицата, а в нозете. Стигна се дотам, че една дузина от около петдесетина работнички съвсем обосяха. Между тях и майката на Альонушка...

7.

Ах, майчице! Альонушка винаги чувстваше нейното присъствие до себе си. Тя, както и татко ѝ, бяха немногословни, но момичето винаги беше чувствало нежната им, дълбока обич, която двамата изразяваха с почти незабележимото си внимание към нея. Това съвсем не означава, че са ѝ прислужвали — от най-ранно детство Альонушка беше научена да си прибира всичко на място, да пере и да глади, а това ще рече, да се грижи не само за себе си, а и за цялото домошарие. Переше прането на майка си, докато баща ѝ беше жив, лъскаше празничните му ботуши от хромова кожа до блясък; още от съвсем невръстна можеше да дои кравата, биваше я да забърка и мливото на прасетата.

Всичко обаче, ставаше под надзора на майка ѝ. Тя сякаш бдеше над нея. Не я разпитваше много-много, за да не ограничава инициативността и свободата ѝ, но се интересуваше и научаваше всичко, ако не от самата Альонушка, то от нейните въздишки или усмивки, по светлината на нейното мълчание, а те понякога казваха на любящото и безкористно майчино сърце много повече от думите.

Майчината любов беше винаги предпазлива — Альонушка израстваше като истинска светлолика красавица — Пелагея Матвеевна често въздишаше — и денем, и нощем — изпълнена с неясна тревога. Струваше ѝ се невъзможно да каже на щерка си да бъде по-внимателна, да поприкрива своята хубост, да я пази за онзи — единствения, който Господ ѝ е отредил — това ѝ се струваше твърде грубо, неделикатно. Да го премълчеше обаче, също ѝ се струваше хем погрешно, хем несправедливо някак си — нали момичетата, още повече красивите, също трябва да знаят какво може да им се случи, ако проявят невнимание. Кой, ако не майката, ще им го каже по-сърдечно и с повече интимно доверие?

Пелагея Матвеевна, въпреки че не беше образована — а може би тъкмо поради тази причина — пазеше своята деликатност, бдейки над своето крехко момиче и дори мислено се страхуваше да докосне трудните теми. Има и такава душевност, има и такава любов.

Когато ги натикаха в каросерията обаче и ги докараха тука, нещо се скъса в душата на Пелагея Матвеевна. С някакво свое десето чувство, тя веднага си даде сметка, че именно това е краят. Не за себе си го помисли, естествено, помисли го за Альонушка.

Тя самата все още не беше навършила дори четирийсет и макар в живота си да беше въртяла лопата само когато се садяха и вадеха картофите и никога да не беше участвала в изкопна работа като тази тук, не я плашеха нито мазолите, нито такъв вид труд.

Вярно е, из махалата или до гроба на своя, твърде кратко живял съпруг, или когато се отбиваше при съседката си Клавдия, тя вървеше без да бърза, като солидна жена, като майка — макар и на малко семейство, но затова пък с красива дъщеря. Тази солидност обаче, беше в рамките на общоприетото, въпрос на — така да се каже — добро възпитание; до определена възраст женската порода е девича порода, на нея всичко ѝ е позволено; после — невеста на показ — тук вече се явяват някои тайни ограничения; следва — младата съпруга — съвсем друга работа — трябва... авторитета на стопанката, чувството на любящата съпруга; после вече идва майчинството. Майката, виж, колкото и да е млада, според селските разбирания е длъжна да спазва неписания, но важен подход във всичко — когато разговаря, в отношението си към хората, дори в походката.

Въпреки че още от самото раждане на Альонушка, Пелагея Матвеевна се държеше с подobaваща солидност, сравнително беше още съвсем-съвсем млада. По-точно казано — беше жена в разцвета на силите си. Включително и на физическите.

В други времена такива жени, още повече загубили съпрузите си, без да им мигне окото щяха да се оженят повторно, да родят дете и то не по един път, щяха да изтрият до голо от паметта си първите си радости, първата си любов и всякаквите му там спомени за пораншния си живот. Нищо че първата любов, от Бога дадена, си е първа любов и цял живот нищо не може да я зачеркне. Каквото и да се случи!

Такава съпруга, майка, а сега и вдовица беше майката на Альонушка — Пелагея Матвеевна.

Попаднала заедно с щерка си на строежа на безкрайното окопно съоръжение, тя, разбира се, изпитваше истински ужас — денем и особено нощем, в невъзможност да заспи върху тези широки, дървени, сковани еднакво за всички палатки нарове, измъчвана повече от

горчивите си мисли, отколкото от ухапванията на въшките, Пелагея се питаше едно и също нещо: какво ще стане с Альонушка? Не ѝ даваха мира мислите, че именно тя — майката, е виновна, че не е успяла да направи нищо, за да спаси единствената за нея самата и покойния Сергей, ценност на този свят. Защо не тръгна заедно с отстъпващата войска? Но къде ли всъщност се намираще тази отстъпваща войска, след като досега тя не беше видяла с очите си дори и един наш войник? Да беше избягала при партизаните? Да, само че нито един партизанин не беше стъпил в махалата им. Дори един изстрел не беше пукнал в гората.

Можеха да се скрият в нея! Нали махленските момчета изчезваха някъде?! Альонушка също ѝ беше споделяла, че Ольга Петровна — учителката им го е казвала — момчетата да се махат. Колкото могат — по-далеч! Да се скрият! Всеки каквото може...

Ами момичетата? Ей я Альонушка, красавицата ѝ като от картинка. С нея как да стане? Къде да я сбута? В какъв непрогледен лес, в какво омагьосано скривалище? Не можеше да си даде отговор Пелагея Матвеевна — само нощем си изплакваше очите. Но нощи като нощи ли бяха тези в лагера?! Дори да се нареवेश, не можеш. Нали на сутринта Альонушка ще попита:

— Мамо, какво ти е? Защо са ти зачервени очите?

Не биваше да показва слабост. Тук имаше едно задължение — да опази Альонушка, щом като там — в махалата, когато беше свободна и можеше да избира, не го беше сторила. Сутрин, за да предотврати всякакви възможни въпроси, усмихвайки ѝ се, тя говореше от бодро по-бодро; по време на работа — в траншеята — все гледаше да е до щерка си. Щерка ѝ гребне една лопата, майката — две. После разбра — не става. Започна да изхвърля пръст и с лопатата на дъщеря си. Вкопчи се в нея.

— Ти, дъще, не бива! Трябва да се пазиш — усмихваше ѝ се колкото можеше по-широко, — ще ти е от полза. За продължението...

— За какво продължение, мамо? — наивно питаше Альонушка.

— Ами че за твоето продължение — тайнствено шепнеше майка ѝ. Мълвеше едва чуто, за да не чуят чуждите. Доловила недоумението в очите на дъщеря си, натърти уверено: — За продължението на нашия род.

В един дъждовен ден, когато обувките на Пелагея Матвеевна буквално се разпаднаха на невъзможни за съединяване части и когато към нея, мокра и измъчена, приближи Клавдия, Альонушка се беше отдалечила някъде встрани, та майката вторачи своите огромни, изплашени очи в бригадирката — бивша съседка и с хрипящ глас каза:

— Клава, пази Альонушка! Както можеш... само я опази!

Клавдия погледна майката на Альонушка право в очите — тази отдавна и добре позната ѝ жена — и видя отнесени, широко разтворени очи, по които се стичаха дъждовни капки; по навик, придобит тук, на това странно място, в края на горичката, където се оборудваше огромно окопно съоръжение не за хора, а за оръдия, тя придърпа Пелагея:

— Сама ще си я опазиш! Затова си ѝ майка!

После се обърна, направи крачка встрани, притвори очи, смесвайки търкулналите се сълзи с дъждовните капки.

Току-що беше получила от устата на една чужда майка горчива поръка.

8.

Вдигнаха ги през нощта, но те така или иначе не спяха, заради моторния шум, който се носеше от огромната канавка.

Веднага щом напуснаха бараките само за секунди станаха вир-вода. Подкараха ги по посока на шума. В полумрака виждаха как множество покрити камиони често пъти почти затъвайки в калта, се разгръщат в траншеята, газят ниските елхи. От закритите с брезент каросерии изскачаха войници, откачаха оръдия и ги устройваха в окопа. Дулата сякаш надничаха зад укритията — насочваха се напред към невидимия противник.

Камионите си заминаваха, спираха само за малко — колкото да натикат вътре в себе си работниците. Сред онези, които вкарваха хората в тях, имаше полицаи, но повечето командващи бяха немци — те съскаха злобно:

— Шнел, шнел!

За малко Альонушка и майка ѝ щяха да останат разделени, а Клавдия и другите от махалата просто пропаднаха някъде. Добре поне че не беше за дълго, макар преживяванията им да стигаха не за един, а за няколко живота. Камионите потегляха един след друг, образувайки по-късно, след като се настигнеха по пътя, колона.

С Клавдия се срещнаха на тъмната гарова спирка. Там ги чакаха товарни вагони, а пред тях се разтоварваха камиони и веднага заминаваха обратно. Заповядаха на жените да се качат на вагоните и Клава им прошепна, че сега е моментът да се бяга. Подобна идея явно не беше спходила само нея, защото внезапно се раздадоха автоматични изстрели и някой страховито закрещя на пътя към вагоните. После притихна.

Качиха се във вагона. И Альонушка, и майка ги тресеше. Двете се прегърнаха, та поне мъничко да се стоплят една в друга, но това не им помогна. Майка ѝ приличаше на нажежена печка и момичето каза това на Клава. В ръцете си тя държеше някакъв свитък, разгъна го и се оказа, че е скъсано парче от палатка или просто брезент — откъде ли го беше намерила? Завиха майката на Альонушка в него, а момичето

взе в ръце босите ѝ крака и започна да ги гали, да ги топли в длани и с дъха си, треперейки само от мокротата и студа.

Когато просветна, влакът спря, скоро след това вратата се отвори и двама полицаи с викове вдигнаха гюм за мляко, от който се носеше апетитна миризма. Подхвърлиха им десетина алуминиеви чинии за супа и още толкова канчета. Някакви жени им метнаха два калъфа, натъпкани с парцали.

— Да ви се намират обувки? — викна им Клавдия. — Давайте обувки!

Не ѝ отговориха нищо, вратата се хлопна, жените се примъкнаха край гюма. В него се плискаше нещо като супа — по-точно някаква подобна на супа мътилка. Заеха се да пълнят чиниите вместо с черпак, направо с канчетата. Замириса на ядене. Без лъжици, без хляб, жените засърбаха от единия край на алуминиевата посуда.

На майка ѝ като че ли ѝ беше поолекнало и Альонушка ѝ даде от супата. Престоят продължи дълго. През прозорците — по-точно през продълговатите процепи, предназначени най-вероятно за вентилация под самия покрив на вагона, се виждаха зелените корони на боровете. Влакът беше спрял в гора. Не бързаше да се придвижва нататък. Може би се беше притаил да изчака това затишие.

Просветля още, вратата се отвори отново и жените отвън им подадоха чувал с обувки — остатъци от нещо, което някога е било обувки. Клава и тук пое командването. Настоя всички да се кротнат, обиколи ги една по една. Най-напред даде обувки на онези, които бяха напълно боси. Майката на Альонушка беше сред тях и Клава бутна в ръцете ѝ някакви направо невиджани топли зимни боти с множество дупки за връзките. Само дето връзката беше една-единствена и за другата обувка нямаше. Липсваха чорапи, липсваха терлици, но Альонушка старателно намъкна обувките на краката на майка си. Отвътре те имаха подплата и бяха много топли.

Майка ѝ само поклащаше одобрително глава, усмихваше се. Альонушка също се засмя. Още нищо не беше свършило — тъкмо напротив — едва сега започваше. Роклите им все още бяха мокри, отгоре от прозореца вееше студ, но въпреки това обувките стопляха майка ѝ, стомасите им не куркаха празни — излизаше, че и на това трябва да кажеш, слава на Бога.

В ъгъла някой заплака, дори се развика:

— Не ги искам, недейте!

Клава се върна оттам разтреперана — в ръцете си държеше среден размер износена светла обувка цялата на петна — тя я показа на Пелагея и Альона и рече:

— Ей на, цялата в съсирена кръв...

Помълчаха минутка. Майката на Альонушка огледа ботите си — топли, зимни, едната без връзка. Устните ѝ потрепериха. После се наведе да ги събуе. Альона и Клава я прихванаха, нищичко не ѝ казаха, нито дума, просто я завиха с брезента и момичето полегна до майка си, прегърна я. Пелагея прибра нозете си както бяха с ботинките под брезента. На всички им стана ясно, че обувките са взети от убити.

9.

Влакът потегляше и спираше, отново потегляше и те започнаха да свикват с това, когато нещо внезапно засвистя над главите им, после започнаха да отекват взривове — вдясно и вляво, вляво и вдясно. Явно пилотите не можеха да се прицелят добре. Изплъзвайки им се, влакът набираше скорост.

В един миг сякаш нещо закова за секунда вагона, в който се намираха. Всички — дори легналите, рязко се люшнаха напред. Откъм края на композицията се чу грохот, колелетата не проскърцаха — направо изстенаха; влакът спря.

В първия момент тишината направо ги оглуши, после до слуха им достигнаха команди на немски, последвани от предсмъртен вопъл на жена.

— Откачай! — чу Альонушка команда на немски, а Клавдия ѝ каза:

— Дай да те вдигнем да видиш какво става, ти си най-лека тук!

Това, което съзря, поглеждайки през тясното прозорче под тавана на вагона, не биваше да се вижда от човек. Дори от възрастен, дори от човек, нагледал се през живота си на какво ли не. Какво остава за момиче като Альонушка...

Вагонът, който се намирал много близо до техния, само през един вагон, беше станал на трески заедно с пътуващите в него. Върху младите елхови дървета, растящи край пътя, висяха розови гирлянди от човешки вътрешности, по земята се търкаляха късове от окървавени тела и парцали — доскоро рокли и бельо.

Альонушка не осъзна веднага онова, което лежеше пред погледа ѝ, но покрайнините по начало едва-едва замъглени от дима все повече и повече просветляваха, очертавайки жестоката истина и едва тогава тя си даде сметка какво вижда всъщност. Нададе кратък вик — тънко изписукване като врабче. Като врабче тупна на раменете на Клава. Едва успя да я прихванат.

Когато Альонушка дойде на себе си, влакът се движеше напред, както ѝ се стори по-забързано, с по-голяма скорост, сякаш искаше да

избяга, да се спаси от нещо непоправимо. Тя си припомни видяното и я втресе, после със закъснение повърна. Малко по-късно, след като се събуди от краткия, но дълбок като пропаст сън, в който нямаше нищо друго освен непрогледна чернилка, първо видя очите на Клава — изпитателният ѝ, остър, дори жесток поглед.

— Забрави! — заповяда ѝ Клавдия.

Альонушка кимна и се разплака. Сълзите ѝ този път носеха утеха, смекчаваха, отгласкваха видяното. Чувстваше се изтощена, изтерзана. Главата ѝ постоянно клюмаше от безсилие, сякаш беше преодоляла непосилно дълъг път.

Клава измърмори притеснено:

— Да ме пита човек — обвини тя себе си, — как можах...

Влакът пътуваше и пътуваше. Струваше им се, че никога никъде няма да пристигнат. После той спря, вратите широко се отвориха и изпълнен със самоувереност руски глас извика:

— Излизай!

Излязоха. Изтръгнаха се. Най-сетне изпълзяха от вътрешността му.

Полуразсъблечени, полубоси жени. Малцината старци, изникнали от някои вагони, изглеждаха още по-възрастни с порасналите си бради — в полудиво състояние, отслабнали, с възпалени очи и скръстени пред гърдите ръце. Не приличаха на хора. Жените имаха не по-малко страховит вид — некъпани, слаби и разчорлени, но все пак, колкото и да бяха променени, не бяха изгубили напълно чертите на своята женственост.

Мъжете се оказаха съвсем малко и веднага ги отведоха, после се заеха да строят и престроят жените, вписваха фамилните им имена в някаква книга, оформяха нови отряди. Клава пак беше избрана за старша на групата и успя да изтегли Альонушка и майка ѝ при себе си.

Мястото, където ги закараха, доста се различаваше от онова при старото укрепление. Това тук беше истински лагер, ограден с бодлива тел, с охранителни вишки по ъглите, с покрити бараки, оборудвани с широки нарове. Тук им дадоха и облекло, но от това облекло треска ги втресе. Бяха пижами на райета с номера на гърдите.

Тъкмо тези номера вписваха в книгата заедно с фамилните и личните имена и адресите. Лагерът също имаше номер като воинска част.

— Сега тук в Германия ли сме или как? — попита Клава.

Отговориха ѝ по следния начин:

— Тук не е Русия, но още не е и Германия... Тук е част от СССР.

— Каква точно част? — не миряса Клава.

Наистина, тук нищо не напомняше тяхната страна. Въпреки че от лагера до населеното място, което се виждаше в далечината, не беше много близо, все пак къщите се различаваха с островърхите си и някак особени покриви, доста различни от всичко руско.

Работата им беше същата — земни изкопи. Копаенето тук беше по-добре уредено. Дадоха им малки кирки, за да дълбаят каменистата пръст, която се изнасяше с колички. Бутаха ги неколцината старци и по-яките от женорята. Имаше бригадири строители — те не ръководеха отрядите. Женските отряди си имаха жени за отговорници, а бригадирите се занимаваха само с работите по бетона. Тук не само копаеха земята, а изграждаха здрави бетонни стени — бетонът се бъркаше недалеч и се докарваше тук. Получаваха се железобетонни гнезда, вкопани в земята, с ниски полукръгли, скрити под повърхността продълговати тесни бойници. Дотове — дълговременни огневи точки! В тях по-късно трябваше да докарат картечниците за обстрел на врага. Тоест, на нашите...

Копаеха дотове и за артилерията. Тези позиции също се бетонираха, защото тук трябваше да бъдат оборудвани специални оръдия — далекобойни.

До всичките тези знания Альонушка и останалите не се добраха веднага, а постепенно, но така или иначе, твърде малко ги интересуваше — останаха напълно равнодушни. Изобщо, в затворническия лагер, макар там да нямаше нито осъдени, нито пленени, никой не съдеше тези жени, нито пък ги броеше за военнопленници. Конц — означаваше концентрационен, т.е. лагер, в който нещо е концентрирано, сиреч събрано, което ще рече, че тук са събрани много хора, страшно много хора — истински концентрат на работна ръка. Или на затворническа — да го тълкува кой както иска!

Вместо обувки им раздадоха дървени нальми. Веднага ги нарекоха „чуканки“, защото подметките им не се прегъваха и се чуваше чукане при всяка крачка. Малко по-късно, когато заваля сняг, им дадоха и куртки — също на райета, а нальмите постепенно

замениха с някакви носени големи номера боти. Пусна се слух, че са на разстреляни червеноармейци.

Сутрин ставаха преди изгрев-слънце, работеха по цял ден, стъмнеше ли се — в бараката. Къпеха се трудно, със студена вода от шланга. Спяха някакъв полуприпадъчен сън. По нужда можеше само два пъти дневно — сутрин и вечер. Храната, докато се изграждаше тази артилерийска траншея, им се виждаше направо разкош.

Навярно тъкмо в това се състоеше нечийт извратен замисъл — ползвайки човешкия труд да го овъзмездяваш само с колкото е нужно, за да бъде възпроизведена енергията, необходима за същия този труд отново. Дори по-малко. Извършвалият такъв вид работа след приключването ѝ ставаше ненужен. Не възнамерявах да използвам хората и по-нататък, но определената работа трябваше да бъде завършена в срок, дори по-рано.

От изток вече се дочуваше тътенът, който предизвикваше забързването на този срок — необясним пролетен тътен посред зима.

10.

Майката на Альонушка се съпротивляваше срещу болестта с всичките си сили.

Понякога дори изглеждаше съвсем добре, усмихваше се. Чак да се засмее не ѝ се получаваше, но кой ли пък изобщо се смееше наоколо. А майка ѝ и по-отдавна почти не го правеше. Альонушка не си спомняше смях на глас нито в по-раншния им мирен живот, нито сега — само понякога я беше виждала да поразтегли устни, но и това Пелагея правеше някак стеснително, като че с укор към самата себе си, сдържано, дори от собствената си усмивка изпитваше неудобство.

Усмихнеше ли се, то беше заради Альонушка, но усмивката ѝ мигом угасваше — пак заради нея; само заради щерка си живееше с последни сили. Единствено заради нея, със закъснение щеше да си даде по-късно сметка Альонушка.

Винаги — като че носеше отговорност за нея пред някого — дребничката на ръст, крехка, с особена, нетукашна, неземна, а като че ли някъде отгоре спусната хубост, която войната сега се готвеше да погълне — Пелагея трепереше над нея. Но кой друг, ако не майката ще се застъпи за своето чедо?!

Альонушка виждаше как тя се опитва дори в строя да застане така, че да я заслони, да я защити с тялото си, а когато копаеше пръст, дебнеше да прихване и най-малкия интерес към нея. Първа заемаше всички опасни места, за да я предпази от възможната опасност, пък била тя и само поглед, защото и погледите на охраняващите криеха опасността на изстрел. Почти на изстрел.

Някакъв болезнен огън изгаряше майка ѝ — ту притихваше, ту отново се разгаряше с пълна сила и тогава тя тлееше, олюляваше се, опитвайки се да скрие дори от Альонушка истинското си състояние. Момичето виждаше всичко, чувстваше, питаше Клавдия:

— Какво да правим?

— Ако кажем, че е болна пред командващите — отговаряше тя, — ще я приберат в лазарета, а оттам никой не се връща.

Двете не отстъпваха и крачка от болната по време на изкопните работи, не я допускаха до количката, но беше повече от ясно, че да работи с лопата ѝ ставаше все по-невъзможно. Слабостта ѝ личеше все повече и повече.

— Поне храната да беше малко по-добра — с тъга отронваше Клавдия.

Добрата храна беше мечта, сън, приказка! Хранеха ги като по време на пътуването — два пъти дневно — мътилка с неизвестен произход и малко повече от залък хляб. А хлябът! Клисав, като го режеш, става на трохи, сякаш беше направен от черна глина.

Всички до един изпитваха глад, всички до един приличаха на скелети. Особено жестоко изглеждаше тяхната женска барака сутрин, когато стадото женски полусенки заставаше до дългата тръба над наклонения улей. От тръбата — от дупките направени в тръбата, течеше вода, която се пускаше и спираше с кран в единия ѝ край.

Полуголите жени се миеха, даже се подмиваха без да се извързват, без да изпитват срам — гладът и срамът са несъвместими неща. Видът им беше неугледен, нечовешки — вид на никого ненужни същества — тъпа от полужени, които плискат вода, говорят нещо, дори се бутат една друга, сякаш делят нещо.

Въпреки че цялата тази церемония не продължаваше повече от десет-петнайсет минути, Альонушка всеки път извързваше поглед, стараше се да се присъедини към тях малко по-късно, тъй като не можеше да ги изпревари — кранът беше затворен. Отваряше го старшият, по-точно старшата, а това не беше Клава.

Когато офицерът беше обхождал строя, за да избере коя от жените да осъществява надзора над неговите затворнички, Клава просто беше отместила встрани своя пронизващ поглед. По този начин беше туширала бойкия си характер, който лесно можеше да бъде възприет като готовност да управлява бараката. Клавдия всъщност беше отказала да приеме позорната длъжност.

Падна сняг. Стана още по-трудно да се работи. Започнаха да ги извозват на обект далече от лагера. По принцип отиваха дотам с камиони — пътуваха прави, хванати една за друга, като последните се вкопчваха в брезента. Това се правеше, за да натъпчат колкото се може повече народ във всяка от машините. Пътуванията бяха наистина

изтощителни. Още повече че пътят беше неравен и осеян с множество дупки.

После започнаха да ги водят на работа пешком — почти час само в едната посока. Цял ден копаеш пръст, млатиш с кирката, прогризваш варовика, а след това още час обратно. Пешком. Под охрана.

Слава богу, че в бараката, където живееше Алюнушка, липсваше огледало. Дори парче от счупено огледало. Ако можеше да се види в него, оттам нямаше да я гледа малката красавица, а дребна на ръст старица с огромни синини под очите, с хлътнали бузи — една съсухрена мумия. Дори нослето — и без друго малко, се беше свило и приличаше на копче или на бутон. Косите ѝ пък от дългото — вече цял месец миене без сапун, от златисти бяха станали сивкави — в тон със сивите райета на лагерната куртка, замислени от някого като чисто бели.

Жените не можеха да се огледат, но нямаше как да отвърнат глава от останалите и Алюнушка отлично долавяше истинското състояние на майка си. Скованите ѝ движения, отсъствието на каквато и да било словоохотливост вследствие на болестта, принуждаваха майката все повече и повече да забавя темпото. Изоставаше от другите, не смогваше за храната, вдигаше се от постелята винаги последна, трудно се миеше, бавеше колоната. Вече говореше съвсем рядко, задъхваше се, бълнуваше, прегъваше се с отпуснати рамене. Алюнушка и Клавдия винаги вървяха от двете ѝ страни — отляво и отдясно. После започнаха да я подкрепят, а най-накрая да я водят под ръка.

Работите отиваха съвсем на зле. Алюнушка и Клава ѝ отстъпваха всичката си храна и най-вече своя хляб, но майката го отместваше, откъсваше само няколко трохи и ги смучеше като бонбони, усмихвайки се в отговор на своите опекуни.

— Ех, майчице! — молеше я със сълзи на очи Алюнушка.

— Пелагея, миличка — уговаряше я Клавдия.

Майката се усмихваше почти блажено, напълно посивелите ѝ коси стърчаха на фъндъци, загубилите цвета си сиви очи, лицето ѝ, състарено не от възрастта, обсипаните с хиляди малки бръчици опънати скули — всичко говореше за скорошен край. Но дори когато хората очакват най-лошото, винаги ги крепи някаква надеждица. Макар да нямат и грам основание за надежда.

Тъкмо затова обаче човекът е човек, защото има качеството да вижда хоризонта, който както е известно, винаги отстъпва пред него. Все ни се струва, че пред нас има някакво неочаквано спасение. Този именно хоризонт, отстъпващ назад с всяка наша приближаваща го крачка, е може би великата божествена лъжа, своеобразната самоутеха, която не спира да ни подхвърля надеждица. Това е своего рода душевна отсрочка. Боим се с точност да предскажем бедата, пристъпила към нас самите и към нашите близки! А може би наистина е по-добре да не знаем кога точно ще настъпи онзи миг?

Един ден те вървяха по пътя и колоната се беше разтегнала доста. На раменете си носеха лопатите и кирките. Всичко ставаше според разписанието — обичайното жестоко разписание на концлагерния живот, с което хората вече бяха почти привикнали.

Придвижването се осъществяваше без бързане — всеки отряд беше от по сто човека — сто човека в нещо като квадрат — квадрат след квадрат — жени в раирани куртки с номера, под които следват същите номера, но вече върху нещо между рокли и нощници. Мъжките отряди обикновено вървяха преди женските — ходеха малко по-живо от тях.

Вляво и вдясно, впрочем съвсем малцина на брой — само по един-двама — най-често един до друг, увлечени в разговор, за да убиват времето — се тътреха хората от охраната — немците, напълно уверени, че поверените им човешки квадрати нямат нужда от остен и ако не могат да се движат, ще им се наложи да стигнат до работното си място с пълзене, защото именно там ги очаква два пъти дневно блудкавата им дажба храна.

Квадратите следваха един след друг, Альонушка и Клавдия държаха майката на Альонушка под ръка, а Клавдия освен това, колкото и да ѝ беше неудобно, носеше на другото си рамо две лопати наведнъж — своята и на Пелагея. Лицата им подраскваше ситен, зърнист снежец, но земята беше стегната и се вървеше по-леко, отколкото след обилен снеговалеж.

Изведнъж майката едва чуто изохка и клюмна напред. Наложил се да хвърлят лопатите, да спрат и да я положат на земята. Альонушка вдигна главата ѝ на коленете си и започна да я вика.

Отначало на висок глас, учудено, след това — изплашено, докато най-сетне осъзна какво се е случило и едва чуто, обляна в сълзи,

зашепна и зацелува изстиващото ѝ лице.

Колоната не спря дори за минута. Жените зад тях просто ги заобикаляха. Рядко се отронваха дори възклицания — най-често се дочуваше или приглушен вик, или само някое междуметие „Ох!“, „Ах!“ — за повече силите не достигаха.

Следващият отряд тихомълком просто ги обиколи — три женски фигури — лежащата Пелагея Матвеевна със скръстени от всеможещата Клава ръце на гърдите, ридаещата Альонушка, коленичила пред майка си, а над двете — Клавдия със силната си фигура, Клавдия като истински стълб, издигнал се, сякаш за да предупреждава човешкото шествие да не прегазва спрелите, да разкъса редиците си, да хвърли поне един, изпълнен с печал поглед към просналата се на пътя им човешка мъка.

Редиците заобиколиха трите жени. Двама от войниците, които вървяха накрая, спряха при тях.

— Разрешете да я погребем — произнесе Альонушка на немски, за изумление на охраната.

— Я, ти говориш немски, така ли? — не скри удивлението си униформеният. — Тогава какво правиш тук? Може да ти се намери по-добро място.

— Това е майка ми — промълви Альонушка и другият, явно поопитният отговори:

— Инструкцията е следната: да се изнесе от пътя!

— Моля ви! — изхлипа Альонушка.

Униформеният приближи изстиващото тяло на майката, извади от джоба си ножче, отвори го без да бърза и изряза защития върху куртката номер.

Пъхна парчето плат в джоба си и заповяда безпрекословно:

— Да се изтегли от пътя!

Альонушка и Клава хванаха Пелагея Матвеевна за раменете и краката, вдигнаха лекото ѝ съсухрено тяло и го сложиха встрани.

Альонушка плачеше, Клава се прекръсти и двете хукнаха да настигнат колоната.

Първият немец така и думичка не отрони; вторият не спираше да повтаря:

— Шнел, шнел! Трябва да настигнете останалите!

11.

През целия този ден, в който почина майка ѝ, Альонушка не спираше да се укорява — задаваше си един и същи въпрос: защо не я изпратихме в лагерния лазарет? Макар всички да твърдяха, че от него никой не излиза, а го изнасят, макар с Клава все още да не бяха виждали нито една жена, върнала се в бараката им оттам, момичето по никакъв начин не можеше да си прости, че не опитаха да я заведат в лазарета! Обвиняваше се — дори и да умреше там, щеше да умре върху койка, а не така върху голия път!

Момичето ридаше, цялото се тресеше — дори си помисли, че е прихванала болестта на майка си. И по-добре! По-добре да умрат едновременно на този път. Нали и без друго животът им тук не е никакъв живот, а нищожно съществуване. Какъв е смисълът да стоиш вкопчен в такъв живот?!

Без да крие сълзите си, като в треска, тя говореше всичко това на Клава, а тяхната някогашна съседка мълчаливо триеше сълзите от лицето ѝ и съвсем лекичко, за да не привлече вниманието на другите, я притискаше към себе си; след това яростно забиваше лопатата в замръзналата пръст, като на свой ред вече със собственото си тяло се мъчеше да прикрие Альонушка от чуждите погледи.

Нощта след смъртта на майка си Альонушка прекара в жаравата на треската — цяла нощ се мята, а Клава я покриваше с жалките парцалаци и не спираше да мисли за молбата на покойницата да се погрижи за дъщеря ѝ. Ето че за нея вече влизаше в сила поръката с неизпълнимото задължение.

На следващата сутрин колоната се придвижваше по обичайния си маршрут.

Цялата нощ снеговалежът не беше спирал — сух, ситен, някакъв не-руски сняг беше засипал пътя. Да не говорим за самото поле. Вятърът го беше заравнил — хлъзгаво отгоре, то приличаше на огромна ледена пързалка без начало и край.

Преминавайки край мястото, където вчера бяха оставила тялото на майката на Альонушка, момичето преглъщаше сълзите си,

напрягаше взор, но така и не откри нищо. Заледеният сняг беше погълнал всичко.

Клава я улови за ръката и се опита да я утеши, доколкото беше по силите ѝ:

— Кажи, момиче, слава на Бога! Твоята майчица е при земята, няма да я горят в пещта!

Вървяха и ридаеха. Жените край тях се придвижваха безмълвни — или сили не им бяха останали, или съхраняваха своята последна енергия, за да не рухнат също като майка ѝ насред пътя.

Не се бяха заловили за работа още, когато при Альонушка се появи онзи същият немец — най-високият. Заговори я спокойно и вежливо:

— Последвайте ме!

Клава се опита да се намеси, но Альонушка с безразличие изпълни заповедта. Подаде ѝ лопатата си, за да има кой да я пази и пое след човека от охраната.

Изпровождайки с поглед отдалечаващите се, Клавдия само изохка — една човешка върлина с автомат в ръцете, а след него, точно на половината на ръста му, крехката фигурка на това нито дете, нито бабичка... Със своето охкане тя сякаш подаде някаква команда — всички на секундата се спряха, облегнаха се на лопатите и вторачиха погледи в немеца и Альонушка — двамата крачеха не много бързо и не много бавно пред очите на всички.

В дървената вишка немецът ѝ каза, че трябва да подпише документа за смъртта на майка си. След това, кой знае защо, добави, че не било задължително, тъй като нали всеки си имал номер на гърдите, а в деловодната книга се съдържали всички необходими сведения. Щом не е задължително, тревожно си помисли момичето, тогава защо ме е довел тук?

Немецът я разглеждаше внимателно. Альонушка не му обръщаше внимание — душата ѝ все още ридаеше, цялото ѝ тяло трепереше в невъзможност да приеме мисълта, че майка ѝ вече я няма. Че вече си няма абсолютно никого.

— Ти коя си? — неочаквано попита униформеният.

Альонушка само повдигна рамене. Коя беше, наистина?! Можеше ли да се нарече затворничка? Кой я беше осъдил и за какво? Просто я бяха уловили и довели тук. Бяха погубили майка ѝ.

Приблизително това каза на униформения, превръщайки с усилие немските думи в изречения. Добре че подобно обяснение не изискваше кой знае какви знания.

Двамата седяха сами в отопленото помещение, навярно предназначено за охраната, тук беше почти уютно — в ъгъла пращеше чугунена печка, а върху нея — чайник. Без повече въпроси, немецът се надигна, наля в желязно канче гореща вода, после бръкна в джоба на клина си и извади от него нещо завито в хартия от вестник. Вестникът беше немски. Униформеният разгъна малкия пакет и извади два сандвича. Единият — със салам, другият — с кашкавал. Отмести ги към Альонушка и постави пред нея канчето с кипналата вода. Наблюдаваше я мълчаливо. После — въпросително.

Тя се дръпна изплашено. Помисли за миг. После взе канчето и се нахвърли върху отдавна забравените лакомства, отпивайки между хапките топлата течност.

„Е, и! — шепнеше сама на себе си тя — сега какво следва!“

Излезе от вишката леко замаяна от неவிжданата скоро храна и допълнителното канче топла течност. На прага, изпращайки я с поглед, униформеният каза:

— Казвам се Вили, запомни го!

Тя изхълца — само това ѝ липсваше! Докато вървеше по обратния път, затворниците я оглеждаха, копаейки. По-точно — затворничките. Картината беше необичайна — и наистина, върви някаква хлапачка в раирана роба, а зад нея — униформен дългуч — персонален конвой...

Альонушка не отрони и дума за сандвичите пред Клава, ала в душата си чувстваше неуют. Не беше излъгала, беше премълчала. Но можеше ли да занесе на своята по-голяма приятелка половин сандвич — не! Или ядеш сама, или отказваш...

Преди да заспят все пак двете размениха шепнешком по някоя дума. Альонушка попита Клавдия дали е виждала по-рано същия този дълъг като върлина Вили. Самата Альонушка не го беше забелязвала. По-точно не беше правила никаква разлика между немците от охраната. За нея те бяха нещо като бодливата оградна тел. Неодушевени предмети. Да се заглеждаш по тел, дори тя да е с различни размери и качество, никак си не върви.

Клава също не си спомняше да е виждала Дългуча. Призна си, че и тя не е правила разлики между немците. Немец и точка. Охрана и точка. Враг и точка.

Два-три дни не се случи нищо. Зависи от чия гледна точка обаче. Най-напред Вили само приближаваше площадката, където работеше Альонушка и дори като че ли се разменяше с колегите си по служба. Стоеше и зяпаше. Разхождаше се. Отиваше си, връщаше се...

Една сутрин, когато се строиха в колона, за да поемат към обекта, дежурният офицер извика името на Альонушка. Тя остана при вратата на барака и половин час мръзна до появата на Вили. Той дойде и без много приказки рече:

— Да вървим!

Пое след нея, но не насочи автомата си в гърба ѝ. Просто я следваше. Заведе я в затворническия лазарет, вкара я вътре и ѝ нареди да изчака в малката празна чакалня. Влезе при лекаря и двамата говориха известно време нещо.

Появи се медицинската сестра, която не приличаше нито на руския, нито на немкия и с жест заповяда на Альонушка да я последва. Колкото и да е невероятно, тя я заведе под душа. На някакъв развален руски ѝ нареди да се съблече и да се изкъпе както трябва.

— Както тряпва! — повтори сестрата. — Распра ли! Хупаво!

Альонушка послушно се съблече и се изкъпа, чувствайки как постепенно идва на себе си, как свлича от тялото си непосилен товар. Можеше ли да е иначе — гореща вода! Сапун! Вярно, черен, като че ли от катран, но... Сапунисваше се и не можеше да удържи звуците на задоволство, напирани в нея. Сълзите ѝ потекоха от самосебе си. Плачеше и плачеше...

Избърса се не с кърпа, а с някакъв парцал, но голямата изненада я очакваше в съблекалнята. Вместо старата роба и ризата на затворнически райета, там бяха окачени също раирани, но чисто нови дрехи, а всичко ѝ беше точно по мярка. Ботите изглеждаха почти нови. Имаше дори чорапи. Дори бельо.

Не можейки да повярва, с все още мокри коси, тя излезе в коридора. Същата нито руския, нито германка я заведе при лекаря. Доста пълният мъж в бял халат я поздрави на немски и тя му отвърна по същия начин.

— Гутен таг.

— О-о! — изненада се той. — Говорите немски!

— Съвсем малко — отвърна Альонушка и поясни, — учех го в училище.

— О-о! — отново се учуди той и се усмихна на нещо свое. — Това променя нещата. И обяснява обстоятелствата. Моля!

Жестът му беше насочен към стола. Той малко приличаше на онзи стол, който Альонушка беше виждала, макар и само веднъж, в зъболекарския кабинет, но, разбира се, онзи стол всъщност доста се различаваше от този, неясно по какво. Загуби и ума, и дума. Но докторът ѝ кимна:

— Е, да! Ще трябва да свалите гащичките!

Момичето затрепери, за малко да се разреве, но лекарят се усмихна и ѝ рече:

— Вие сте жена! Това е обикновен преглед.

Цялата треперейки, Альонушка се стовари върху студеното метално кресло, докторът си надяна гумена ръкавица, опипа нещо много внимателно, за което тя изпитваше срам дори да мисли, но всичко приключи бързо и акуратно, след което дебелият мъж възкликна:

— Гут, гут! Вие сте девствена!

Тя все още продължаваше да се тресе, без да разбира нищо; а и какво можеше да отвърне: разбира се, че съм девствена — това ли? Немският лекар като всеки друг, не зададе въпрос, а неочаквано направи заключението:

— Още не сте имали контакти с мъже.

После взе едно продълговато стъкло и с опитно движение бързо извърши някаква манипулация. По-нататък всичко беше по-лесно. Взеха ѝ кръв от пръста. Най-дълго обаче я мъчи онази същата помощничка на лекаря — отведе я в чакалнята и дълго ровичка главата ѝ. Обясни какво прави, едва когато свърши:

— Въжки няма. Книди — има!

Неочаквано ѝ връчи малко гребенче и един флакон, от който миришеше на газ. Альона го помириша и сестрата потвърди:

— Та, та! Тофа е каз! Машете си клавиата! Вечер, прети та заспите!

Неочакваният медицински преглед и най-вече горещата баня направо шокираха Альонушка. Тя се връщаше, съпроводвана от

дългия Вили, чувствайки се напълно изнемощяла, някак размагнетизирана, загубила всякакво чувство за опасност.

Той неочаквано ѝ нареди да спре. Тя отвърна на командата му автоматично, по силата на навика. Вили я изпревари и застана пред нея. Взря се в очите ѝ и попита нещо, което никой никога не пита:

— Ти наистина ли никога не си била с мъж?

Цялата ѝ изнемощялост изчезна като дим, вътрешно избухна с цялото си възмущение: „Защо този скапан фриц се интересува какво се е случвало в живота ми?“. Но предпочете да замълчи. Не му отговори нищо, просто по бузите ѝ избя руменина — дори в концентрационните лагери момичетата би трябвало да се изчервяват от дивашки въпроси.

— Ти не ме разбра — с най-мекия си възможен глас се опита да обясни Вили. И плесна възможно най-ненужното. — Искам ти да бъдеш моя.

Альонушка направо политна след този удар. Гледай ти — тя в раирани дрехи, той стиснал автомат, тя — рускиня, той — немец, войната е в разгара си, силата е на негова страна — на страната на същия този Вили... И все пак, как така!? Право в лицето! „Моя“!? Защо? Поради каква нужда? За какъв бяс?... Успя само да възкликне:

— Твоя ли?!

Въпросът ѝ съдържаше такава ненавист, толкова омерзение и в същото време — безсилие, че същият този Вили направо запелтечи:

— Не, не, ти не ме разбра правилно!

Правилно или неправилно Альонушка заобиколи върлината и се втурна в празната барака — отрядът беше на работа. Вратата остана отворена, тя дотича до своето леговище, хвърли се отгоре и зави като малко беззащитно кутре.

12.

След като се нарева до насита за целия този чист и изпълнен с мерзост ден, вечерта тя шепнешком сподели за всичко случило ѝ се с Клава. Съседката ѝ направо пощуря от ярост. Заповтаря през стиснати зъби:

— Не го била разбрала „правилно“?! Какво има тук за разбиране, а?!

Цяла нощ се въртя, не можа очи да притвори, въпреки това, така и не даде никакъв конкретен съвет на Альонушка. Чак призори внезапно утихна и захърка.

На сутринта Альона заедно с всички, но в новата си роба, която останалите не пропуснаха да огледат, отиде на работа и цял ден се трепа, пак под зоркото око на Вили, който обаче този път не се приближи до нея. Едва когато се върнаха обратно в бараката, той пристъпи към Альонушка и без много-много да се крие, бутна в ръцете ѝ увит във вестникарска хартия пакет — пак със сандвичи.

Измъчените от работата и пътя жени наблюдаваха мълчаливо и безстрастно тази сцена, но това безстрастие, тази тишина означаваха много.

Альонушка задържа за миг завитите във вестник сандвичи, след което ги запокити право в лицето му. Вили едва успя да хване угощението, което ѝ беше предложил. Жените се размърдаха, но никоя не се разсмя. Върлината прибра в джоба си пакета и мълчаливо се отдалечи.

Клава стоеше до Альона, прегърна я през раменете и двете изпратиха с поглед униформения. Някой гръмко извика:

— Глупачка!

— Ти какво се бъркаш?! — обръщайки се към нея изруга Клава.
— Да стане немска подлога ли искаш?! За един сандвич! Кучка!

Жената, нарекла Альонушка глупачка сякаш се изпари — смота се сред раираната тълпа. Получи се така, сякаш самата тълпа от увесили нос жени е извикала на глас тази дума, а после се е засрамила от самата себе си. Като че ли този вик беше побрал цялата дълбоко

спотаена мъка, възможния изход, на който не всеки щеше да има шанс. Гласът на отчаянието.

Слава богу, че Клава се беше нахвърлила тъкмо на тази мъка в раираните редици. Това нейно „какво се бъркаш“ беше освободило тълпата от неочаквания смут след срамната завист. Всичко живо се задвижи, размърда, вратата започна да се хлопа, в бараката заедно с множеството нахлу студът.

Преди да заспят, преди да ги погълне черният водовъртеж, от който всяка сутрин изплуваха без надежда и вяра, без каквато и да било трошица добрина, Альонушка прошепна на Клавдия:

— Ами сега какво ще стане?

Тя не отговори, само се обърна към момичето и се взря в лицето му — съвсем недетско лице, с избелели ириса край зениците, с посивели устни, със скули като на майка й Пелагея — хлътнали, с опъната суха кожа.

— Ти на колко стана, момиченце? — попита Клава, сякаш за да изпита себе си и изохка. — Комай на петнайсет?

Какво ли й готвеше този лагерен живот? Какво щеше да се случи с нея изобщо? За себе си Клава беше наясно. Както и за всички в тази барака. Ако не веднага, то след месец-два край им щеше да е прост и ясен! Нямаше да се върне никога повече в своята къща, при своите деца — беше сигурна в това, както че две и две прави четири. Затова и не късаше... Опитваше се да не къса последните дрипи, останките в сърцето си, спомените за дома, станал неправдоподобно далечен, сякаш всичко преживяно — и хубаво, и лошо — е било само нереален сън. По-добре да си останеше в далечното минало.

Сега и тук съдбата й беше отредила да бъде редом с едно момиче, което още нищичко не е изпитало в този живот, за да може просто така утре или вдругиден да си отиде от него.

Имаше ли нещо по-страшно от това? Съществуваше ли изобщо някакво обяснение или извинение, когато един живот е отишъл нахалост, ако все пак му паднаше като от небето някакъв, макар и минимален шанс за спасение, за продължение и то не с цената на предателство, не с цената на някакъв непростим, че дори и на простим грях?

Как да постъпиш, когато няма накъде да се денеш?

Мили боже! Що за пътека се разкриваше пред момичето? Позор, след който ще последва някъде някакво наказание. Но ако все пак съществуваше макар и минимална надежда, че то би могло да оцелее? Щяха ли да оцелеят всички те — жените, които копаеха пръстта под дулата на автоматите?

И Клава — селската жена, майката на своите деца, съпругата на мъж, който воюва някъде или отдавна вече се е навоювал — сама нагърбена с неизвестността за собствената си съдба, почувства как нещо я прогаря, някаква мисъл: „да, съдбата на Альонушка е на кантар, от едната страна са позорът, да, но и животът, макар и неизвестно какъв и колко, на другата е само смъртта без право на избор“.

Тя прошепна на Альонушка:

— Трябва да оцелееш! На каква цена — страх ме е дори да си го помисля! Действай, миличка! Бог да ти е на помощ! И да не чуе дяволът!

13.

Не, Клавдия съвсем не беше пророчица, но предсказанията ѝ се сбъднаха — само че с повече несгоди, с нови изпитания — може би по-непосилни от досегашните. На сутринта, след като станаха, дойде онзи първият от охраната, който се казваше Ханс и без никакви обяснения отведе Альонушка в друга барака на другия край на лагера.

До вратата чакаше камион, в който се натовариха също такива жени като от нейната барака, но напълно непознати. Заповядаха ѝ да се качи заедно с всички. Преди това Ханс я показа на тукашната охрана и на отговорничката на арестантките. Альонушка веднага разбра, че тази жена няма да я остави нито миг на мира. Докато немците ѝ даваха своите разпореждания, старшата записа номера на Альонушка, фамилното ѝ име. След това немците започнаха да ѝ обясняват още някакви неща и се виждаше как старшата кима с разбиране, от което можеше да се заключи, че знае немски, но Альонушка чувстваше, че това не е така. Не разбираше, но ѝ бяха наговорили нещо за Альонушка — бяха ѝ дали някакви специални указания.

Камионът потегли и на Альонушка веднага ѝ прилоша — накъдето и да погледнеше, чужди лица, непознати жени, повечето чернооки. Разменяха помежду си по някоя и друга дума на напълно неразбираем за момичето език. Стори ѝ се, че две-три от жените приличат по нещо на София и Сара.

Боже! Колко далеч назад бяха останали тези времена! Альонушка дори беше забравила екзекуцията на учителките, макар след нея да беше припаднала. През колко изпитания премина, колко неща научи оттогава?! Изостави тялото на майка си, Пелагея Матвеевна, безжизнено в чуждото непознато поле. Испита глад и каторжнически труд. Сега съдбата ѝ готвеше още нещо. Защо? За какви грехове и грехове пред кого, каквито никога не беше извършвала?!

Когато се люшкаташе в камиона по време на своето първо пътуване от новата барака, Альонушка още нямаше представа по какъв точно начин е решено да бъде пречупена. Разбра го вечерта, когато я сложиха под самата крушка, осветяваща нощем бараката. Лампата

блестеше право в очите ѝ. Въпреки че в края на краищата умората надделя, не беше приятно да знаеш, че спрямо теб вниманието е специално — че си под лампата до самия вход. От вратата на бараката духаше, зимата беше в разгара си.

Това, разбира се, не можеше да се смята за непреодолима пречка. На Альонушка ѝ беше много по-трудно да се примири, че са я откъснали от Клавдия — последната ѝ близка душа. Даваха ѝ да разбере, че е напълно сама сред тълпа от непознати, полусенки, готови на всичко за да оцелеят.

Разбра и друго, че работата, която даваха на жените от тази отдалечена от останалите в лагера барака, е много по-тежка. Сред грамадни морени те млатеха с кирки пръстта, пълна с по-малки камъни с размерите на павеа. Тук се изграждаше особено важна огнева точка със стени, защитени от природните дадености, които на практика ставаха непробиваеми. Подът вътре заливаха с приготвян на място бетон. Цимента изсипваха от големи чували, заливаха го с вода, разбъркваха го с лопати, смесвайки го с камъни, след което доливаха още бетон и го заглаждаха с лопатите. Това се вършеше от двайсетина мъже, докарвани на работната площадка от друг камион и старшата на нейната барака, с необичайното име Ангелина, с хрипкавия си глас или хвалеше, или ругаеше работата им, като наричаше тази сбирщина от мъже „интернационал“.

Нравите в „интернационала“ бяха направо свирепи. Работеха в жестоко темпо — вероятно се бързаше със завършването на обекта. Освен обичайната охрана от униформени, тук постоянно присъстваха и някакви инспектори — хора в офицерски униформи или други — в цивилно облекло. Те се въртяха около работещите, даваха указания, сърдеха се, когато сметнеха, че онези не ги разбират, удряха ги с юмруци, правеха им подсечки през краката. Разбира се, от инспекторите най-вече си патеха мъжете, но те не се притесняваха да посягат и на жени, особено на чернокошите — Альонушка постепенно научи, че тези жени са циганки и еврейки. Руснаците също страняха от тях.

Изобщо над този „интернационал“ се стелеше някакъв странен мрак. Струваше ѝ се, че всички се страхуват един от друг, че никой не търси опора в другия, както тя в Клава — хората се чувстваха

потиснати не само от работата, но и от още нещо. Може би от непосилния глад.

Тук храната беше много по-лоша в сравнение с онази барака, от която доведоха Альонушка. Работата — много по-тежка. Тук тя се скъсваше от работа — бяхтеше с кирката в камънака, летяха искри, но нещата се придвижваха твърде бавно.

Ангелина, оглеждайки веднъж момичето, попита с присмех:

— Скоро ли ще се изчерпиш?

Альонушка се замисли. Такава дума никой никога не беше употребявал по време на работа. Обаче наистина всичко се изчерпваше — ръцете, краката, вътрешностите, вероятно и душата. Силата идва от храната, а храната, която даваха тук, съвсем не беше достатъчна за такъв усилен труд. Излизаше, че ако се преработваш, изчерпваш своите собствени ресурси. Изразходваш се. А щом се престараваш, значи се преизчерпваш.

Тази началничка — дявол с име на ангел, безцеремонна дъртачка — с безмилостната си фраза отне на Альонушка и последните остатъци надежда. Нима не осъзнаваше това и по-рано? Разбира се. Но сега сякаш ѝ прочетоха присъдата. Никой и нищо вече не стоеше между нея и жестоката разправа — нито майка ѝ, нито Клава — голямата, даряваща ѝ утеха душа — нито надеждата за чудо...

Альонушка се разболя. Измъчена, вътрешно опустошена, тя беше станала кожа и кости. Чувстваше всяка костичка по тялото си, в нозете, в ръцете, в гърдите и пръстите... Чуваше стонове им. Една сутрин не можа да се вдигне от постелята. Разтърсваха я, но това не помогна. Появи се старшата с издевателското име Ангелина, опита се да вдигне Альонушка върху нара, но момичето безмълвно се строполи обратно.

Почувства единствено горещата сълза, изтърколила се от крайчеца на окото ѝ към слепоочието. Ангелина ѝ предписа своето лечение:

— Време е да извикаме гробарите. Вече са тук, момиче.

Отнесоха я на носилка, но до лазарета. Альонушка не помнеше нищо повече. Прекара времето в безпаметно състояние, както по-късно ѝ каза със своя акцент все същата медицинска сестра:

— Три тенонощия.

14.

Защо се занимавах с нея? Нямах представа.

Готвеше ли се за нещо? Нещо лошо или нещо хубаво? За хубаво не можеше да става и дума, защото всички знаеха — от лазарета излизаш с краката напред. Но тя не можеше да мисли и за лошото. Плуваше като в лодка. Водата тихо ромолеше, а лодката на нейното съзнание се придвижваше в неизвестна посока — загубила всичките си сили, Альонушка не проявяваше никаква съпротива.

На третото денонощие ѝ дадох супа, но не онази мътилка, която им сипвах в бараките, а нещо много по-вкусно. Преди това бяха забили в ръката ѝ игла и тя беше гледала банката на желязната стойка, от която по прозрачно маркуче в нея се завръщаше животът.

След още два дни я натовариха на една шейна — да, съвсем истинска самоделка с впрегнато конче и я подкараха нанякъде. На излизане от лагера провериха документите на кочияша. Униформеният приближи Альонушка и разтвори широката яка на кожуха, в който беше завита, след това свери номера, пришит на робата ѝ с този в книжата.

После тя се намери в една дървена селска къща. Стаята, в която грижливо я настаниха веднага, беше цялата обкована със светли, небоядисани дъски като в родния ѝ дом от детството. Альонушка се загледа в дантелените фигури, които рисуваха по тавана огнените пламъци от бумтящите дърва в печката. Виждаше цветя и птичи човки. Виждаше привидения. Вярно, теменяха своя облик, превръщаха се в трептящи клонки, но се намираха далече от нея, в ъгъла, дори зад вратата. Тя спеше и спеше. Хранеше се. Даваха ѝ много течности. Някаква супа. Някаква каша. После отново спеше. Не я спохождаха никакви сънища. Един ден зад вратата се чува тежки стъпки. Някой вървеше с уверена, сигурна крачка. Вратата се отвори и пред Альонушка се появи... Господи, пред нея стоеше дългучът от охраната Вили!

Защо? Заради кого беше дошъл? Искаше ѝ се да скочи на крака, да се облече, да избяга, но не можеше да помръдне дори с пръст.

„Край“, промълви сама на себе си. „Край“! Сълзите ѝ потекоха — откъде ли се бяха събрали толкова много сълзи в очите ѝ? Когато се чувстваше наистина зле, по бузата ѝ се беше търкулнала не повече от една-едничка сълза — до слепоочието.

Вили седна на стола пред кревата ѝ, насила взе ръката ѝ и изведнъж съвсем тихо, почти шепнейки започна да ѝ говори. Разбира се, на немски:

— Горкото ми момиче! Хубавото ми момиче! Колко се радвам, че те срещнах! В този лагер! На прага на смъртта. Ще те спася! Искаш, нали? Ще спася и теб, и себе си!

Монологът му продължи много-много дълго, изпълнен с чувства напълно неподходящи за който и да било мъж, но най-вече за немец от охраната. Неуспялата все още да се изтръгне от болезнената си слабост Альонушка не намери сили да му се противопостави, да възрази, да откаже предложението му. Не можеше да скочи и да побегне. Само извика с цяло гърло — доколкото безсилието ѝ позволяваше — чу се пресипнал хрип, угаснал още с напускането на устните ѝ.

В края на краищата тя вече не можеше да мисли за нищо друго освен за неочаквано споходилния я ужас — този Вили, обладания от тъга и някаква непонятна любов вражески войник, който охраняваше нея и много други като нея. От какво ги охраняваше? От свободата ли? От собствения им дом ли? От живота им ли в последна сметка?

Целият ѝ живот като в предсмъртно видение премина през съзнанието ѝ само за част от секундата — дома ѝ, татко ѝ, училището, зеления мъх в горичката край дома ѝ, където бяха намерили покой Сергей Кузмич, Соня и Сара, обесени само заради това, че са еврейки, необятната дълга траншея, прокопана от селяните и този лагер, с цялата му безизходност, освен към онзи свят...

Да, когато животът на човек свършва, се случва точно това — за част от секундата, за едно трепване на клепача пред теб се извърта лентата на целия ти живот с преодолените препятствия, с греховете, радостите и любовта — едва след това се хвърляш в смъртта!

Само че през краткия, невинен, лишен от опит живот на Альонушка не ѝ се беше случило още нищо истинско, така че нейната малка съдбица се извъртя твърде-твърде бързо...

И тя се хвърли в смъртта.

Но се озова в живота.

15.

Той ѝ беше признал много бързо своята любов и въпреки че тя не повярва на нищо от сантименталния му изблик — каква ти любов?! — той — враг, тя — каторжничка... при това в концлагер, нямаше сили да се съпротивлява. Обхвана я тягостно равнодушие. Оставаше ѝ едно — да го доизслуша.

Вили говореше тихо, но уверено, разкриваше ѝ чувствата си и пред нея нямаше друг избор. Той явно изпитваше силно желание да ѝ обясни поведението си и всичко, което се случва с него. Направи това напълно разбираемо. Само от време на време спираше за миг, долавяйки, че Альонушка не е схванала достатъчно добре казаното. Опитваше се да се изрази по по-прост начин, с по-прости думи.

Разказа ѝ как е воювал на Западния фронт, как са го ранили, как е лежал в болница. Раните му били доста сериозни, дори искали да го инвалидизират и дълго време живял при родителите си — на село, в покрайнините на Дуисбург. Там имали малка ферма, искали дори да го повишат в офицерско звание, но родителите му се възпротивили — офицерът винаги е най-отпред, пръв пред огъня, особено в пехотата. Куршумите улучват най-напред тях. Впрочем, кой твърди, че на войниците им е по-лесно?

С една дума, той прекарал у дома почти две години, но го повикали на комисия и го върнали в армията — войната се нуждаела от нова жива сила. За Русия. Тогава баща му — хер Фридрих Щерн — използвал своите връзки. Изпратили Вили не в строева част, а в подразделение с охраняващи функции, заради раняването му. Така попаднал тук.

Това е голям късмет за всеки войник, обясни ѝ той, а за него бил троен, защото шефът на всички местни лагери бил приятел от детството на неговия баща и Вили се ползвал от някои привилегии. Например, и това е чудо, не бил настанен в казармата, а тук, в дома на местни хора. Дори им плащал наем с пари, изпращани от баща му.

— Това е — завърши усмихвайки се Вили, — позволете да ви се представя; името ми е Вили Щерн. Войник съм. Влюбих се в теб,

руското момиче.

„Щерн, щерн — опитваше се да си спомни Аљонушка — откъде ли ѝ беше известна тази дума?! Тя не означаваше ли... Божичко, та нали фамилното име на София Марковна беше Моргенщерн? Зорница!“

Едва чуто прошепна:

— Моргенщерн!

— Аз, аз... — настоя Вили. — Да! Но само щерн! Просто звезда! Без морген!

Вили, разбира се, не разбра защо Аљонушка произнесе тази дума с толкова вълнение. Той никога нямаше да научи историята на Соня и Сара — двамата никога нямаше да обсъждат обесването на учителките.

В своя първи монолог Вили спомена пред Аљонушка, че разбира нейните страхове. Да, той беше германец, а тя — руския и всички, дори началникът на лагерите, близкият приятел от детството на баща му, пред когото нямаше никакви пречки, смяташе, че любовта на Вили не е любов, а най-обикновено увлечение. „Разбира се — казал му полковникът, — аз съм наясно, ти си мъж. Наясно съм какво им е на всички наши войници. Аз, както сам виждаш, също съм мъж, но всичко това ще мине и ще замине в мига, в който срещнеш първата истинска жена. Веднага ще дойдеш на себе си! Ще има да си чукаш главата заради глупавото си решение!“

Решението си обаче Вили взел на обекта, когато видял Аљонушка да копае. Когато тя го помолила да погребее майка си в полето, това не било позволено, какво можел да стори — война.

Той, разбира се, искал да ѝ помогне там, на пътя, но Ханс със сигурност щял да напише рапорт срещу него и цялата работа можела да завърши с изпращането му на фронта. Можело да го изпратят, защото никой вече не искал да се бие на фронта.

За войната Вили говореше сдържано. Смяташе, че никой не знае как ще свърши тя. Не му се вярвало, че ще победят руснаците. Смятал, че ще я спечелят немците.

— Затова — направи странния си извод той, — аз ти предлагам да се омъжиш за мене.

Да се омъжи?! Тази дума сама по себе си я хвърли в ужас. Тя се вкопчи в одеялото, покри с него лицето си. Той просто се гавреше с

нея. Искаше си своето и сега издевателстваше.

— Не ми ли вярваш?! — попита Вили и ги наговори такива, че настръхнала, Альонушка може би за първи път задържа погледа си върху него. — Аз самият също не си вярвам. Германец и руския... Руския и германец... Ще те обявят за предател на родината. Наясно съм с това. Мен пък немците ще ме скъсат от подигравки. Няма да ми се размине. Нито на теб ще повярват, нито на мене.

Альонушка видя, че този път той не се усмихва, видя как в очите му заблестяват сълзи.

16.

Тя не разбра, но почувства — той беше казал истината.

Не можеше да намери разумно обяснение. Защо сред цяла тълпа изтормозени пленнички, някакъв немец изведнъж избира тъкмо нея, обяснява ѝ се в любов, сам не си вярва и на всичкото отгоре, само дете не рева на глас? Нали немците са зверове? Нали те обесиха учителките на гимнастическия лост в училищния двор? Нали София и Сара с клюмнали глави агонизираха, мятаха крака, така както прави човек, когато иска по-бързо да се освободи от обувките си? С какво този беше по-добър от другите немци, които тя вече беше срещала? Всичките са еднакви! С едни и същи — жестоки, буквално ампутирани от всякакво човешко съчувствие лица! Изведнъж се появява някакъв! Лепва се за нея! Защо?!

Единственото, което не разбра, а почувства някак си съвсем като възрастна, беше... Ами ако... Ако ние ги победим? Нещо гърмеше и гърмеше на изток... Как щеше да свърши това за Вили? Щяха ли да го убият? Ами нея?

Новото изпитание падна като гръм от ясно небе. Горчиво изпитание! След като живя шест дни в къщата на Вили, тя трябваше да се върне в концлагера. Една вечер Вили я предупреди, че срокът на „отпуската“ ѝ свършва на сутринта и че полковникът нееднократно вече го е питал дали си е направил удоволствието с нея. Той го бил излъгал, че си го е направил. Вили обаче отдавна бил решил, че никога няма да си позволи спрямо Альонушка да се държи като животно, защото действително изпитвал чувства към нея. Щял да изчака тя самата да му даде съгласието си. Предложи ѝ да регистрират брака си — по закон полковникът имал право да сключва бракове. Въпреки че за него това щяло да прозвучи като шамар в лицето, Вили бил сигурен, че щял да успее да го накара да изпълни юридическите си права.

— Ще попиташ, ами после? — рече Вили. — За после нямам представа. Ще помисля. Има и по-прост вариант.

Той се замисли. Онова, което изрече, не я изненада особено:

— Ще те продадат. За селскостопанска работа. Сигурно бих могъл да те купя аз. Нали съм фермер. Мога да те изпратя у дома, при родителите ми. Но не искам така.

Замълча. Дълго се взира в очите ѝ; след това произнесе с уверен тон:

— Искам да се оженя за теб!

Целуна я по челото, както се целува покойник. Този ден повече изобщо не я докосна. Рано на сутринта в зимния сумрак те отново поеа към лазарета. Оттам пешком той я придружи до бараката ѝ.

Лагерът се събуждаше — отвътре се чуваха гласовете на затворничките.

— Знам, ще кажеш, че такива неща не се случват в живота — промълви Вили. — И аз така мисля. Всичко можеше да е много по-лесно и да стане според моите желания. Но не искам да е така! Не ме ли потърсиш сама, сбогом! Ще се погубиш преди мен. Ако решиш да ме потърсиш — довиждане! Запомни — аз не съм звяр! Не всички немци са зверове! Обичам те!

Как само щеше да се разкикоти тази барака, тази нещастна команда изтормозени жени от различни националности, облечени в раирани роби, ако Альонушка им споделеше всичко това!

Само едно да им кажеше... Че е чиста... На шиш да ги въртиш, пак нямаше да повярват. Альонушка — без никой да ѝ го обяснява — знаеше точно какво да очаква, след като всички по някакъв необясним начин вече бяха наясно, че еди-коя си концлагеристка е била изведена вън от бодливите заграждения на лагера.

Тя пристъпи през прага и въпреки че беше времето на утринното оживление, глъчката леко стихна. Десетки погледи се впиха в нея. Някаква веднага изкрещя:

— А-а! Фашистката пачавра!

А след нея — още и още:

— Немска кучка!

Заглуши ги само един вопъл:

— Не ги слушай! Спасявай се както можеш!

Альонушка се втурна назад, изскочи навън, но Вили го нямаше; затова пък там стоеше друг, непознат за нея немец от охраната, който извика:

— Назад! Излизай само по команда!

Тя отново се върна в бараката, в ада, който се беше навикал, наговорил, а сега вече мълчеше:

Някой зад гърба ѝ изсъска:

— Шефке, Ангелино, премести ме по-надалеч от тази кучка!

— Що да не те преместя? — провикна се Ангелина без заплаха в гласа си.

— Мене също — изджавка още някаква.

В каросерията на камиона, където бяха като сардини в консерва, около Альона се образува известно празно пространство. Нямаше за кого да се улови. Само с длани докосваше люлеещия се ненадежден брезентов покрив — по-скоро с върховете на пръстите си. Неравният път я подмяташе нагоре-надолу, тя падаше.

Работата на обекта потръгна по-леко — тъй или иначе Альонушка беше направила малка пауза, беше укрепнала от храната. Когато дойде време за обяд обаче, наоколо ѝ отново се образува празно пространство. Сълзите ѝ закапаха в желязното канче с жалкия буламач и Альонушка не знаеше какво да прави. Ключката беше подпечатала неизвършения от нея грях. Какво да прави сега?

Не можеше да се оправдае нито с думи, нито със сълзи. Виновна и точка! Виновна, първо, защото е предала родината! Но и защото най-голямото престъпление, което може да извърши една жена по време на война, е да преспи с врага. Това ще рече, че е предала мъжа си, който се бие срещу врага, а дали тя изобщо има мъж и дали той е на фронта, няма никакво значение. Все едно. И последното — ти си се продала, защото си си направила сметката, че така ще се измъкнеш от тука, макар че — ха, ха! — изобщо няма да се измъкнеш, кучко, и това ти е божието наказание! Ще си сърбаш попарата!

И още по-последното! Война е! Всички страдат. А ти искаш това страдание да ти се размине. Хак ти е сега! Нека да те споходи най-страшното — не раняване, не смърт, а човешкото презрение — то е по-силно и от смъртта, тъй като ключката надживява смъртта.

В този момент някой се отпусна до момичето направо върху снега — от едната и от другата ѝ страна — отляво и отдясно. Едната беше циганка, все още млада, но все пак по-възрастна от Альонушка, а другата — шефката Ангелина. Поведението им подсказваше, че имат нещо наум. Във всеки случай циганката не изпитваше боязън от старшата.

— Дай си ръката — рече тя, и въпреки че Альонушка се противеше, циганката я хвана и насила притегли дланта ѝ към себе си, след което почти веднага извика, така че да чуят всички. — Чуи ме, красавице!

И продължи да изрича неща, които Альонушка нямаше да забрави до края на своя живот.

— Чака те дълъг живот! Много мъчителен и много нещастен!

— Ти избираш — захили се в лицето ѝ отговорничката Ангелина. — Живот като живот, пък бил той и нещастен. Или ще предпочетеш да минеш и без него?

Тя изгони циганката, наклони се над Альонушка и попита, така че никой да не я чуе:

— Вили иска да знае — да или не?

Альонушка наведе глава, помълча миг и прошепна с глух глас:

— Да.

17.

На следващата сутрин тя отново попадна в затворническия лазарет, но този път не на болнично легло. Познатата ѝ медицинска сестра, онази с акцента, която както стана ясно впоследствие, носеше немското име Дагмар, ѝ даде една кофа, показа ѝ къде стои парцала и посочи койката ѝ в стаята на медицинските сестри — койките бяха само две, но бяха застлани като за хора — с бели чаршафи и възглавници, с искрящи от чистота калъфки. Върху едната койка — направо — лежеше рокля от плътен плат, комбинезон, долно бельо, а на пода — обикновени обувки без токчета.

Не се чуваха никакви викове, стонове, както и каквито и да било човешки гласове; Дагмар изпревари въпроса:

— Ако токарваха тук полните, нямаше да има оттих нито за миг. Распра ли ме? Тук тейства естествения отпор. Преоплечи се!

Не ѝ се наложи да размишлява дълго. Появи се Вили на мотоциклет с кош, настани я в него, улови се за раменете на водача и потеглиха към вече познатата на Альонушка къща, след като естествено, най-напред преминаха през съответната проверка. Този път никой не погледна номера върху гърдите ѝ. Не се учудиха на новата ѝ рокля и облеклото ѝ.

Альонушка остана сама. Важното събитие стана вечерта. Още преди да се завърне Вили, на вратата се почука и влезе Дагмар. Тя се усмихваше и с бавни, много бавни, направо протяжни съгласни в думите, обясни на Альонушка, че това е нейната къща, по-точно домът на нейните родители, а Вили е наел тук една от стаите, защото е от състоятелно германско семейство и въпреки че на войниците не се полагат големи парични суми от къщи, за него се прави известно изключение.

— Голям късмет имаш — добави Дагмар. — Вили е тобро момче, распираш, нали? Аз съм полофин естонка, полофин немкиня. Щях да съм щастлива да имам такъв мъж, пофярвай ми!

Тя помълча за миг и добави напълно откровено с явна завист:

— Защо той се флюби в тепе?

Появи се Вили. Затвори вратата, за да не ги безпокои никой, сложи покривка на част от голямата грубо скована маса и остави храна, каквато Альонушка дори не беше опитвала — не само сега, а и тогава, преди да избухне войната.

Вино със странното название върху етикета на бутилката „Либе фрау милк“ — „Млякото на моята любима“, розова шунка в прозрачно трептящо желе, извадена от току-що отворената консерва, черни и солени, бляскави зрънца, чието име Альонушка изобщо не знаеше, сирене във восъчна хартия от кръгла червена кутийка. Дори кренвирши, които Вили набързо притопли, веднага щом ги извади от голямата желязна консерва.

Донесе още и свещ. Невероятно голяма — във всеки случай — не руска. Досега Альонушка не беше виждала такава свещ.

— Ами това е — каза той, когато седнаха на масата. — Това е нашата сватба, скъпо руско момиче.

В едната си ръка държеше чаша с вино. Пред Альонушка имаше същата.

— Колко жалко, че сме във война! Щеше да е прекрасно, ако имаше мир! Щяхме да празнуваме в някой хубав ресторант на Рейн. У нас в Дуисбург ресторантите са много добри.

Альонушка запримигва с очи — не разбираше как, ако не беше войната, тя би могла да седи в някакъв си там Дуисбург.

— Е, да! — приведе глава към нея Вили. — Ако нямаше война, ако го нямаше този концлагер, никога нямаше да те срещна — и добави — на тази земя...

Свещта пращеше и хвърляше отблясъци върху вкусната храна в чиниите, но внезапно в главата на Альонушка изникна една ужасяващо страшна, някак напълно оголена в своята жестокост мисъл — ето така продавам душата си на дявола!

Нима обичаше този Вили? Та тя просто не го познаваше! Кога и как можеше да го опознае?! Защо? Ако трябваше да бъде честна, тя просто се спасяваше, както ѝ беше казала Клавдия. Бягаше от ада!

Альонушка вдигна своята чаша, мълчаливо се чукна с Вили и за първи път през живота си отпи глътка вино. Главата ѝ се замая начаса, сякаш някой ѝ се беше притекъл на помощ. Някакъв топъл неин двойник, който живееше вътре в нея.

Дори не докоснаха храната.

Превърнаха се в мъж и жена.

Наистина ли стана всичко това?

Тя не почувства нищо повече от кратка болка и дълбоко отвращение. Отвращение към същия този Вили, към самата себе си — почувства се омерзена и унижена. Той заспа, а тя зашляпа с босите си нозе към кофата до вратата, приседна, облекчи се и започна да ридае — нададе вой, какъвто надават само зверовете. Не, нейното не беше вой; приличаше на писък на някаква дребна, отвратителна твар...

18.

На сутринта, когато дървеният дом притихна и Альонушка остана сама, тя приседна на масата и бавно започна да похапва от трапезата, подготвена за сватбеното ѝ угощение. От време на време нещо поскърцваше, дочуваше се ходене. Някъде от втория етаж идваха стъпки, но те бяха толкова тихи, че човек можеше да си помисли, че са или миши, или на местните духове.

Альонушка плачеше, ридаеше без да спира, бършеше сълзите си с ръкав, притихваше за малко и отново започваше да се облива в сълзи. Може би за първи път в живота си тя плачеше за самата себе си. В махалата, където живееше преди войната, Альонушка дори не познаваше местните момчета; никого, нито едно руско момче не я беше целувало преди Вили; ето че сега тя се беше отдала на врага — на един немец...

В мислите си Альонушка не можеше и не желаше да стане близка с Вили. Нещо в нея онемя. Струваше ѝ се, че и Вили, и всичко ставащо помежду им, не се случва на нея, нито пък в нейния живот, а в някакъв друг — не наяве, а в полусън.

Вечерта Вили донесе от горния етаж патефон и повика Дагмар — нейните родители така и не припарваха долу, навярно не искаха да се пречкат на младите. Дагмар непрекъснато се смееше и се беше натъкмила в една много глупава розова рокля; дори подари на Альонушка друга в светлосиньо. Дрехата се люлееше върху тялото на момичето, по скелета на което едва-едва бе започнало да се появява нещо напомнящо плът, а Вили сякаш не забелязваше това, нито искаше да го забележи, нито да го осмисли. Усмивайки се глупаво, той гледаше Альонушка в очите и през цялото време я целуваше по челото.

Колкото повече Альонушка се хранеше, колкото повече нарастваше апетитът ѝ, колкото повече заприличваше на жена, толкова по-жадно я любеше Вили — и на светло, и на тъмно.

Въпреки че ѝ беше отвратително да го признае дори пред себе си, напук на собствената си воля, тя започваше да се съживява. Като че ли се събуждаше от дълъг, безумен сън. Връщаше се в живота, в

обградения от беди общ живот... А сега, опитвайки се да избяга, да се изтръгне с всичките си сили от смъртта, обратно в живота, тя все пак вярваше в глупавата надежда за бягство, вярваше, че такова бягство е възможно.

Спасявайки се чрез душата си, хвърляйки се от един мрак в друг, без да знае все още за това, Альонушка започна да се събужда сутрин като истинска жена. Дори веднъж, не осъзнавайки какво прави, прегърна Вили и изглежда го вдъхнови. Тогава на гърба му под лопатката тя напипа някаква вдлъбнатина, едва ли не цяла ямка, запълнена с кожа, под която реброто липсваше. Тогава разбра — беше зарасналата му рана.

В този миг тя не пожали Вили, а се изплаши от него.

Съвсем малко по-късно обаче, Альонушка неочаквано почувства, че всъщност вече очаква завръщанията му. Не ѝ беше позволено да напуска дома и единственото, което ѝ оставаше, беше да обхожда стаята, в която живееха. Понякога се промъкваше и в голямата гостна — цял хол със студена камина — тя никога не се палеше — впрочем, що за отоплително средство представляваше тази камина и как се палеше, Альонушка нямаше никаква представа. В махалата им дори не бяха чували за такива чудеса. Така че тя просто се разхождаше, но макар да пристъпваше съвсем леко — само по чорапи — дъските под краката ѝ поскърцваха, потракваха, посвирваха и така постепенно започваха да се превръщат в нещо съвсем ново — ново свойство, нов нюанс на самотата ѝ.

В лагера, който ненапрасно се наричаше концентрационен, тя дори за минута не беше оставала сама. Едва сега обаче си даде сметка, че в тамошното многолюдие е имало и нещо добро. В лагера всички бяха заедно, на ръба между живота и смъртта, но заедно. Сега тя се чувстваше сита, но неочаквано и внезапно — съвсем сама. Може би се беше случило точно това — Альонушка беше заменила спасението си срещу вечна самота. Поради тази причина несъзнателно Вили се беше превърнал в надежда за нея. Тя го очакваше. Беше се вкопчила като удавник в сламка. Альонушка не веднага и не лесно си даде сметка за тази непосилна истина, че за нея той в едно и също време е и спасител, и погубващ.

Минаваше ѝ през ума и друго — да избяга. Но къде! Ако беше в своя роден край, ако се намираще на някаква-никаква руска земя, ако

можеше поне да попита някого накъде да поеме... Но тук руската реч беше почти чужда. Още на първото кръстовище щяха да я пипнат и да я пратят там, където и дяволът минава на пръсти. Може би в някой друг концлагер. А може би просто щяха да я размажат на място, като комар. Ако къщите в близост до родната ѝ махала от близкото село дори не бяха чували за партизани, по тукашните места и дума не се отваряше за подобно нещо. Но и да срещнеше партизани, какво щеше да им каже? Поживях, видите ли, с един от охраната на лагера — Вили. Какво щяха да ѝ отговорят — „махай се, немска пачавро!“.

След около три седмици Альонушка почувства в себе си необичайни промени. Почувства се някак по-добре. Нещо вътре в нея като че ли се движеше, сигурно мускулите ѝ, подхранени от доброто ядене бяха започнали да се изопват, да стават по-гъвкави, да се наливат с живот. Странна работа, но и настроението ѝ започна да се променя.

Тя научаваше всичко, разбираше всичко, виждаше всичко, което се случваше на една верста от нейното селско прозорче — ей там, зад теленото заграждение — кой знае защо обаче, това вече не я засягаше. Живееше и чакаше Вили. Появеше ли се, усмивката грейваше на лицето ѝ, прегръщаше го в мрака, с ужас и радост си даваше сметка, че сега той е единственият ѝ близък човек.

Това нейно откритие я преобърна окончателно.

19.

По-нататък животът се понесе в галоп.

Една вечер те отново се развличаха — в знак на вежливост Вили танцуваше с Дагмар, а през цялото време прегръщаше Альонушка — учеше я да танцува танго и фокстрот. Альонушка излапа всичката храна, донесена от него за вечеря. Внезапно немкинята-естонка произнесе нещо, което прозвуча дръзко и невъзпитано:

— Вили, на теп не ти ли се струфа, че тфоята жена яте прекалено мноко!?

Вили знаеше не повече от десет руски думи. Макар и не веднага, Альонушка съобрази, че казаното е предназначено за нея. Попита:

— Е, и?

Дагмар спря с ръка Вили, който тъкмо беше помъкнал Альона да танцуват:

— Почакай!

Приблужи се към Альонушка:

— Как се чувстваш?

— Добре — учуди се Альона.

— Много добре, така ли?

— Много добре.

— Оттавна ли? — приведе се съвсем до ухото ѝ Дагмар.

Тя потрепна, изправи се и рече:

— Ами, откакто съм тук.

— Ти тряпва пак та тойтеш при токтора!

Повтори същото и пред Вили. Той не разбра какво има предвид, но направи загрижена физиономия.

— Не ми се ще — отговори — пак да я мъкна през огражденията до лазарета.

— Тогава, пофикай токторът тук! — усмихна се Дагмар.

На следващия ден, по немски точно, Вили доведе доктора в стаичката им и той веднага установи бременността ѝ. Тази новина приличаше на срутила се от покрива ледено снежна пряспа.

Веднъж, като съвсем малка — пет-шест годишна, още преди да тръгне на училище, в самото начало на пролетта, Аљона беше излязла на улицата край своята къща. Слънцето грееше топло, дори съвсем топло — от покрива бяха започнали да капят отначало единични капчици, а после топенето се усили, потече тънка струйка.

Без да му мисли, Аљонушка им се любуваше, гледаше висулките и изведнъж нещо на покрива зашумя, задвижи се. Всичко в нея се преобърна, тя сякаш онемя. Смазващият ужас срутил се отгоре ѝ, провъзгласи края на света, студът се самообяви за вечен, а зариналият я през глава сняг — за смъртоносен!

Но снежната лавина от покрива отмина, Аљонушка отвори очи. Наоколо ѝ слънцето грееше по същия начин. До самото ѝ лице лежеше пухкав сняг. Можеше да го оближе, стига да изплезе езиче. Страхът си беше отишъл. Тя се поразмърда, раздвижи ръце и крачета и се измъкна от прясната, която почти я беше затрупала.

Ужасът се изпари сякаш не го е имало. Аљонушка похълца малко, като не знаеше дали да заплаче, дали да се разсмее и така полуразплакана, полузасмяна изпълзя от прясната. После се разсмя над самата себе си свободно и щастливо — не ужасът я беше връхлетял, а само някакво негово закачливо подобие.

Но онзи кратък миг, когато над теб се стоварва снежната маса, когато затрупва врата ти и те блъсва в лицето — тя беше запомнила този миг като нещо неочаквано, готово да рухне отгоре ти, да те хвърли в лапите на ужаса, а след като отмине ти се приисква да заплачеш и да се разсмееш едновременно.

Докато станалият много сериозен Вили, изведнъж загубил своята усмивка и солидност, първо крачеше по стаята, после в хола с камината, после ту излизаше, ту се връщаше, Аљонушка плачеше и се смееше. Най-накрая Вили обяви следното:

— Моят чичо ще иска да те види.

— Кой? — изненада се тя.

— Началникът на местните лагери. Споменава ми, че той е приятел на баща ми, но всъщност ми е чичо. Освен това двамата са учили в едно училище — чичо ми е по-малък. Ще уредя всичко, не се бой!

— В лагера ли ще ме водиш? — попита Аљонушка и цялата ѝ душа се търкулна в нозете. Не можеше и крачка да направи. Ужасът от

лагерните спомени възкръсна отново. Ами ако решат да я върнат там?! И то сега! Както е бременна?!

— О, не — възрази Вили, — той ще дойде тук.

Настъпи продължително затишие. Отначало Аљонушка очакваше появата на началника треперейки, едва ли не в състояние преди припадък. Тя не разбираше защо е нужно всичко това, не можеше ли този ужас да ѝ се размине, но Вили ѝ се смееше. Макар че по нейна преценка правеше това не много уверено.

— Не се бой! — каза той. — Щом решението вече е взето, останалото е по-лесно.

Навярно в душата му звънеше звънчето на някаква неправда. Веднъж той я сложи да седне насреща му и я помоли да го изслуша спокойно, без да се паникьосва.

— Трябва да сключим брак. Официален. Това се опитвам да издействам от полковника. Той ми се подиграва. Вика ми, зарежи! Ваканцията, вика, свърши! Казах му за детето, а той — тя самата е дете. Дълго мислих и реших, че трябва да заминеш. При моите родители. За да можеш спокойно да износиш детето. Да го родиш в нормална болница. Аз ще се върна при вас, ще направя всичко възможно, за да се върна.

Толкова. Има план и точка! Мечтите са невъзможни.

Отново — също като след заключението на доктора — отгоре ти се срутва пряспа и затрупан от снега не знаеш — смърт ли е това, или живот? Този път тя не заплака.

— Трябва да понаучиш немски! Искам да носиш моята фамилия, разбра ли ме? Щерн! Але Щерн. Вадя ти документи с това име. Аусвайс!

Останала сама Аљонушка плака много дълго. Къде ще я пращат? Как би могла да стане германка — нали Вили беше поискал от нея точно това?! Какво щеше да излезе от цялата работа?! Защо говореше така, сякаш са я пуснали от концлагера? Кой я беше пуснал? Как? Съществуваше ли поне някаква хартия, по силата на която ѝ се даваше свобода?

В наличност имаше само едно — бременно момиче — толкова! На всичко отгоре трябваше да се раздели с името си! С фамилията си. Или да избяга.

От кого? Къде?

20.

Вили протакеше. Или нещата не се уреждаха, или той самият се боеше от нещо.

Когато оставаха сами, я гледаше с тъжни очи и всеки път питаше едно и също:

— Искаш ли да родиш нашето мъниче?

Тя кимваше. Това кой знае защо не му носеше утеха. Той повтаряше въпроса си:

— Искаш ли да родиш нашето синче или дъщеричка?

— Защо ми нямаш доверие? — попита го тя и после произнесе думи на вече съвсем зрял човек. — Имам ли друг избор?

— Ако се роди момиче — каза ѝ същата вечер той, — наречи го Елисавета, на името на баба ми, тя ме е отгледала такъв глупак. Ако е момче...

Вили дълго мълча съсредоточено замислен над нещо, след това бавно, сякаш не говореше на Альонушка, промълви:

— Ако е момче, наречи го Йохан. В чест на Гьоте... Чувала ли си за този поет? — Без да чака неувереното ѝ кимване, добави съвсем тихо: — Единствено Гьоте може да измоли опрощение за нас в бъдещето...

Разбра ли го тя? Едва ли! Помисли си само едно — че изобщо не познава този човек. Че е твърде възможно той изобщо да не прилича на всички останали немци, от които тя изпитваше страх.

Веднъж ѝ сподели нещо, с което веднага ѝ стана съвсем близък. Още в самия миг на споделянето. Отново изпита съжаление към него.

— Разбери — каза ѝ той, — искам да оставя някого след себе си. Син или дъщеря. Война е. Само миг и край на всичко. Никой не остава след тебе.

Гледаше я с някаква тъжна усмивка и тази усмивка навярно потвърждаваше, че той не вярва в трагичния изход. Не за първи път Вили обясняваше на Альонушка, че войната все някога ще свърши, независимо как, и всички, които я преживеят, ще продължат своя живот. Слънцето няма да залезе. Хората отново ще работят, ще се

обичат, ще се раждат деца, ще накажат виновните, но невинните са мнозинство и ако не си убил някого... Тук той млъкваше, спираше и Альонушка си даваше сметка, че думите му се отнасят за самия него. Вярваше им, искаше ѝ се да им вярва. Убеждаваше сама себе си, че трябва да му вярва.

Попита го:

— Защо избра тъкмо мен? Малко германки ли има?

Вили се усмихна, помълча и рече:

— Ще ти призная нещо странно, въпреки че ти едва ли ще го приемеш. Всяка думичка в него противоречи на следващата. Първо, трябва да побързам. Нямам много време. Второ, срамувам се, че съм тук. Ако лежах в окопите, щеше да ми е по-леко. Трето, видях те до мъртвата ти майка. Не подхожда на войник, но изпитах съжаление към теб. И към мен самия.

Вили отново горчиво се усмихна:

— Но ти знаеш всичко това...

Чакането се проточи няколко седмици. Коремът на Альонушка започна да се окръгля. Вили непрекъснато говореше за нещо с Дагмар, но на горния етаж, от който родителите ѝ така и не слязоха нито веднъж. Той обаче се качваше горе. По-късно ѝ обясни, че им носи продукти — постепенно стана ясно, че това не е всичко.

През тези безкрайни дни Вили припряно пишеше нещо, късаше листовете, отново пишеше. Най-накрая пхна написаното в плик и се получи нещо издуто — своеобразна тухла от хартия.

Дагмар преоблече Альонушка в едно нейно малко стеснено палто, донесе ѝ чифт съвсем прилични обувки и две не съвсем нови, но хубави рокли със свободна кройка.

Накрая тримата седнаха на масата в стаята на Альонушка. Дагмар явно беше необходима, за да превежда техническите термини и Вили се зае да обясни плана за по-нататъшните им действия.

Най-напред той ѝ подаде аусвайса с нейна снимка, която ѝ беше направил собственоръчно със своя хубав фотоапарат в същата тази стая преди десет дни. Според документите тя се казваше Але Щерн. Върху отделен лист с немски орел, сграбчил в нокти кръг със свастика, се удостоверяваше, че съпругата на Вили Щерн се завръща в родното му място — в покрайнините на град Дуисбург, на адрес еди-какъв си... Бележка от лекаря потвърждаваше нейната бременност. Друга справка

от лазарета на лагера декларираше, че Але Щерн е изпълнявала функциите на младша медицинска сестра и е преминала изпит пред специална комисия, който ѝ позволява да обслужва ранените.

Вили добави, че утре за Берлин тръгва санитарен влак с тежко ранени офицери. Известният на Альонушка лагерен лекар беше успял да уреди пътуването ѝ тъкмо в качеството на младша медицинска сестра. Щеше да ѝ се наложи да помага по време на пътуването и да бъде настанена в купе за четирима с три други немски медицински сестри. По тази причина трябваше повечко да си мълчи, за да не разберат, че е руския, въпреки че...

— Ти приличаш на немкия — почти възмутено възкликна Дагмар. — На хубава германка! На хубава бременна германка, която отива да роди един нов войник за Райха!

— Само това не! — възпротиви се Вили.

— Така да бъде — отказа се да спори Дагмар, — най-важното е да стигне без притеснения. Това имам предвид.

Тези и предните думи тя беше произнесла на немски, без забавния си акцент, когато говори на руски и Альонушка — вече Але Щерн — често и с усмивка си припомняше по-късно своята наставница съвсем не чак толкова по-възрастна от нея, но явно изпълнена с безкрайна завист.

Ето кой трябваше да бъде на моето място, мислеше си тя. На тази Дагмар всичко щеше да ѝ се получи. Най-малкото защото беше наполовина немкия и по тази причина щеше да пътува все пак към своята, макар и непозната родина. Альона отиваше в чужда страна.

Преди да се настани във влака, Вили ѝ връчи същия онзи дебел плик.

— Това е писмо до моите родители — каза с малко изкуствена бодрост той, — там е обяснено всичко. Въпреки че аз вече съм им писал. — И ѝ прошепна, притискайки я до шинела си: — Ще се срещнем при Рейн.

Двамата се прегърнаха и целунаха пред всички. Може би това беше първата и единствена Альонина целувка. Цялото ѝ човешко същество беше в паника. Тази паника приличаше на зимна руска виелица, на снежна буря, когато вятърът буквално разсича лицето ти и не ти позволява да промълвиш и думичка, когато словата са невъзможни и единствено сълзите — само сълзите! — остават в

пределите на човешката воля. Впрочем, и това не е точно така, защото вятърът издухва дори тях... Дватама се целунаха — победител и победена, спасявана и спасител — двама обречени.

Ах, колко много неща имаше за премисляне, докато влакът с ранените немски войници се придвижваше през Кьонигсберг и Полша към Германия, огласяван от виковете на ранените, често пъти предсмъртни — мнозина не преживяха пътуването.

Не един и не два пъти — особено кой знае защо рано сутрин и вечер — влакът, пред който разчистваха всички други състави, изпреварва товарните с познатите прозорчета като процепи под тавана.

Альонушка си припомни как Клава я беше вдигнала да види какво се е случило с техния влак, бомбардиран от нашите самолети, и сега се вглеждаше в тези прозорчета — тя знаеше какво има зад тях. На няколко пъти видя ръка в раирана куртка или части от шапка, детайли от лица — очи, обикновено изпълнени със страх...

Влаковете със затворници изчакваха преминаването на бързия и Альонушка едва сдържаше сълзите си, угнетяваше я една убийствено простишка мисъл — затворниците ги отвеждат в Германия насила, а тя е тръгнала доброволно. Чия е волята, избрала тъкмо нея? Добротворна ли е? За да се роди детето ли? Или лоша? За да се пръкне нов немец? Самата тя всъщност какво е?

Опита се да мисли за любовта. Е, да, Вили беше нейният първи и единствен, никого друго, нищо друго не беше познала в този чудовищен свят, където без всякакво предупреждение я запокити войната. Тя се беше изтръгнала от смъртта благодарение на случайността, благодарение на един вражески войник, който може би единствен сред милионите немци се оказа добър и любящ, а такива неща направо не се случват!

Обичаше ли го тя? Нямаше сигурен отговор. Дори да го обичаше, що за оправдание беше това? Ако детето, растящо в нея, можеше да бъде доказателство за любовта между двама възрастни, колко още безчетни дни и години на мир и благоденствие щяха да бъдат потребни, за да се изравни разликата между една рускиня и един немец — между Вили и Альонушка? Да се изравни завинаги, да се изсече бодливия бурен, неизвестно откъде пробощащ хората с острите си шипове.

Тя си даваше сметка, че това не са нейни мисли. Изненада се, че разсъждава за неща, които са недостъпни за човек с нейната простовата съдба. Но странно! Тя мислеше точно за тях. Тя, пътуващата, за да се спаси сред ешелоните с пленници... И майка ѝ — родната ѝ майчица, останала върху онова непознато поле, върху замръзналата чужда земя...

Да, но все пак тя самата... Самата Аълона, коя беше тя всъщност?

21.

Личеше си, че влакът им се ползва със специално внимание.

Спираше за кратко — за смяна на локомотивите — това се правеше с прецизна точност, без силни тласъци при сцеплението с вагоните — или за зареждане с вода и продоволствия.

По време на преминаването през Полша, на три пъти разтоварваха починалите. От малките, спретнати, винаги боядисани в жълто гарови постройки при последния вагон на бегом идваха обикновено съвсем млади войничета със сгънати носилки, а няколко минути по-късно се връщаха обратно, ситнейки с вече разтворени носилки, върху които лежеше някой, с глава покрита с чаршаф.

На два пъти изнасяха и все още живи, но много тежко ранени военни. Влаковите сестри и лекари нямаха надеждата, че ще ги докарат живи и ги предаваха в ръцете на лекарите от местните болнични заведения. Тежките случаи се изнасяха не само от последния, превърнат в морга вагон, а от всички.

Като от дълбок сън Альонушка наблюдаваше тези припрени спирания, разглеждаше спретнатите мирни гарички, подредените в редици нови на вид къщи, хората, говорещи на уж познат за нея език, но... въпреки всичко — чужд. Когато се говори на немски, макар да разбираш всичко без изключение, в края на краищата си даваш сметка, че си сред чужди. Че нямаш никакъв ход назад. Остава ти само едно — да се приспособиш. Сиреч, да лъжеш! През цялото време, без миг прекъсване и за абсолютно всичко!

Ако на теб, фрау Щерн, в добавка са ти създадени и всички условия да лъжеш, тогава?

Впрочем, никой не я принуждаваше да лъже. Трите ѝ съседки излязоха рядко доброжелателни. В мига, когато видели големия ѝ корем, освен обикновеното женско съчувствие, а може би и завист — те всички били по-възрастни от Альонушка, но дори не си били помисляли за деца — в душите им се събудило още нещо, напълно неразбираемо.

Хелга, старша по възраст и субординация, след като си пошушукала с останалите в коридора, както сама си призна след това, отишла при шефа на ешелона и предложила задълженията на фрау Щерн да бъдат разпределени помежду им, тъй като тя отивала да ражда войник на Райха.

Тази благочестива мисъл подхванали и останалите сестри, както и малкото на брой жени лекари. Узнали за предложението от това съзнателно купе, мъже на различни длъжности и с различни звания също се включили в одобрителното кимане. Дори веднъж, когато на една гаричка тукашният медицински състав предаваше носилки, пълни с покрити с чаршаф през лицата хора, Хелга произнесе смайващата фраза, че на мястото на напусналите ни завинаги, немските жени ще народят нови воители.

Тези думи, предадени без всякаква ирония, стигнаха и до Альона, благодарение на друга нейна съседка по купе от естонско местоживееие, също като Дагмар, само че стопроцентова немкиня на име Ева. Още първата вечер тя им беше разказала как за малко не попаднала на руския Изток, заедно с родителите си, където изселили всички немци, живеещи в СССР, след началото на войната. Но те успели да се престорят на чехи и сега тя служеше в армията, имаше звание младша медицинска сестра, безумно се гордееше с това и, също като Дагмар, мечтаеше да се махне колкото се може по-далеч от Русия, в родината на своите предци. Родителите ѝ били починали, сега тя била сама и имала само един възможен път пред себе си — на Запад, поради което придавала специално значение на всички германски закони и нареждания.

Отношението на Хелга и нейното предложение да освободят Але Щерн от тежката работа с ранените, Ева беше възприела като благороден девиз, свое гражданско задължение и започна да полага големи грижи за бременната. Но това криеше опасност.

Ева знаеше руски, което показваше много пъти, когато оставаха сами в купето. Слава богу, това се случваше рядко — работа имаше в изобилие — много редки бяха нощите, когато всички спяха в купето по едно и също време. Обикновено най-малко две от сестрите дежуреха при ранените.

Альонушка се боеше от Ева, по простата причина че не искаше тя да разбере, че не е немкиня, а рускиня. Затова използваше само къси

немски изречения или отделни думи. Съкупейничките ѝ приемаха това с разбиране. Още повече, след като започна често да ѝ се гади — на няколко пъти Альона буквално изхвърчаше от купето.

Те я чакаха. Освободена от грижите за ранените, тя взимаше една четка с дълга дръжка, кофа и тръгваше по вагоните бавно и старателно да мие подовете. Ранените не обръщаха внимание на това, но персоналът — всеки, който знаеше, че младшата медицинска сестра е бременна — одобряваха с думи и шеги действията ѝ. Але Щерн отвърщаше едва чуто:

— Данкешьон! — Много благодаря!

Четвъртото легло в купето заемаше берлинчанката Линда. Вечно ухилена, тя никога и при никакви обстоятелства не разваляше доброто си настроение. Когато разбра, че в Берлин фрау Щерн трябва да се прехвърли на влак за Дуисбург, за да продължи на запад, възкликна:

— Във влака пътува един майор от Дуисбург. Може би той познава семейството ти?

В Альона всичко се срути. Документите ѝ бяха в ред, Вили беше неин съпруг, а тя пътуваше към неговите родители. Макар никой да не беше искал от нея да скрива произхода си, Альонушка прекрасно разбираше колко много щеше да се промени обстановката в купето, ако разберяха каква е.

Линда обаче беше от онази порода, която не си зарязва магарето в калта. Попита как е името на мъжа ѝ и след малко се върна в купето опулила ей такива очи.

— Фрау Щерн — приповдигнато произнесе тя в присъствието на Хелга, — вашето семейство е едно от най-почитаните в Дуисбург. Тъст ви носи представката фон — белег за аристократичния му произход!

Альонушка сведе поглед, не знаейки какво да каже, но Линда не млъкваше:

— Майорът твърди, че вашият съпруг Вили Щерн трябва да е минимум с чин полковник.

— Какво говорите?! — потръпна Але Щерн. — Той е обикновен войник — след като помисли, добави: — Беше тежко ранен на Западния фронт.

— А сега воюва в Русия — с почти траурна тържественост се включи и Хелга. — Чест и слава на воин като него! Стига, Линда!

— Но майорът иска да се срещне със съпругата на Вили — не се уморяваше доброжелателката.

— Кажи му — спаси я Хелга, — че ѝ се гади, че е интоксигирана и лежи.

После грижливо помогна на Аљона да легне, повтаряйки си:

— Полковник, войник... Каква е разликата? Все е немец.

„А сега — рече си наум Аљонушка, — събирай си приятелките да насядат около теб и вземн, че им разправи как са нещата в действителност.“

22.

Както обеща, Линда ѝ помогна да се добере до влака за Дуисбург, купи ѝ билет и я настани в купето. За да може да ѝ помогне, Линда дори беше освободена от разтоварването на ранените, само ѝ само да придружи фрау Щерн.

Фрау, естествено, притежаваше порядъчно много райхсмарки, с които я беше снабдил съпругът ѝ и когато тя извади цяла пачка сгънати по средата банкноти, Линда въздъхна възхитено. Навярно това я убеди окончателно, че си има работа с богата аристократка.

Альона улови възхитения ѝ поглед, отправен към банкнотите, и без да мисли дали така е правилно, протегна пачката към Линда. Медицинската сестра отскочи като попарена.

— Моля, фрау Щерн! Как е възможно?! Та вие...

Тогава фрау отброи пет-шест от най-скъпите купюри и ги подаде на Линда. Тя ги взе. Направи кникс — също като Дагмар, преди да седне в стаята ѝ.

Очите ѝ грееха от искрена благодарност, независимо че Альонушка беше много по-млада от нея — най-малко с пет години. Така се разделиха — доброжелателно усмихнати една на друга.

Всичко останало обаче...

Альонушка трябваше да слезе една спирка преди Дуисбург, в покрайнините му, а на гарата според инструкцията на Вили трябваше да се добере до предгаровия площад и да поиска от някой файтонджия да я закара до фермата на Щерн. Там трябваше да му плати.

Когато обаче излезе, на малкото площадче нямаше нито един файтон. Объркана тя се заоглежда във всички посоки, без да знае какво да предприеме. В този момент видя табела с извита тръба — нещо, напомнящо руски рог и малък надпис „поща“. Влезе вътре. Поздрави. Зад обикновена на вид преграда седеше възрастен мъж с бели мустаци, който в отговор вежливо свали шапката си.

— Какво желае фройлайн? — попита той с дрезгав глас на пушач.

— Бих искала да стигна до фермата на Щерн — каза тя.

— О-о! — без особена изненада отвърна служителят. — Това не е никаква ферма, а голямо имение. Защо не ви очаква кочияшът им?

— Пристигам неочаквано.

Старикът се надигна и едва сега забеляза, че момичето е в особено положение.

— О-о — по същия странен начин реагира той. — Виждам, виждам, вие май се нуждаете от помощ? — После любопитства: — Откъде идвате?

— От Русия — отговори Альонушка.

— Боже мили! — възкликна старецът и дори леко се олюля. — И каква сте им, ако не е тайна?

Альонушка се смути и може би за пръв път произнесе на глас:

— Аз съм съпругата на Вили Щерн.

Старикът така се стовари върху стола си, че тя потръпна.

— На Вили? На малкия Вили?! Познавам го от люлката! Вие сте жена му, така ли?

Той се промени неузнаваемо. Чевръсто стана, взе една голяма чанта, изработена от дебела блестяща кафява кожа — подобна на пощальонска, но много различна от руските, и рече:

— Ще ви закарам! И без това трябва да разнеса пощата. В това число и за Щерн. С удоволствие ще ви взема със себе си. Нещо като, надявам се, добра новина!

Той отвори вратичката към преграденото пощенско отделение. Двамата прекосиха първо едно, а после още едно вътрешно помещение и излязоха в дворчето на пощата, където вече ги очакваше покрита бричка с впрегнат кон.

— Чаках да дойдат вестниците и писмата от последния влак, така че всичко се нареди като по мед и масло — радостно коментираше старецът.

Колелата на бричката затракаха най-напред по каменния мост, след това се спуснаха по бетонния път. Тук вече беше пролетно топло, а не като в Русия. На Альона й домъчня за Вили. Какво ли ставаше с него? Сигурно и там се беше позатоплило и се топеше, но снегът все още беше дебел. Тя наведе глава и някак неволно простена. Боже! Беше си помислила за Вили, а не за Клава, нито за онези измъчени женици, които с кирки и лопати гризат земята. Нито дори за майка си... Единствено за Вили!

Старият пощальон я попита:

— Лошо ли ви е, фрау? — Всичко беше изтълкувал посвоему. — Нищо, нищо, фрау, не се бойте. Не сте тук по прищявка на съдбата. — После огледа фигурата ѝ повторно и се плесна по челото. — Стар глупак! Та вие сте тук точно по прищявка на съдбата, с подарък от нея!

23.

В края на горичката, прораснала в неестествено равното и зелено поле, се издигаше огромна каменна сграда с пристройки. Беше триетажна, но не изглеждаше твърде висока, може би тъкмо заради множеството пристройки. По трамбованата пътечка, постлана с някаква червена настилка, най-вероятно от счукани тухли, те се добраха до пристройката.

Отвътре, усмихвайки се, излезе висок и здрав мъж в напреднала възраст. Не можеше изобщо да бъде сравнен с пощальона — силната фигура и чувството за увереност издаваха реализирана и решителна личност. Усмивката му беше отправена към пощальона.

— Какви новини ми носиш днес, драги Франц? — попита мъжът, вглеждайки се в Альона.

— Нося ви важна пратка — усмихна се мустакатият. — Ето я, тя е пред вас, хер Щерн.

И с две ръце посочи Альона.

Е, да, случваше се точно това, което Альонушка си беше представляла — насреща ѝ стоеше бащата на Вили. Мъжът престана да се усмихва, повехна, погледът му се отклони покрай невестата на неговия син. Откъм пристройката се появи слаба и също толкова висока жена с некрасиво издължено лице.

— Ей на — каза, без да се обръща към нея стопанинът на дома, — руската ни гостенка пристигна.

— Руската! — ошашавено изхриптя някъде зад гърба му пощальонът.

Альона слезе от бричката. Още във влака тя обмисляше какво ще направи най-напред и го направи. Приклепна в кникс. Опитайте се обаче да го направите за първи път в живота си без всякакви репетиции. Не се получи чак толкова грозно, колкото глупаво. Затова пък можаха да я огледат.

Красива бременна блондинка, която стоеше пред вратата на голямата сграда. Трябваше само да направи крачка напред и нагоре, за

да се вдигне на първото много широко, почти като площадка стъпало към пристройката.

Направи го. Отново спря.

Всички погледи бяха насочени към нея. Това не бяха само погледите на хер Щерн и неговата фрау — Альона знаеше, че името ѝ е Ема — но и на още някакви, наизскочили от вътрешността персонажи — млади и не много млади жени, неколцина мъже и дори един тринайсетгодишен хлапак, светлорус, с къси панталонки с тиранти, каквито в Русия носят само невръстните. Всички бяха отправили погледи в нея. Всички я оглеждаха. Дори я зяпаха, а тя не беше смогнала днес да се измие — само плисна на лицето си малко вода от една бутилка, преди влакът да спре на гарата.

Усмивката липсваше върху лицата им. Усмихна ѝ се само момчето. Гледаха я напрегнато, почти изплашено. Сякаш всички очакваха нещо от нея. Все пак първи проговори хер Щерн.

— Нашият син Вили ни писа за вас. Дори звъня по телефона, което днес е почти неосъществимо. Подготвени сме да ви приемем. Но се води война. Затова трябва да покажете документите си.

Альонушка слушаше думите му с голямо напрежение — боеше се, че може да не разбере нещо, пък било то и някаква дреболия, но разбра всичко, дори леко си отдъхна, отвори пътната си чанта и бръкна за документите. Тази чанта ѝ беше донесъл Вили — каза ѝ, че носи подарък за фрау Але от лекаря на концлагера — добрият дребосък — както се беше изразил той — същият, дето нееднократно я беше преглеждал. Желаше ѝ добър път.

Сега този път беше достигнал крайната си точка. Пътната ѝ чанта стоеше на земята. За да я отвори и извади документите и дебелия плик с писмото от сина им, тя трябваше да се наведе и да приклекне неудобно.

Бременната жена наведе глава, чувстваше се ужасно притеснена, а немците я наблюдаваха надвесили се отгоре ѝ и всичко това отстрани изглеждаше така, сякаш Альона е някаква унижена молителка, коленичила пред техния съд. Укорявайки се за неловкото си положение тя най-сетне успя да се изправи и протегна ръка с документите към стопанина.

Той внимателно огледа отначало служебните бележки, после аусвайса, повъртя в ръцете си писмото от сина си и промълви малко

смутено:

— Фрау Але Щерн...

При тези думи фрау Ема се олюля и наведе глава — към нея веднага притичаха две момичета и я взеха под ръка. Стопанинът продължи:

— Къде са вашите руски документи? Къде е документът, че идвате от Русия?

Благодарение на Вили Альонушка беше подготвена за тези въпроси. Тя сведе очи и отговори:

— Това е всичко.

Настъпи смут, сега вече хер Щерн, бащата на Вили, не знаеше какво да каже. После все пак рече:

— Кажете поне как е руското ви име.

— Альона — произнесе без никакъв немски акцент тя.

— Алюна... — повтори немецът. — Алюна и Але... Ал... Ал...

После мина покрай нея и отиде при пощальона, от когото взе пакет с вестници и книжа и на връщане кимна на някого. Един възрастен мъж почти на бегот дойде при Альона, взе багажа ѝ и ѝ показа с жест да тръгне напред — беше напълно добронамерен. Той обаче не я преведе през официалния вход, а рязко сви встрани и продължи покрай стената. Вървяха дълго, докато не стигнаха до някаква странична врата, през която се качиха на втория етаж. Влязоха в неголяма стая, заета почти до средата от широк железен креват с кръгли възглавнички, дебела пухена завивка и две високи възглавници. На поставка в ъгъла имаше чудесен бял емайлиран леген, украсен с цветчета, кана в същия стил, а до тях бяха подредени три кърпи — голяма, средна и малка. До прозореца пък беше разположена невисока маса с покривка, а на нея — електрическа лампа със светлосин абажур.

— Сега ще ви донесат гореща и студена вода — каза ѝ мъжът.

Альона никога не се беше къпала с кана и леген и затова водата ѝ се стори недостатъчна. Още повече че кой знае защо, ѝ донесоха само вряла вода и трябваше да потърпи, докато поизстине.

Би предпочела да се освежи в истинска баня — най-добре в такава, каквато беше построил баща ѝ в градината на тяхната къща преди много-много години — черна, старинна; в такава баня се чувстваш толкова свободен — толкова ти е приятно, а с водата — стига да си си донесъл достатъчно — можеш да се заливаш от главата до

петите. Тук баня не ѝ се предлагаше; наложи ѝ се да отдели внимание не на цялото си тяло, а само на най-важните места по него — под мишниците и лицето. Водата не ѝ стигна да си измие главата.

Намокри целия под, намери някакъв парцал и се зае да го бърше, но в този момент се върна момичето, донесло ѝ врялата вода. То приличаше досущ на стопанката на този дом — същото издължено лице. Огледа стаята и влажния под, после рече:

— Аз съм Ела. Сестрата на Вили.

Без да чака отговор, изстреля следното:

— Как успя да го подмамиш?

— Никого не съм подмамвала — отвърна Альона.

— Тогава как избра точно теб? — не миряса Ела.

— Имаше много богат избор — опита се да отклони темата Альона.

— И къде те избра? — продължи разпита сестрата на Вили.

— В концлагера.

— В концлагера ли?! — изненада се новата ѝ родственица. Едва сега на Альона ѝ хрумна това, че всички тези немци вече са част от семейството ѝ.

— Значи си престъпница? — ахна Ела.

— Не — отвърна Альона.

— Тогава си партизанка.

— Не.

— Значи си воювала срещу нас?

— Не.

— И как попадна в лагера?

— Дойдоха едни войници, събраха цялата ни махала, взеха и мен с майка ми.

— Къде е майка ти сега?

— Умря в концлагера.

Настъпи тишина. Ела седеше на кревата и разглеждаше Альона, която се преобличаше в една от своите рокли, разбира се, измачкана, но напълно прилична — светлосиня на райета.

— А той — промълви след дълга пауза Ела, сякаш едва сега казаното беше стигнало до съзнанието ѝ, — той те намери между затворничките в лагера, така ли? Спаси те, така ли? И...

Тя кимна към корема на Аљона; Аљона също ѝ отговори с кимване — в смисъл: да, така е, това е неговото дете. Но Ела добави съвсем друго:

— И ето че стана немкиня, нали?

Аљона наведе глава. Беше настъпил онзи момент, в който познатият въпрос ѝ задаваше една немкиня. Можеше да ѝ го зададе всеки друг. Най-вече руснак, стига да срещнеш изобщо руснак. Най-трудното беше, че тя самата си го беше задавала и продължаваше да си го задава хиляди пъти дневно: „Ти накъде си се запътила? Ти сега какво си?“.

Тя можеше, тя — ще не ще — терзаеше себе си с този въпрос, изтезаваше душата си и то непрекъснато, без всякакъв отдих. Това беше нейното основно занимание в края на краищата! А сега, ето на този най-суров въпрос ѝ се задаваше не от нея самата, а от страничен човек. От немкиня. От непозната девица с неизвестни помисли. Това, което щеше да изрече тя сега, в същата тази минута, без всякакво съмнение, още на мига щеше да стане известно на цялата къща, в която беше пристигнала, за да роди детето си. Своето дете. Детето на Вили. Тя беше рускиня, Вили — немец. Какво щеше да бъде детето им? Аљона не знаеше какви са немските правила, но според руските националността на новороденото се определя от националността на майката. Затова въпросът на същата тази Ела съвсем не беше толкова прост, колкото изглеждаше на пръв поглед. Той представляваше някакво своеобразно домашно предложение Аљона да смени своята националност. Нужно беше само едно „да“ или дори кимване — и край!

Аљона стоеше пред Ела, гледаше в нея, а всъщност през нея, мислеше какво да отговори и това продължи няколко безкрайни минути. Тя чувстваше, че е достатъчно да промълви нищо незадължаващото „не знам“ и Ела щеше да донесе тази нейна слабост на своите родители. Дори самият Вили никога не си беше позволявал подобен въпрос.

Просто я беше обичал — същият този Вили — напук на истината, която го заобикаляше отвред — Вили, този напълно нетипичен войник от германската армия. Какво означаваше всичко това — сила ли беше то, или слабост? Ако е слабост, то сега, точно в

този миг, сестрата на Вили не биваше да бъде лъгана. Както и да завършеше всичко това...

— Не — отсече Альона, — аз съм рускиня.

24.

Тя се изправи пред семейство Щерн в големия салон долу, където гореше камина. Въпреки че по продължението на стените бяха разположени лавици с книги, а на дясната и лявата стена от входа над тях висяха хоризонтално две огромни, много тъмни картини, изобразяващи различни сцени с множество хора, Альона все пак се почувства омагьосана от горящата камина. Тя изглеждаше огромна — без да се навежда, в нея би могъл да влезе цял човек — имаше овална форма, а камъните на горната и долната линия се събираха в нещо като каменно око — в центъра му трептяха пламъците.

Това око още след като Альона влезе в салона сякаш се взря директно в нея и започна да я хипнотизира с неизречения си въпрос в обрамчената от каменен кръг зеница.

Альона, разбира се, знаеше, че майката на Вили се казва Ема, а баща му Хенрих. Те седяха в две кресла от тъмно дърво вдясно от камината и хер Щерн се изправи при влизането на Альона. Край големия прозорец стоеше Ела — явно се беше събрало цялото семейство.

От другата страна на камината имаше малка пейка, застлана с тъкан — идеално място да бъде настанена бременната Альона, но хер Хенрих стоеше срещу нея и мълчеше. Альона се почувства като на изпит. Струваше ѝ се, че не само я оглеждат и оценяват по своите тукашни мерки навярно, но дори, че мислено я разсъбличат.

— Всичко случило се — най-сетне проговори стопанинът на дома, — за нас е твърде неочаквано. Ние не одобряваме извършеното от сина ни Вили — изричаше думите така, както се оповестява присъда. После пристъпи от крак на крак и продължи. — Но той е наш син и ние го обичаме. А вие, според твърденията му, носите в утробата си неговото дете.

Репликата „според твърденията му“ хер Щерн произнесе с особена гнусливост. Альона обаче не очакваше от тях нищо хубаво.

— Да, предполагам, че и бележката на началника на лагера за брака ви е меко казано съмнителна...

Альона увеси нос — всичко в нея вибрираше. Някак си интуитивно тя положи длан върху корема си — нищо чудно несъзнателно да утешаваше нероденото, което живееше там и до което не би трябвало да достигнат думите, казани пред бъдещата му майка.

— Хенрих! — тихо, но твърдо изрече фрау Ема.

Той се изкашля и промени своя тон.

— Вие ни носите — каза той, — детето на Вили. Той е нашият наследник. И е войник. Вили осъществи желанието си да се бие на фронта. Принудени сме да приемем това негово решение.

Едва след това посочи пейката на Альона и се настани отново в креслото си. По-нататък сякаш двамата играеха предварително написани роли — думата взе фрау Ема:

— Ще живеете в стаята, където сте настанена сега. Докато не родите, сте освободена от работа. Раждането ще стане в тази къща. Ще повикаме лекар. Но за нас ще е добре да се храним в своя обичаен състав.

Помисли и неуверено добави:

— Не бива да се сърдите.

В този момент се раздвижи и Ела.

— Да, да — каза майката на Вили, сякаш си беше спомнила нещо, — а сега ще ви заведат на истинска баня. Ще се наложи да изварим всичкото ви бельо.

Този израз — „да изварим“ Альона не беше чувала на немски. Помисли, че казват да изгорим бельото и цялата потръпна, но нищо не отговори. Ела долови съмненията ѝ и се усмихна. После произнесе като учителка, сричка по сричка:

— Не да изгорим, а да го изварим. — Въздъхна и се обърна към майка си. — Всъщност, защо пък да не го изгорим, а? Може да успеем да ѝ намерим нещо подходящо.

Без повече обяснения и без бързване, без повече въпроси, на които да даде отговор, Альона отиде да се къпе — този път истински, с топла вода, с напарване и със смяна на цялото ѝ облекло.

Банята на семейство Щерн се намираше в подземния етаж — медни варели със стоманени капаци с емайлирани кранове хвърляха матови отблясъци. Водата се лееше в мощна струя, сапунът беше в предостатъчно количество и най-различна форма — особено силно я впечатли течният.

Точно такъв течен, но черен на цвят понякога се появяваше в концлагера, но количествата му бяха нищожни и имаше отвратителна миризма. Този ухаеше на хвойна, на гора. Аълоня сякаш се пренесе на хиляди версти отгук в родния си дом, който двете с майка ѝ бяха изоставили съвсем сам, пуст, почти отворен — входната му врата беше запряна само с един прът.

Какво ли е станало там? Дали още съществуваше в самотата си, макар че гробът на неговия стопанин беше съвсем близо, а стопанката му лежеше сред никому неизвестното поле, докато дъщерята се намираше във вражеското царство-господарство и то защо? За да оцелее ли? За да роди детето си ли? И за да предаде, да извърши предателство спрямо своята памет, спрямо своя дом в гората, където след дъжд ухае на точно такава ароматна хвойна.

25.

Семейство Щерн излязоха големи чистофайници. Навред цареше абсолютен ред и педантизъм. Думите им никога не се разминаваха с делата. Откровено казано, тези правила, впрочем, нито изписани от някого, нито пък изречени на глас, на Альона ѝ харесваха. Не ѝ се налагаше да привиква към нещо ново. Всичко си беше постарому.

В концлагера се будеха по команда, къпеха се по команда, строяваха се, получаваха храна — нещата следваха точно едно след друго; Альонушка се беше поотпуснала, едва когато я бяха затворили в къщата на Дагмар — онази същата дървена клетка, до която можеш да долетиш, но да отлетиш от нея... В същата тази клетка птичката Альонушка беше удряла с криле, беше ги прегъвала, беше се измъчвала, беше пицяла с болнаво гласче, беше съжалявала самата себе си, без да знае какво ѝ предстои. Тук тя също не знаеше какво я очаква. Но тук, в новата ѝ клетка, затворената птичка не беше с жълто по човката, с пречупени криле: от тук нямаше къде да отлетиш, нито да кажеш: „Искам си у дома!“ — не можеш да разпериш криле във висините, да полетиш към свободата... От Щерн няма как да избягаш, но при Щерн не можеш и да живееш. С непоколебимите им принципи и чувство за достойнство.

Защо Вили не приличаше на тях по нищо? Нали родителите му бяха студени, хора с почти ледени сърца. Нито фрау, нито Ела попитаха Альона що за живот е живяла. Изглежда няколкото думи към Ела, че Вили я е намерил в концлагера задоволиха изцяло любопитството им. Те с усилие скриваха отвращението си. Новата от семейството — а щещ, не щещ, това беше така — те не поканиха нито веднъж на трапезата си. Макар че като доскорошна концлагеристка Альонушка нямаше причини да се оплаче — на поднос в стаята си получаваше всичко, за което можеше да мечтае — масло и сирена, различни видове месо, та дори пастети, вкусни супи, за плодовете изобщо да не говорим. Сякаш нямаше никаква война.

В самотата си Альонушка се учудваше на цялата тази разточителност, до момента, когато по време на един обяд, при нея не

влезе същото онова момче с къси панталони с презрамки — казваше се Готфрид — и беше най-младият и най-добронамерен член на семейство Щерн, по-малкият брат на Вили.

Никой не ги беше запознавал, а и не бяха разменяли помежду си повече от две-три реплики. Но ето че сега момчето влезе при нея и приседна върху пухеното ѝ легло — в стаята имаше само един стол — започна да я гледа как се храни. Альонушка тъкмо мажеше една филийка с пастет. След като сандвичът беше готов, тя протегна ръка да му го подаде.

— Не — отвърна той, а после наивно и съвсем неочаквано за Альона, отвори очите ѝ за щедростта на стопаните. — Не — повтори Готфрид, — това е нужно за него! — и посочи с пръст корема ѝ.

Тя сложи сандвича на чинията и наведе глава. Просто се разтрепери от очевидната истина. Но кой ѝ я беше разкрил? Едно дете. Момче, дочуло я от големите. Тя беше просто едно глупаво, нищо неразбиращо същество.

Готфрид пошава малко върху пуха и хукна навън, като все пак прие една ябълка. Альона приближи огледалото и се взря в себе си. Странно, жените очакващи дете често погрозняват, покриват се с петна, кожата на лицето им се опъва и те остаряват. Альонушка нарушаваше това правило. Отдавна беше казала „Сбогом“ на лагерната кльощавост. Тялото ѝ беше придобило гъвкавост — най-вече гърдите — те сякаш се бяха подготвили да кърмят новия живот. Альонушка се беше наляла с жива сила, беше забравила страданията. Синьото в очите ѝ придоби нова яркост, а русите ѝ коси, побрали слънцето, засияло над главата ѝ, засветиха със сияние, подобно на неговото. Също като в стара дебелостенна къща с малки прозорчета, през които проникващата светлина е оскъдна, напук на мрака, тя цъфтеше с огъня на необикновената си ярка хубост.

Альона не познаваше този дом — не я допускаха да навлезе в неговите потайности. Обикновено пътят ѝ минаваше от уличката по стълбата към втория етаж — към нейната стая. Тя излизаше навън, бавно вървеше надолу покрай стената, след което поемаше по едва наболата зелена полянка, облякла широката светлосиня рокля от нечий чужд гардероб, преправена, според изискванията на сегашната ѝ фигура.

Вятърът разрошваше косите ѝ, издуваше роклята ѝ като светлосиньо платно на фона на чуждото, но все пак природно пространство. Гледайки я отстрани, непознатият можеше само да ѝ се удивлява, да разпитва — какво е това, коя е тази, как така? — и недочакал отговорите, да се любува на чистотата, на красивата младост и приближаващото майчинство.

26.

Само веднъж изолацията ѝ беше прекъсната.

Вечерта в стаята ѝ влезе Ела и ѝ предложи на сутринта да я разходи из имението.

— Ще разгледаш стопанството ни — каза тя, — малко ще се поразсееш.

Сутринта, облечена като за път, Альона излезе навън. Въпреки че слънцето грееше, тя беше сложила върху роклята си демисезонно палто — ей така, за всеки случай. Ела я очакваше на двора, възседнала жребец. Беше в нещо като бричове за езда с черен жакет и шапка, съвсем като мъжките; изглеждаше доста добре — някакъв особен полувоин, възседнал уверено коня, само дето вместо сабя държеше в ръката си гъвкав камшик. Редом чакаше умърлушена кобилка, впрегната в двуместен кабриолет — юздите държеше Готфрид.

— Сядай, фрау Але! — каза някак закачливо той. — Ще бъда твоят кочияш.

В пристройката, пред която ставаше всичко това, нямаше никого, но когато тръгнаха, Альона забеляза зад прозореца на втория етаж женска фигура, която рязко се отдръпна назад в стаята.

Отначало те поеха по червената паркова алея, след което излязоха на междуселския път. Най-отпред тържествено яздеше Ела и пръстта изпод копитата на нейния кон летеше право в кабриолета. Готфрид опъна юздите, за да задържи кобилката и така да увеличи разстоянието между ездачката и кабриолета. Личеше си, че момчето разбира работата си и Альона го похвали:

— Това е нищо — отвърна Готфрид. — Аз мога да яздя. Мога да впрягам конете и ездитните, и впрегатните.

— Сигурно на село не може без тези неща, а? — попита Альона.

— А ти откъде си? — любопитства момчето. — От някой голям град, така ли?

— Не — разсмя се тя. — От малка селска махала съм.

— Сигурно също можеш да впрягаш коне?

— Имаме крава. Доях я.

— Нормално — отговори Готфрид, съвсем като възрастен. Следващият му въпрос я изненада. — Много крави ли имаш?

— Само една. Немците за малко щяха да ни я вземат — отвърна Альона и едва не си прехапа езика.

— Какви немци? — вкопчи се в думата момчето.

Късно беше да увърта. Трябваше да му отговори някак си. Малко поразмисли и рече:

— Военните. Вашите.

— „Вашите“, така ли? — изненада се той. И се ухили. — А не твоите?

— Не, не моите — отвърна тя и продължи: — Отнеха почти всичките ни крави и ги избиха едва ли не на място.

— Ами хората? — попита Готфрид.

— Прибраха ги в концлагер.

— И там те избра Вили, така ли? — повтори нечий думи момчето.

— Намери ме — отговори Альона, помълча и се съгласи, — може и да ме е избрал. Аз умирах.

По-нататък продължиха в мълчание. Кабриолетът плавно преодоляваше не много дълбоките дупки, бавно се измъкваше от тях и хоризонтът ту се сливаше с върховете на близката гора, ту внезапно се отдръпваше, откривайки черната ѝ завеса в далечината.

За да прекъсне мълчанието, тя го попита:

— Кога ще ме заведеш да ми покажеш Рейн? Вили много тъгува за реката. Тя голяма ли е?

— О! — възкликна Готфрид. — За Рейн не бива да се говори. Просто трябва да се види. Разбира се, че ще те заведе!

— Ела иска да ти покаже работната ръка от Изток — неочаквано и съвсем като възрастен заяви той. — Тя иска в нейно присъствие да поговориш с тях на руски.

— Защо? — подскочи Альона. — И защо не ме предупреди?

— Сигурно иска да те изненада — вдигна рамене той.

Преминаха една, а после още една горска ивица и приближиха сграда, прилична на свинарник. Наистина беше свинарник. Отвътре се чуваше грухтене и някакви гласове. Изпреварилата ги много Ела, очакваше кабриолета при бараката, пошляпваше с бича лъскавия си ботуш и говореше на някого:

— Шнел, шнел!

Альона искаше да ѝ каже нещо, по-напред да ѝ каже нещо, но явно време за обяснения нямаше.

От свинарника излязоха няколко немлади жени в еднакви гумени престилки — трудно можеха да се различат. Бяха обути в нещо като галоши върху чорапи или на бос крак. Главите им бяха забрадени с кърпи, спуснати почти до очите. Това ги лишаваше от възраст, напомняха на сестри, строени за снимка.

Държаха се плътно една до друга, имаха вид на покорни, почти примирени със съдбата си. Ще речеш, че някой ги е обучил да се държат тихо, кротко, да не безпокоят никого.

— Тези работнички ни ги докараха от Изток — приближи Ела, докато Альона все още седеше в кабриолета. — Говорят някакъв славянски език, но не е полски. Поговори с тях, позабавлявай се...

После се обърна към жените, сложи ръка на кабриолета и продължи:

— Виж ги! Типични унтерменши!

— Какво? — попита Альона. Тази дума чуваше за първи път.

— Първобитни хора.

Альона се сви. Тя се боеше от тези жени. Знаеше какво ще кажат, само да разберат каква е. На всичкото отгоре и Ела с нейните уверени маниери, с демонстративното си превъзходство и пълното отсъствие на съчувствие...

— Нима още съществуват първобитни хора? — учуди се тя на висок глас, естествено на немски.

Неочаквано получи отговор не на руски, но на близък език.

— Быва-юдзь! Ашче как бываюдзь!

Беше го изрекла една от свинарките, която стоеше в центъра. Вероятно тяхната отговорничка, въпреки че на Альона не ѝ беше до това коя каква е и колко е годишна. Слезе от кабриолета и се приближи до жените. Докато преодоляваше крачките към тях, в главата ѝ щукна следната глупава мисъл. На свой ред те — без изключение — веднага насочиха погледите си не към лицето ѝ, а към нейния корем.

— Това е жената на брат ми — извиси глас Ела, за да я чуят всички.

— Вие, жени, откъде сте? — попита ги на руски Альонушка, сдържайки едва-едва сълзите си. Беше се почувствала така, сякаш

отново е в концлагера и се приближава към своя отряд.

— З... беларусци — отговори същата, най-старшата между тях. Без да си поема дъх и без никакво смущение тя попита: — А ты дзеточка?

— От Русия.

— От Москва ли? — дочуха се няколко възхитени гласа.

— Не — отвърна Альона, затруднявайки се какво да добави. После изтърси ни в клин, ни в ръкав. — От концлагера...

— Стига бе! — заклати глава старшата и от строя се чу женски шепот, който премина по цялата редица и леко заглъхна едва на фланга ѝ. — Оттам можеш да стигнеш само дотук, в свинарника.

— Или в пещта — допълни някой.

— Вярно! Така е! А ти... Погледни се само...

— Ако искате, вярвайте! Ако не, не вярвайте — поклати глава Альонушка и се обърна, за да се върне при кабриолета.

— Тогава излиза, че си немска пачавра — изпрати я нечий жесток глас.

Тя се закова на място. Жените зад гърба ѝ явно се изплашиха. Старшата се скара:

— Празна ти е главата на тебе! Езикът ти не знае мира! Ами ако е нямала къде да се дене?!

— Винаги се намира къде да се денеш! — възрази жестоката. — Небето е голямо, съвест не стига!

— Не ѝ завиждай! — извика старшата. — Не можеш я стигна!

По обратния път Готфрид и Ела нееднократно я попитаха какво са ѝ наприказвали унтерменшите. Ела предложи:

— Ако искаш, ще кажа на управителя. Ще си получат заслуженото.

Альона не плачеше. Не. Очите ѝ сякаш бяха пресъхнали и горяха от сухота. Трябваше да се измие. И в свинарника, и в къщата имаше вода, разбира се. Но по обратния път не срещнаха нито ручейче, нито извор. Стана ѝ доста горещо. Готфрид спеша кобилката.

Альона почувства болка. По нозете ѝ нещо потече. Тя се изплаши и закрещя. Ела нареди на брат си да кара кабриолета колкото се може по-бързо, а тя препусна направо през полето за по-кратко. Каза, че ще повикат доктор от града.

Точно в този момент обаче Готфрид се прояви като истински хлапак — рязко шибна кобилката и тя, отначало без особено желание, постепенно се увлече, запрепуска, понесе се в галоп... Когато приближиха имението, кабриолетът заподскача нагоре-надолу през локвите и дупките. На Альонушка ѝ стана съвсем зле и се разпищя. Това изплаши още повече момчето и кобилката.

Едва спасиха бебето. Пристигналият много бързо, благодарение на Ела, акушер, клатеше глава, възхищаваше се на младенеца и повтаряше развълнувано — още съвсем малко, може би час, а може би само половин час, и плодът щеше да е мъртъв.

Бебето се оказа момиченце.

Войната свърши през март същата година. С раждането на Лиза животът сякаш запрепуска също като кабриолета от свинарника до имението, когато момчето изгуби контрол над кобилката. Първо — Альона нямаше кърма. Второ — собственикът на имението се боеше заради настъплението на руските войски. Но се чуваха оръдия някъде от запад и той се радваше на грохота им. Впрочем, по този повод Альона не говореше с тях.

Цялото ѝ същество беше отдадено на малката Лиза — на нейното къпане, на разходките по постланата със счукани тухли алея и най-вече на нейното хранене. Почти веднага доведоха дойка. Гърдите ѝ, мислеше си Альона, могат да накърмят цяло люпило бебета, стига това да е възможно. По начало, родителите на Вили правеха всичко, за да обезпечат с необходимото младата майка. Преместиха я заедно с бебето в друга стая, по-близо до техните покои, с високи тавани и широки прозорци, за да има повече слънце и въздух. Носеха ѝ много краве мляко, вода, дори сокове — все се надяваха, че кърмата ѝ ще потече. Мляко се появи, чак когато Альона, обладана от завист към дойката Грета, възропта заради своите малки гърди — то обаче беше крайно недостатъчно, а Лиза продължаваше да се нуждае от допълнителна храна.

Разхождайки се с бебето на ръце или в количката, измъкната от някакъв таван и излъскана до блясък, Альона често първа посрещаше стария пощальон. Мустакатият беше винаги вежлив, отнасяше се с нея с изключително уважение като към фрау Щерн, но никога не забравяше, че тя идва от Русия, макар всъщност да се съмняваше, че е рускиня.

— Там при вас живеят много немци, германци по националност — подхвърляше уж между другото той. — Навярно сте от тях, да ви даде Бог всички благини на света!

Тя се шегуваше. Отговаряше, че просто е учила немски в училище, но старецът не ѝ вярваше — отвърщаше:

— Както желаете! Но това, което ви говоря, е за добро. — Сякаш наистина се опитваше да ѝ подсказва нещо важно.

Предаваше ѝ пощата — вестници, делови писма, адресирани до хер Щерн, а Альона ги поставяше на специалната масичка на входа на залата с камината. Дори не ѝ се налагаше да влиза в това всяващо страх помещение с око, неизменно взряно във всеки, влязъл там; с тъмни продълговати картини над шкафовете с книги, с нарисувани човешки тълпи, спорещи за нещо свое си.

Пощальонът Франц беше воювал през миналата война и ползвайки се от днешното си служебно положение, четеше излизащите все още вестници. Получаваше се така, че пред доброжелателните слушатели той често излагаше своите разсъждения, примесени с истина. Тъкмо той пръв информира всички, че руснаците са освободили Полша и воюват в Германия. Новините му бяха развалили настроението на стопаните на имението. Веднъж дори беше подхвърлил нещо, явно без да се притеснява от каквото и да било.

— Винаги съм казвал, че напразно си търсим белята на Изток.

Беше го споменал пред Альона, пристъпвайки на място и хъмкайки, сякаш спори с някого.

— Ама нали той го измисли... Ние без друго вече бяхме завзели цяла Европа. Можехме там да я караме с песен на уста барем хиляда години!

— Кой „той“? — попита Альонушка.

— Ами Фюрера — учуди се на въпроса ѝ Франц.

През същия този март обаче, в самия край на месеца, при едно от своите посещения Франц спешно своята кобилка, кимна само отдалеч на фрау Але, завърза поводитите към седалката, мина покрай нея и се запъти право към входната врата на сградата. В ръцете си държеше вестници, но и още нещо. Поведението му ѝ се стори повече от странно.

Альона разхождаше Лиза на ръце, без количка и продължи по червената дъговидна алея, усмихвайки се на слънцето. После дочу как някой в къщата нададе протяжен вой. Досега такова нещо не се беше случвало. Не и откакто тя живееше тук. Разтревожена, Альона пое към пристройката.

От къщата се чуваха силни викове, хлопна се врата, появи се Франц, нахлупил ниско шапката си — лицето му цялото гореше,

имаше някак си оглупял вид.

— Случило ли се е нещо, хер Франц — попита разтревожена тя. Той се стъписа.

— О-о! Вили е мъртъв! Вашият съпруг, фрау! Техният син, сама разбирате! — и той посочи с пръст имението.

Повече нищичко не промълви този странен Франц. Отвърза юздите, тръсна се върху капрата на пощенската кола и замина. Альона през цялото време притискаше към себе си малката Лиза и изглежда я беше притиснала твърде силно, защото до този момент спалото спокойно невръстно същество изведнъж се разхълца и заплака. Альона приседна на широкото стъпало към централния вход на пристройката и забодя лице в бебешките пелени.

Двете ридаеха и ридаеха — майка и дъщеричка, без никой да се приближи до тях. Не чакаха никого. Лиза, поради своята незрялост, а Альонушка зареяна в отворилата се бездна.

Нима никога досега не беше подозирала съществуването ѝ? Разбира се, че да!

Очакваше своето приближаване към нейния ръб, но с всички сили се стараяше да го отмести във времето, да забрави за предстоящата среща с него. Така много често постъпва осъденият на смърт. Тежко болният пък, не вярва в приближаващия си край до последното свое дихание, той винаги предполага, че има някакво недоразумение, от което разбира се, съществува изход, просто другите не могат да го намерят, но изход все пак е възможен!

Ами животът... С какво той е по-добър от смъртта в някои напълно обичайни, познати до болка случаи? Вили го няма — а тя какво да прави?

Не знаеше нищо за своето бъдеще. Какво щеше да се случи с Лиза? С нея самата? Това бяха съвсем обикновени въпроси, въпроси без отговор: тя какво е? Защо е тук? Альона стоя така навярно цял час, докато Лиза не огладня и не поднови своя плач.

Оголи гърдата си и ѝ даде да суче. Бебето цока известно време, но скоро заплака отново. Майката започна да масажира малката си гърда. Опита се да изцеди малко мляко, но гърдата ѝ беше суха. Обърна бебето към другата си гърда, там имаше кърма, но уви, малко. Лиза заплака отново.

28.

Дните и събитията полетяха със стремителната сила на онази снежна лавина от покрива в детството ѝ. Не можеш да го съчиниш! От всичко най-непоносимо беше мълчанието. Нито в този ден, нито покъсно фрау Ема, хер Хенрих, Ела — никой дори не се отби в стаята на Альона, не ѝ промълви и дума. Само Готфрид веднъж се появи в нейната стая и постоя до прозореца, като от време на време триеше с юмрук сълзите си.

Пристигна дойката на Лиза, бебето се успокои и Альона реши да отиде при възрастните.

Цялото семейство се беше сбрало около камината. Альона изговори това, което си беше наумила предварително:

— Какво ще стане сега?

Навярно не беше избрала най-подходящите думи, навярно трябваше да изрази своето съчувствие или просто да заплаче. Но нали Вили беше неин съпруг и баща на дъщеричката ѝ, нали би трябвало и тя да разчита, макар и на съвсем малко съчувствие след подобна вест?

Хер Щерн отговори сухо:

— Ще стане все нещо...

Тя се задържа в залата с камината само минута, после се върна в стаята си. Бършейки съвсем не аристократично с ръка сълзите си, Альона гледаше как Лиза лакомо суче от чуждата, бухнала от изобилие на мляко гърд. Беше глупаво, разбира се, но ѝ се стори, че дори мъничката ѝ дъщеричка в този миг извършва предателство спрямо нея.

Вътрешно съсипана, тя започна да обикаля около къщата и никому никога не му дойде на ум да попита къде е и какво ѝ е. Връщаше се вкъщи и усърдно пиеше мляко, наливаше се с вода, ядеше течна храна, следвайки всички правила и съвети на извикания от града познат на семейството лекар, но нищо не помагаше. Не напълно съзрелият, криво-ляво справил се с раждането неин организъм, явно не можеше да дойде на себе си след потреса на преживяното. А може би имаше и още нещо. Несъзнателната ѝ тайна съпротива срещу постигналата я орис?!

Продължаваха да не я допускат до трапезата си, продължаваха да ѝ доставят достатъчно и полезна храна, но спряха млякото — дойката кърмеше Лиза не само денем, в часовете за хранене, но и нощем. Влизаше с газената си лампа, без да пита Альона, взимаше малкото от креватчето, слагаше го на коленете си и му даваше да суче. Лиза сучеше с упоение. Излизаше, че Альонушка е вече напълно излишна. Да, по цял ден се въртеше около детето, гушкаше го на ръце, разхождаше го по двора, но не можеше да го накърми.

Никой — нито стопанинът на имението, нито майката на Вили, нито Ела — никой не разговаряше с Альона! Приблизеше ли се, мълчанието се спускаше като завеса. Альонушка чувстваше, че отново пристъпва към ръба на неизвестното, по-точно, тези хора умишлено я водеха натам. Но що за бездна беше това? Нямахме никаква представа.

До имението достигнаха новини, че английски и американски самолети жестоко бомбардират града, а както е известно, бомбите не подбират своите жертви. Тя си даде сметка, че се страхува от тези авиоатаки точно толкова, колкото всички останали в семейство Щерн, т.е. колкото всички германци. Нима излизаше, че една руския и едни немци могат да имат общ интерес? Кой би разбрал нейните опасения за Лизинка?!

Бяха дни на смътна опасност, която не им оставяше нито час покой — най-напред самолетите бомбардираха силно града, но тях тези удари не ги закачиха, след това започна артилерийски обстрел откъм западната му страна.

Един снаряд достигна имението — взриви се върху красивата тухлена алея пред сградата. Цялото семейство се принуди да се спусне в банята на подземиеето със сияещите медни, месингови и стоманени съоръжения. Седяха плахи. Отново в мълчание. Ясно беше, че го правят заради фрау Але. Само от време на време в таса пльокваше звънко по някоя едра капка от блестящия кран. На улицата беше тихо, не паднаха повече снаряди. Альона очакваше, че тъкмо тук, а не в официалната зала с камината, с око от огън, което се визира във всекиго с безпристрастието на вечността, ще се случи поредното изясняване на ситуацията около нея. Оказа се обаче, че всичко отдавна е изяснено. И решено. Въпреки че изпълнителите все още не бяха съвсем наясно как да го осъществят.

В онзи край на града, откъдето се придвижваха съюзническите войски, стрелбата затихна бързо, а на сутринта ги посети несменяемият пощальон Франц, който не донесе вестници — бяха престанали да излизат — но съобщи на хер Щерн, без да слиза от пощенския файтон, че градът е предаден на американците и те вече се разхождат по улиците. В тяхното имение обаче, никой не се появи. Готфрид, междуременно, съобщи на Альона, че свинарките са се разбягали и няма кой да нахрани свинете, което било голяма беда. Альона кимна в знак на съгласие.

Много скоро Франц им донесе и съобщението, че войната е свършила. Хер Щерн сякаш се вкамени. Готфрид веднъж беше споменал пред Альона, че баща му, разбира се, си има радиоприемник в спалнята и е наясно за случващото се по света. Затова новините на Франц той приемаше само като потвърждение на онова, което вече му беше известно. Но този път той наистина се вкамени. Никой не знаеше нищо, нито пък нещо разбираше. Особено Альона.

Тя спеше лошо, нощем плачеше, всичко се изплъзваше от ръцете ѝ. Мислеше за какво ли не, опитваше се да проумее сама себе си, какво ще се случи отгук нататък и как да постъпи. Мислеше си за Вили, когото вече го нямаше. Може би най-много от всичко мислеше тъкмо за него.

Всичко беше приключило, сега той не съществуваше, може би също като майка ѝ го бяха изоставили на нечие чуждо поле, или в някаква гора, или го бяха заровили в някой окоп? Тя самата беше ли го обичала? Сега мъчно ли ѝ е за него? Та нали той беше нейният първи и единствен мъж в живота, от когото беше родила дъщеря си — беше изпълнила изреченото веднъж от самия него желание — нали именно той беше поискал да има свое продължение? Ето, сега го имаше. Беше удържала на думата си. Каквото и да се случеше по-нататък, Лиза беше продължението не само на Вили, но и на нея самата. Там е цялата работа...

Защо тогава сърцето ѝ беше сякаш сковано от лед? Сякаш нещо вътре в нея беше изпепелено. Бяха останали само някакви сажди. Беше родила детето, беше изпълнила обещаното, обещаното на кого? На нейния любим ли? Тя не знаеше, тя нямаше подобно усещане. Но той не беше и неин насилник!

Там, в концлагера, той — немският войник, врагът, окупаторът, можеше да постъпи по съвсем друг начин — кой ли пък изобщо би очаквал от него деликатност в ада?! Но Вили се държа като човек и Альонушка — още съвсем момиче, оставайки сама на ръба на живота, беше потърсила от него спасение. Колкото до любов... Такова чувство, на такова място — кой би повярвал? Съмнителна работа... Особено в концлагер...

Честно казано, тя чувстваше Вили като близък човек, но не и като наистина близък човек — цялото ѝ същество се противопоставяше на подобно нещо — и времето, и мястото, и...

Не може да се случи любов между врагове! Там е цялата работа!

29.

Две седмици след капитулацията, милият Франц донесе на хер Щерн немскоезичен вестник, издание на окупационните войски. След още няколко дни собственикът на имението седна на фойтона, впрегнат от своя малък син и с него, в качеството му на кочияш, замина за града. Една сутрин след още два дни, след като накърми Лиза, дойката я взе в ръцете си и мълчаливо се измъкна от стаята.

— Ти, къде? — едва чуто попита Альона без да предполага нищо лошо; смяташе, че дойката отива да се поразходи с детето в залата с камината. Това не се случваше за първи път.

Тя обаче не се появи обратно нито след четвърт час, нито след час и Альона реши да отиде пред всевиждащото око. Там се беше събрало цялото семейство. С изключение на Готфрид, и разбира се, без дойката и Лизинка. Альона тъкмо се готвеше да зададе въпрос, когато стопанката на имението я изпревари:

— Мадам — кой знае защо избра френско обръщение тя, — когато пристигнахте тук, с вас разговаря хер Щерн. Сега с тази задача съм натоварена аз.

Альонушка не схващаше какво точно се случва. Не схвана веднага.

— И така — започна майката на Вили, — войната свърши. Синът ни загина. Вие изпълнихте своето задължение и родихте неговата дъщеря.

Тя замълча — дали за да обмисли как да продължи, или за да си поеме дъх.

— Сега сте свободна. Всички граждани на други страни, интернирани по една или друга причина в Германия, се завръщат у дома си. Но вие дойдохте тук по свое желание. Вие сте свободна. Можем да ви помогнем да се върнете в родината си.

Тук Альонушка твърде прибързано изпита радостно вълнение — на нея това също ѝ беше идвало на ум, само дето не мислеше, че е възможно.

Но най-важното предстоеше.

— Обаче — изрече фрау Ема, — вие не можете да бъдете майка на Лиза. Не можете да я кърмите, затова имаме документ от лекаря. Вие все още сте непълнолетна, нали така? Значи според закона се нуждаете от попечителство. Надявам се, вашето желание не е такова. И накрая...

Тя не гледаше в Алъона. Не защото ѝ беше неприятна, не защото изпитваше неудобство и не защото се чувстваше зле. Тази дама с издължено лице, както и нейните близки, нямаха намерение да отговарят за нищо, за което не им се полагаше да носят отговорност. Лиза беше последният спомен за сина им и да се погрижат за малката им повеляваше сам Господ Бог. Да се разпоредят със съдбата на чуждата за тях жена, неканена, натрапена, подхвърлена им — пък било то и от собствения им син — моментът за това беше настъпил. На властната фрау ѝ се искаше да добави още нещо, но и така присъдата вече беше прочетена. Най-сетне...

30.

Альонушка плачеше — нищо не помогна. От дъното на своята памет тя измъкна всички познати ѝ немски думи, които означаваха доброта, милосърдие, справедливост, човечност, съвест — никаква полза!

Хер Щерн — големият, представителният, солидният, дори монументалният в известен смисъл и, разбира се, силният мъж падна дотолкова, че сграбчи Альонушка за гърлото, промъквайки се зад гърба ѝ и я помъкна, но не към нейната стая, а към тоалетната при входа — помещение без прозорци и огледало, някакво безопасно общо взето помещение, използвано може би и при други случаи за подобни цели. После ключалката щракна и вратата се заключи.

Альона напразно блъскаше с разранените си до кръв юмруци по вратата. Напразно ги викаше поименно: „Фрау Ема! Хер Хенрих! Фройлайн Ела!“. Викаше дори малкия Готфрид, надявайки се на доброто му малко, детско сърчице. Напразно.

Вратата се отвори след час и половина. Зад нея стояха двама американци с кепета на главите и жълтеникави куртки. Единият говореше немски криво-ляво.

— Мис Никитина? — попита той и Альона я побиха тръпки. Откъде можеха да знаят фамилията ѝ?

Тя излезе от позорната клетка. В големия хол нямаше никого. След малко видя празната постройка и един джип, спрял върху червената, наскоро ремонтирана алея. Говорещият немски американец вежливо ѝ отвори задната врата и след като тя се настани, седна до нея. Другият зае шофьорското място. Автомобилът потегли.

Когато напускаха червения полукръг — от тази, във форма на подкова, посипана със счукана тухла алея — от другата страна при изхода се появи бричката на пощальона Франц.

Щом видя джипа, той спря екипажа си и се изправи на капрата в пълен ръст. После свали фуражката си и я допря до сърцето си. Осъзнавайки ставащото, той викна със сподавен глас:

— Фрау Щерн! Фрау Щерн!

— Ето я твоята Щерн! Докара се дотук! — отвърна му полугласно Альона.

За час и половина, докато ревеше заключена в тоалетната без прозорец, докато викаше колкото ѝ глас държи, умолявайки семейство Щерн да ѝ върнат дъщерята, нейната дъщеричка, тя беше загубила почти всичките си сили, глас и сълзи. Не чувстваше главата си изпразнена, не! Тя сякаш беше запълнена с някаква тежка памучна материя. Не можеше да мисли за нищо, нищичко не разбираше. Нямахше понятие дали по-нататъшният ѝ живот има някакъв смисъл.

Американецът като че ли чу мислите ѝ.

— Оставете това — каза той, — вие все още сте само на шестнайсет. Войната свърши. Сега всичко е пред вас.

В ръцете си той държеше една папка, прелистваше я. Предложи ѝ:

— Искате ли да погледнете?

Тя протегна слабата си ръка и запрелиства през сълзи своя собствен живот.

Добре известният ѝ аусвайс на името на Але Щерн. Документите от концлагера, доставени ѝ от Вили. Справка на немски и английски, подписана от трима свидетели — Хенрих, Ема и Ела — заверена с множество печати, удостоверяваща, че непълнолетната Альона Сергеевна Никитина е била интернирана в Германия и е извършвала селскостопанска работа в имението на Щерн, под името Але Щерн.

На същия лист, в отделен параграф, в пълно несъответствие с предхождания текст, се мъдреше следното: „Никитина е изпратена в имението на Щерн (Дуисбург) от концлагер номер еди-кой си. Руски документи не бяха открити“. Альона върна папката на американеца и след около час беше настанена в Проверочно-филтрационен лагер.

31.

Войната отново издиша насреща ѝ цялото си зловоние.

Сякаш от самото черво, от пълната с изгнили зъби паст излизаше дъх на недосмяна храна. А храната, погълната от тази, погубила душата си, позволила си да наруши дори покоя на мъртвите, твар — без образ, без лице, без смисъл — бяха мерзавците, виновни за всичко това и техните невинни жертви, разрушените храмове и неосветените гробове с хиляди, живи закопани в земята човешки същества, унищожените високи творчески постижения, каквито са взривените старинни дворци и мостове, изгорените картини, книги и техните понякога отдавна напуснали този свят създатели, чиято прах беше изтръгвана от земята за обругаване и гавра с изконната Божия воля.

Какво ти! Дори самата земя — сетното убежище за праведните и грешните — беше разкъсана, издълбана, измъчена и простреляна от безстрастното, обладано от безсмислена ярост желязо, изковано в огъня.

Но само хората, разделили се на враждуващи страни, се убиваха помежду си, загърбили всякаква милост, въпреки че Бог ги е дарил с душа и ги е създал като духовни същества. Дори и неодушевените сили се сражаваха една срещу друга — земя и огън, жега и студ, желязо и вода...

Отстъпчиви един към друг в условията на мир, проявяващи съпричастност срещу желанията, по-точно срещу изискванията на тези толкова противоположни стихии, във времена на сблъсък хората забравяха за всякакво смирение и толерантност, превръщаха мирновременната взаимопомощ в поредица от непоправими крушения, в дълбоки белези, незарастващи с десетилетия. Също както, например, много години по-късно в горите на Русия продължаваха да бъдат откривани окопи, направени от хора, които са били готови да се съпротивляват докрай.

На Альонушка ѝ посочиха място в Проверочно-филтрационния лагер и то се оказа същият такъв дървен нар в барака като в двата предишни лагера, където бе живяла по принуда. Естествено, нямаше

крясъци, движение под строй, не липсваше сапун, а чешмите и умивалниците приличаха на истински — като за хора. Но хората! Там те бяха събрани от войната, от концлагерите, от най-различните имена като това на Щерн, където е трудно да не бъдеш пречупен, особено ако не си първа младост.

Альона, съсипана от отнемането на дъщеричката ѝ, рядко говореше с някого, но все пак слушаше какво обсъждат другите. Сякаш всичките тези хора се познаваха от много, много дълго време и сега, след раздялата, отново се бяха срещнали тук, за да си разкажат кой каква беда е преживял. Никой не говореше за радостите си — такива нямаше. Всички описваха страданията си. Радваха се на освобождението си, на вестта, че някой някъде от срещнатите или прекосилите живота им е останал жив и че все още е жив онзи, който споделя това — такава беше очевидната и най-голяма радост на битието.

Альона забеляза още нещо. За смъртта и гибелта хората говореха като за нещо съвсем просто. Понякога дори припряно, сякаш искаха да забравят за тях колкото се може по-бързо. Не спираха да приказват — постоянно си задаваха въпроса, обсъждаха, изказваха предположения какво е станало с техния дом, със страната, където са живели, със земята им. Какво ставаше там? Беше ли оцеляло нещо? Колко време щеше да е нужно, за да се доберат дотам? Плашеха се един друг със слухове, че в Русия, като под Русия се разбираше целия Съветски съюз, се изграждат концлагери за онези, които са били в плен или на принудителна работа в Германия. В същото време се възхищаваха на Русия.

Альонушка не излизаше от своето затворничество. Страхуваше се да разказва както за себе си, така и за Лизинка — знаеше, че краткият роман на нейния живот не би предизвикал съчувствието на хората-скелети, които засега все още ѝ се усмихваха и приемаха без въпроси това, че е облечена прилично и няма измъчения вид на другите.

Но Лиза, Лизинка...

Альонушка ходеше при американските началници, молеше на всяка цена да я пуснат при детето ѝ, каквото и да ѝ струва това. Всеки път я изслушваха военни с различни чинове, бързо установяваха, че е рускиня, това променяше израза върху лицата им и започваха да ѝ

предлагат да напише заявление за заминаване на Запад, било желателно обаче да посочи адрес, където ще отседне. Альона нито слушаше, нито разбираше какво ѝ говорят те. Тя молеше да я пуснат от лагера, но никой не разбираше молбата ѝ.

Накрая всички от Русия бяха натоварени на камиони и откарани на гарата. Альона се опита да избяга, но охраната беше от американски войници. Макар и с усмивки на лицата, тези младежи не си позволяваха слабост, нито пък да нарушат правилата. До един в отопления товарен вагон! Същия като онези, с които превозваха пленници за Германия. Различни вагони все още не бяха измислени.

Внезапно в този отоплен товарен вагон я връхлетя едно неочаквано щастие. Още с тръгването, към нея се прокрадна немлада жена и ласкаво попита:

— Не ме ли позна, фрауцице?

Альонушка не познаваше лицето, но гласа — да! А също и белоруския говор, дочут там до свинарника и, разбира се, веднага призна:

— Ох — възкликна тя, — вие, лелко, не бяхте ли от свинарките?

— От свинарките, дзеточка! От проклетия свинарник! Ами ти, ти?!

Двете се прегърнаха и Альонушка почувства как съвсем леко душата ѝ се отпуска. Без да знае защо.

Жената се казваше Поля — Полина Степановна; тя, както се изясни по-късно, беше малко по-млада от майката на Альона — Пелагея Матвеевна. Всичките ѝ познати от свинарника вече бяха заминали у дома си с предните ешелони. Бяха задържали само Полина Степановна и на три пъти ѝ бяха предлагали да се прехвърли в Белгия, Холандия, Люксембург и дори във Франция — тя, както стана ясно, не била обикновена свинарка, а ветеринарен лекар, специалист по свиневъдство. Преди войната била главен ветеринар в една държавна свинеферма. След като разказа всичко това, Полина Степановна забеляза, че Альонушка някак се сви, напрегна се и побърза да я успокои:

— Не се стряскай от моето образование, миличка. Селянка съм по произход. Затова издържах цели три години в този свинарник. Свикнала съм, слава богу. Ами ти?

След кратка пауза я попита:

— Ти беше пред раждане.

Тогава Альонушка ѝ изплака цялата си болка, сякаш нещо в нея се взриви отвътре. Целия си живот, цялата си участ... За лагера и за майка си... За Вили, за пътуването в санитарния влак, за семейство Щерн. За Лизинка.

Бяха се притаили в ъгъла на вагона, точно под продълговатото прозорче-процеп, пред каквото беше надникнала Альона, за да види дърветата окичени с човешки вътрешности, а по-късно през също такива прозорци-процепи се бяха взирали в нея хора в раирани облекла — беше просветвало ту нечие око — напрегнато, изпълнено с тревога, ту се беше подавал нечий раиран ръкав на дреха, на която там, над сърцето — тя знаеше отлично това — имаше пришит лагерен номер.

Полина Степановна или леля Поля, както веднага започна да я нарича Альонушка, дълго въздиша, клати глава и след като си даде сметка, че не ѝ достигат сили, за да повярва на всичко това, промълви:

— Ти си още съвсем дете! Шестнайсетгодишна си. И да преживееш такива неща?!

Тя прегръщаше и галеше Альонушка по главата. За себе си спомена само, че нищичко не знае — дали колхозът им още съществува, дали са живи баща ѝ и майка ѝ, двете ѝ деца... Закарали я на работа в Германия по указание — някой казал на немците, че е ветеринар, а там се нуждаели от хора с такава професия. За три години не получила нито една вест от своя дом. Опитала се да прати писмо, но го върнали с бележка на немски — „адресът неизвестен“.

В един момент обаче изповедта на Альонушка здравата се препъна. Когато разказваше за Вили. Леля Поля обхвана с ръце челото и слепоочието си, сякаш за да прикрие донякъде с длани очите си и наведе глава.

Това стана в онзи момент, когато Альона ѝ сподели, че му се е доверила. Че е повярвала на признанието му в любов.

— Чакай, чакай — помоли я Полина Степановна, — дай да помисля...

Седнала, тя дълго мълча, подпряла глава на ръцете си. Това се случи, когато Альонушка разказваше за втори път историята си, с повече подробности, с уточняване на детайлите. Най-сетне леля Поля свали ръце, въздъхна, помълча една секунда, отново обгърна с ръце главата на Альонушка, притисна я към себе си и я целуна по челото.

— Знаеш ли, Альонушка, не мога да кажа как бих се държала аз самата, ако всичко това ми се беше случило. Но струва ми се...

Тя вдигна очи към прозорчето-процеп. Когато отново отправи поглед към Альонушка, очите ѝ бяха пълни със сълзи.

— Струва ми се... Не ми се сърди, моля те. Народите на Русия още дълго, много дълго няма да са в състояние да слушат за любовните чувства на един немец. Да не говорим пък за нас — белорусите.

Под нозете им колелата тракаха, забързани към дома.

— Не знам колко, петдесет ли, сто ли години, но няма да могат! И дори ако — мълвеше тя, отделяйки всяка своя дума, — някой... лично... няма... никаква... вина... — въздъхна отново Полина. — Аз няма да му повярвам!

Под тясното прозорче на горните нарове, наковани по цялата дължина на вагона, лежах две жени — вагонът беше преоборудван специално за извозване на хора, въпреки че по предназначение служеше за превоз на животни — проникващ през отворения прозорец под самия таван, въздухът обветряше главите им. Навън някъде зад преградите се носеше и се въртеше в своята вечна орбита самата Земя.

Земята, Земята! Подареното на хората пространство!

Въпреки тези хора, въпреки тези опитващи се да я разбият на късчета, да я взривят, да унищожат нейната красота хора, тя като някаква наранена, но силна жена малко по малко вече започваше да се надига, да се кичи с лятна зеленина, с лилии цъфтящи фантастично в тъмните очи на езерата, с тръстики, обагрили бреговете на ручей и рекички, с хрусталаци от различна порода и качество.

Жената-земя идваше на себе си и дали го искаха или не изстрадалите през войната човеци-жени, уверена в себе си и в своята неизтребима сила, тя им повеляваше нежно, но твърдо да следват нейните твърди правила — да разцъфтяват отново и отново, до безкрай — сякаш напук на всичко лошо.

През нощта, избавила се от своите окови, Альонушка заспа, обладана от някаква вътрешна свобода, усмихна се на нещо свое в съня си.

Само втурващият се през прозореца вятър играеше в нейните коси.

Играеше и в косите на леля Поля.

ТРЕТА ЧАСТ
ВСИЧКО ОСТАНАЛО

1.

В антрето на родния дом — Проверочно-филтрационния лагер на белоруската граница — оборудван в бивше военно градче, полуунищожено от снарядите и бомбите, едва-едва позакърпено, ги настаниха в същия, уви, напomniaщ концентрационен лагер, обграден с бодлива тел, с охрана на всеки ъгъл и множество помещения, в които се провеждаха разпити, проверка на документите — издаваха се нови документи. Някои от възрастните ги отрязваха — отвеждаха ги встрани, след което, когато бройката станеше достатъчна, ги товареха във вагони, специално оборудвани за затворници — все същите отоплявани с печка товарни вагони, но със зарешетени прозорчета-процепи. Стараеха се да пропускат жените в ускорен режим, а непълнолетната Альонушка само като погледнаха ръста ѝ, я преведоха без да чака изобщо ред. Връчиха ѝ документ, с помощта на който можеше да получи паспорт — поради възрастта си преди войната тя още не се беше сдобила с такъв — както и множество бумажки — за храна и път — родината, макар да не очакваше това момиче, не захлопна своите двери пред затворничката от концлагера.

Малко след нея успешно се справи с въпросите и Полина Степановна. Като човек с опит, още в Дуисбург тя беше описала подробно всичко свързано с нейните зловещи приключения, беше посочила заеманите от нея в СССР длъжности и обстоятелствата, вследствие на които беше депортирана в Германия. Беше посочила и мястото, където се завръщаше. Документите със справките от западните окупационни власти, както и тези от семейство Щерн тя предаде на упълномощените лица и бързо получи разрешение да се завърне у дома.

Този път двете се настаниха в обикновен пътнически влак и поеха на Изток. Преди Минск Альонушка отново я очакваше мъчителна раздяла. Но тя вече беше подготвена. На една малка спирка ешелонът едва-едва забави ход и леля Поля слезе. Оттук, както каза тя, ѝ било по-близо до къщи. А как очакваше завръщането ѝ този дом можеше само да се предполага. От гаричката бяха останали всичко на

всичко три комина от печки, но на пътечката при релсите все пак посрещаше влака млада девойка — почти момиче — дежурната с червена лента на ръката и жълто знаменце. Влакът потегли и Полина Степановна махна на Альона, извика й:

— Дръж се!

По-нататък Альонушка продължи сама и при всяко прехвърляне показваше своите документи — може би поне сто пъти — на какви ли не военни, милиционери, мъже в граждански облекла и жени със строги, лишени от усмивка бдителни лица.

Родният край я посрещна в тишина. Учудваща, странна, необяснима... Уж най-накрая тази проклета война беше свършила, уж никой за никого не представляваше опасност, уж нищо не пречеше да излезеш, да продължиш да живееш, но хора нямаше. Альонушка дълго време не можа да си даде сметка, че народът просто отсъства — никой не беше останал. Войната в тези първи следвоенни седмици стоеше там, където я беше настигнал мирът, масовата демобилизация не беше започнала, а евакуацията — кой се беше завърнал, а кой и хич не бързаше да се връща, знаейки, че от дома му нищо не е останало... С други думи от победата до пълната житейска увереност в победата оставаше макар и малка, но все още неизвървяна докрай крачка и Альонушка със своето завръщане беше попаднала тъкмо в такава пустота.

От града до районния център тя се добра благодарение на случаен превоз, а оттам до селото й се наложи да върви пеша. Тези девет или десет версти тя преодоля с бърза крачка, стараяйки се да се движи колкото се може по-бързо без да спира дори за минутка пред разрушените, мъртви стопанства, пред някогашните огнища, останали единствени от топлите някога човешки гнезда, пред тракторите и камионите, спрели навярно завинаги в дъното на пътя или направо в опустялото, голо, обрасло само с тръни поле.

На няколко пъти тя се покланяше на хората, излезли на прага на оцелелите си домове, които не скриваха своето учудване, виждайки я сама на пътя. Канеха я да влезе, предлагаха й самогон, а тя им благодареше с поклон, отвръщаше им, че много бърза и тогава те я питаха откъде е. Назовеше ли името на скромната си родна махала обаче, хората само поклащаха глави.

Ето че най-сетне Альона навлезе в селото с нейното училище и тя приближи любимата сграда. Изненада се — двуетажното, построено още преди революцията здание, беше цяло. Дори катинарът на вратата не ръждавееше, а изглеждаше съвсем приличен. Тя приседна на скамейката, за да си поеме дъх преди да извърви последната отсечка до родната махала — както е известно, предстояха ѝ още три километра пешком.

Изведнъж откъм ъгъла на училището се чу шум — нечии стъпки. Альона стана и — о, боже! — насреща ѝ стоеше Олга Петровна! Учителката!

Альонушка като че ли направо изквича от радост, хвърли се насреща ѝ, прегърна я, но почувства, че тялото на учителката се оттласка от нея, отдръпва се назад. На свой ред Альона също се отдръпна, за да разгледа онази, за която почти беше забравила по време на всичките си мъчителни преживявания, но нали същата Олга Петровна ѝ беше преподавала един невъобразим, несравним с нищо първи урок... Обесените София и Сара — колко отдавна беше всичко това! Когато трябваше да бъдат измити мъртвите им тела и Олга Петровна, често ругала пришълките приживе — недолюбваните от нея учителки — с мълчалива решителност беше изпълнила това прощално задължение... Альонушка тогава, съвсем сополива, беше загубила съзнание, но сега...

В лице Олга Петровна почти не се беше променила. Е, да, бяха се появили дълбоки бръчки от носа към устата ѝ. Същите бяха изрисували шията ѝ като белези. Но си беше все същата и най-важното — беше тук — на същото място, където Альонушка я видя за последен път.

Альона ѝ се усмихна, както се усмихваше на Полина Степановна, докато бяха заедно — с мъка и радост, хвърли се към нея, както би се хвърлила да прегърне Клава, ако по някакво чудо можеше да я срещне сега. Но тези жени ги нямаше — Альона беше съвсем сама, поела на път за къщи — към най-скъпото място, където всичко за нея щеше да бъде истинско спасение... И ето че сега насреща ѝ се беше изправила, не коя да е, а старата ѝ учителка!

Но Олга Петровна се отдръпваше и отдръпваше от своята бивша ученичка и лицето ѝ не излъчваше никаква радост.

Най-после тя проговори — глухо и с укор:

— Ех, Никитина!

После отмести поглед. Върху Альона отново се стовари онзи сняг от детството, когато почти загубваш съзнание. Когато животът изчезва, още преди да си го осъзнал. Когато студът се втурва под яката на дрехата ти и дори не можеш да изкрещиш — студената му маса е запушила устата ти.

В отговор Альона само изстена:

— Какво има?

— Онова същото! — просъска старата.

Учителката сякаш се стопи, отдръпна се и пое нанякъде зад оградата, пропадна в гъсталака от изкласили бурени.

Альонушка, сякаш тежко ранена, бавно повлече нозе по посока на своята махала. Пътеката беше обрасла. По всичко личеше, че отдавна никой не е вървял по нея. Тя не падна, направо легна на запустялото пътче към дома.

Напразно лайкучката гъделичкаше веждите ѝ, звездичата се стелеше под нея, за да ѝ е по-меко върху земята, а върбовката поклащаше глава, сякаш казваше: „Здравей, момичето ми, ти вече си си у дома“! Нищо не можеше да помогне на Альонушка.

Тя лежеше в избуялите треви на своя бащин край, не само отхвърлена и непростена — за какво — неизвестно; тя лежеше направо осъдена. Осъдена заради това, че се е спасила, че е оцеляла и сега се завръща. Излизаше, че това не е радост, че животът не е Божия благодат, а непоправима вина.

Клюката сама си обхожда света.

2.

Все пак съдбата прояви милост към Альонушка.

Когато спъвайки се и трудно ориентирайки се по пътеката, тя се добра до родната махала, на излизане от гората, откъдето се виждаше тяхната улица, буквално се стъписа от изненада.

Цялата махала си беше на мястото. Едва когато приближи, излизайки на единствената уличка, видя закованите с дъски прозорци и разкривените стени.

Живот имаше единствено в къщата на Клава и отвътре изскочиха светлоруси хлапета — момче и момиче — децата на Клава. Вратата на оградата изскърца и след тях се показва като че ли без никаква външна промяна майката на Клава. Някъде зад нея измуча крава. Старицата попита с надежда:

— Де е Клава?

Значи Клава не се беше завърнала. Альона не можеше да отговори къде е жената, която я беше спасила, къде е благословицата я за спасение Клава. Тя само наведе глава и разтвори ръце. Старицата се повъртя, като че ли предварително знаеше отговора, но въпреки това беше задала въпроса си.

Сякаш животът я запокити по улей, който отвеждаше все по-надолу и все по-надолу — Альона не успя дори да изохка — някаква вълна я беше изтласкала на гребена си — радвай се! Пред нея се издигаше бащиният дом — чудо на чудесата! — цял и невредим. Само вратичката на оградата беше залостена не с онзи прът, ами с тояга.

— Аз я запрях — измърмори зад гърба ѝ с басовия си глас Съомка — синът на Клава, а Маня, нейната щерка възрази:

— Двамата я запряхме.

Альонушка махна тоягата, прекрачи в дворчето и отвори входната врата на къщата. Боже! Тук нищичко не беше променено! Всичко си стоеше по местата — така както са го подредили ръцете на майка ѝ. Альонушка пристъпи към шкафа за посудата и като хипнотизирана бавно пое в ръцете си снимката с онези неизвестни за нея хора, направена неизвестно къде, на която можеха да бъдат

разпознати само София и Сара. В кой свой живот познаваше тези учителки тя? Къде остана той? И какво значение имаше сега всичко, преживяно от двете обесени жени?

Както и от самата нея...

3.

Цели три седмици, може би дори четири, тя живя като в полусън — всичко в нея се беше смесило. Можеше да преседи половин ден на пейката до гроба на татко си, обгърнат с покривало от нежен, влажен мъх. Седеше, полюляваше се, мърдаше устни, шепнеше му за неизвестното далечно поле и бездиханната си майка, оставена да лежи върху него.

Разказваше на баща си и за преживените от нея беди, за малката си дъщеричка Лиза — топлото кълбенце плът — отнето ѝ насила, което повече никога, никога повече не само нямаше да види, но нямаше и да чуе за нея, както и самата Лизинка, когато порасне нямаше да знае изобщо за своята истинска майка. А Вили...

Колкото повече събития се бяха случвали в предшестващия ѝ живот, колкото по-плътен беше той, колкото по-силна беше пресата на придвижването му и колкото по-малко време ѝ оставаше за размисъл, толкова по-леко, оказва се, ѝ беше да живее. Но ето че сега всичко спря.

Беше ѝ се случило онова, за което дори не си беше позволявала да мечтае. Намираще се у дома и времето беше възкръснало. Всичките ѝ изпитания и онова основателно „по-раншно“ започваха да се разгръщат, да увеличават обема си. Също както забравената изсъхнала, загубила по-раншната си плътност, търкаляща се в кутията за хляб коричка, веднъж попаднала в чаша с топъл чай и поела нейната влага, омеква, изпръхва, увеличава размерите си, става отново годна за ядене, възвръща облика си на късче хляб, каквато е била преди.

Тя си мислеше за Вили, който я беше видял, беше я прибрал, първоначално против нейната воля, и не я беше изхвърлил, не я беше предал, а я беше направил своя съпруга според всичките най-строги правила на тогавашното им съществуване там. За Вили, предусетилият своята собствена смърт, продължилият своя живот, пробудилият в нея нещо, приличащо на любов... Но странно, тъкмо Вили, спасилият я и преобърнал целия ѝ живот Вили изчезваше от съзнанието и паметта ѝ

по-бързо от всичко. Сякаш побягваше нанякъде, стапяше се — Альонушка нямаше даже негова снимка.

Тя чувстваше, че в нейния ум все пак става нещо нередно. Вили й убягваше, отиваше си, изтляваше в нейната памет, а вината й, че се е спасила по този, не от нея съчинен начин, ставаше все по-отчетлива. Да, беше се изповядала пред Полина Степановна, пред една общо взето чужда жена и тази жена, повярвала във всичките Альонини грехове не ги беше осъдила като грехове. Защото тя самата беше страдала достатъчно. А Олга Петровна веднага й предяви обвинение, макар изобщо да не беше ясно как би могла да знае, пък било то и нещо съвсем малко — нали никой, нито едно живо същество на тази планета, освен онази медицинска сестра, не би могло да свидетелства за случилото се на Альона. Впрочем — откъде и как — всичко това не засягаше Альона.

В гората край бащиния гроб, в бащиния си дом, докато си говореше с Маня и Съомка или с баба им, майката на Клавдия, Евдокия Мироновна, та дори и в съня си без да прекъсва дори за миг, отново и отново тя не спираше да размотава кълбото на своя живот. А бъдещето се سماляваше все повече и повече. Альона отслабна, започна да изглежда по-възрастна, отколкото беше наистина.

Нещо я гризеше отвътре. Прояждаше я, както дървоядът прояжда дървото, непрестанната прилепчивата, непростимата нейна вина.

Неясно каква и неизвестно пред кого.

4.

През първия ден след завръщането си — от самосебе си се разбира — тя отиде при Евдокия Мариновна — майката на Клава. Пред нея и пред внучетата ѝ разказа на дълго и широко колко много работеше майка им на първия обект, когато копаеха окопите, как събираха пепел от огньовете, за да си перат дрехите, как Клава беше бригадирка, как се грижеше за жените и влизаше в пререкания с полицаите, разказа какво се случи после — в концлагера, как ходеха строени на работа с кирки и лопати на рамо и как двете пренесоха тялото на майката на Альонушка от пътя до височинката. Разказа пред Евдокия и внучетата ѝ как Клава настоя тя да се спаси на всяка цена, как се бяха разделили и как Клава я беше благословила за веки веков.

Майката на Клава — вече на съвсем преклонна възраст — само въздъхна облекчено и се прекръсти. Не зададе нито един въпрос, нито пък децата. Изслушаха Альонушка мълчаливо, като че ли току-що им беше прочела писмо без обратен адрес.

През есента на тази година Альонушка навърши седемнайсет. Трябваше да продължи своя живот. След като живя в бащиния си дом една-две години, малко по малко тя успя да развъди животинки и да възстанови градината. Не обичаше да се появява в селото, макар понякога да ѝ се налагаше да отиде за сол, захар или брашно. Печеше си дори хляба сама в старата и вярна руска бащина фурна.

Един път дойдоха за нея с камион. Шофьорът — млад мъж — ѝ предаде молбата на Олга Петровна веднага да отиде, за да поговорят — две думички само. Учителката я чакала на смъртен одър. Альона замина с камиона. Олга Петровна лежеше на тесен вдовишки железен креват, напълно безпомощна, бледа като платно. Едва успя да произнесе шепнешком:

— Прости ми!

Помоли и за още нещо.

— Искам ти да ме изкъпеш!

Умря почти веднага, като че беше стискала зъби само до идването на Альонушка. Немаше никакви близки.

Гроба ѝ изкопа, ругаейки без отдих, някакъв селски пияница срещу скромното заплащане от една бутилка, скътана тъкмо за този случай от починалата, а Альонушка я изми, доколкото можа в нейния креват, без да изпита какъвто и да било страх или отвращение. Сърцето ѝ не отброи нито един излишен удар и тя си помисли, че — ей на — изцяло се е променила.

След Олга Петровна почина Евдокия Мироновна. Альонушка изкъпа и нея. Погребах я майката на Клава в селското гробище близо до учителката Олга Петровна и доста далеч от София и Сара.

Твърде много народ беше напуснал този свят по време на войната — гробовете на двете забравени учителки се бяха слегнали, обраснали с трева, сред която за свое голямо учудване, Альона забеляза яркочервените плодчета на диви ягоди, които сякаш я канеха, дори настояваха да ги откъсне и да се порадва на сладостта им. Но Альона знаеше — колкото и да са прекрасни плодовете, раснали върху гроб, те не се берат. Нито се ядат.

Изпратиха Съома и Маша в интернат и те някак изчезнаха във водовъртежа на следвоенния живот. Альонушка остана съвсем сама в опустялата махала.

5.

И все пак в живота ѝ се случи нещо непредвидено. На гости ѝ дойде леля Поля — Полина Степановна. Тя не беше сама, а с останалия жив неин син Степан, с дъщеря ѝ Зиночка — също в отлично здраве — и с още един човек на име Сергей.

През главата на този започнал леко да побелява мъж, както представи историята му Поля, бяха минали не една и две беди — беше воювал, беше попаднал в плен, беше успял някак си да избяга при нашите, но там го осъдили и бил прехвърлен в наказателен батальон, където пък, заради проявена храброст, получил орден... Сега след войната той се мотаел насам-натам, защото домът на родителите му — в селото на Полина Степановна — бил изгорял. Не че не бил готов да си построи нова къща, но нямало заради кого — не можел да открие своята гълъбица.

В последна сметка в гората до гроба на бащата на Альона, където отидоха сами, Полина Степановна чистосърдечно призна, че цялата тази експедиция имала една-единствена цел — Сергей и Альона да се запознаят, да се харесат, да започнат да лекуват заедно нанесените от войната рани и да продължат живота си по-нататък, както е редно за всички хора в прилична възраст.

Докато говореше, Альонушка я гледаше зяпнала — доста хладно, направо неприветливо. После извърна поглед и попита:

— Ами Лизинка?

— Виж я ти нея! — огорчено възропта леля Поля. — Ти какво ѝ говориш, тя какво разбира. Можеш ли да обърнеш реката против течението, а? Не можеш! Дори най-малкия ручей не можеш да обърнеш срещу течението. И с живота е така, Альонушка! Миналото си е минало, не ще го върнеш!

Замълча за миг и почти извика:

— Не ти и трябва да го връщаш! Нито на теб, нито на мен! Дай, каквото ни е останало да пожиеем! Както Бог дал!

Альона само попита:

— Това Бог ли ми го дава, или ти, лельо Поля?

— Бог! Чрез моето желание да те спася.

Тръгнаха да се връщат прегърнати и леля Поля — Полина Степановна — дипломиран ветеринар, буквално удави Альонушка в река от утешителни, успокоителни, изпълнени с надежда думи. Всичко протече постепенно, едно по едно, лека-полека. Вечерта двете с Поля затрупаха цялата маса — гостите бяха отказали да се настанят у Альона, бяха предпочели, ако Альонушка не възразява, да отседнат в опустелия дом, където преди беше живяла Клавдия с децата си и своята майка Евдокия Мироновна — сега на свой ред Альонушка беше залостила със здрава тояга тяхната порта и беше прибрала при себе си животните им.

Сергей свиреше на хармоника. Вечерта след като похапнаха и леля Поля заведе порасналите си деца да спят, Сергей тихо, но хубаво свири известно време от цялата си душа. След това започна разговорът по същество.

— Мене — подхвана той, — Полина Степановна ме уговаря доста дълго да дойда тук, за да се запознаем, пък и да се сватосаме, защо да го крия. Аз все се дърпах. Не й вярвах. Щом ви видях обаче, в душата ми затрептя благодарност към нея.

— Не бързайте толкова — едва чуто проговори Альонушка.

— Ние сме сериозни хора — продължи Сергей, мъжът малко по-голям на години от нея... Човекът с прошарената коса, изпил също като Альона горчивата чаша на живота, загубил всичките си притежания, освен своята мъка изглежда... Страдал, а въпреки това останал наивник...

— Альонушка — продължи да настоява той, — нямаме време за ухажване. Предлагам да се сватосаме. Омъжи се за мене!

— Чакай! Чакай! — възпря го Альонушка.

— Че какво има за чакане — засмя се той. — Целия си живот изчаках!

— А какво ще кажеш, драги мой — колкото се може по-нежно промълви тя, — ако ти призная, че съм била женена за немец? За немски войник. Че съм живяла с немец?

Докато разговаряха, Сергей съвсем тихо, за да не пречи на разговора, посвирваше на своята износена, видяла какво ли не хармоника. След тези нейни думи, инструментът издаде стон на една нота, сякаш се разциври, захленчи, секна...

Сергей наведе глава, зарови поглед в пода — явно беше изгубил и ума и дума. Едва отрони:

— Полина каза, че сте била в концлагер... Че са ви депортирали в Германия...

Накрая все пак намери сили да я погледне в очите и да рече:

— Сбогом!

6.

Ако не ви мързи, сметнете сами...

В годината, когато войната свършва — през есента — Альонушка навършва седемнайсет, а умира на шейсет. Не продължава своето образование — гимназията е чак в Районния център — твърде далече от дома ѝ — да пътува е невъзможно, да се премести там на квартира — скъпо, а и не работи. Преживява от личното си стопанство. Успява да се сдобие с паспорт — на основание на документа от пленничеството, но това ѝ коства толкова много обяснения в какви ли не кабинети на същия този проклет районен център, че след почти всяко посещение, всеки път след такова посещение тя хуква презглава за вкъщи, без да чака да я вземе някой с кола по същия този път.

Да продължи да дава обяснения какво и как се е случило по време на войната тя вече не може и най-вече не иска. В последна сметка престават да се занимават с нея — частница, самотница, занимава се с домашното си стопанство — живее от него... По-късно ѝ отпускат нищожна пенсия.

Малцината оглупели жители на махалата — все още не избягали в близкото и също умиращо село — се учудваха на спретнатия вид на тази застаряваща самотница, на нейната дружелюбност към всички, без разлика, а също и на това, че в речта ѝ често се появяваха немски думи и изрази — „данкешьон“ — благодаря, „их либе“ — обичам или още нещо от този род. Пусна се слух, че се е побъркала, докато е била в плен — как иначе на всеки срещнат-несрещнат ще предлага чаша вода, а понякога дори мляко.

Ех, хора! Това отношение, всъщност е знак, че светлоносните добродетели на селото отиват в забрава, а съвсем не толкова отдавна те бяха на истинска почит — видиш ли непознат, поклони му се, пръв поздрави. Ако си мъж, свали си фуражката, ако си жена, предложи му чаша вода — от път идвате, не желаете ли да си пийнете водица? Мога ли да ви помогна с нещо — само кажете!

Альонушка порастваше, а после остаряваше, но усмивката не слизаше от лицето ѝ — така, както я беше учила майка ѝ. Само дето

злата участ не я напускаше — всичко случващо ѝ се днес по никакъв начин не можеше да зачеркне миналото ѝ. Получаваше се така, че животът с всичките му грехове, зла участ, мъка, но и с радостите си — със слънцето си, с неизбродните лесове, с небето над главата, не се нуждае много-много от Аљонушка — загубил е вкус и всякакъв интерес към нея.

И все пак един път тя извърши истински подвиг — замина на гости при леля Поля. Децата на приятелката ѝ отдавна бяха пораснали, а тя — остаряла. Полина — единствената свидетелка на Аљонините изпитания! Двете така се прегърнаха, че костите им изпукаха — чак децата се изплашиха от тази прегръдка — дълго, дълго и безнадеждно плакаха.

Сергей, разбира се, се беше оженил, беше заминал нанякъде. След гостуването нищо не беше споменал пред леля Поля — но не за да научи тези неща беше дошла тук Аљонушка. Всички те вече ѝ бяха известни от кореспонденцията им.

Просто искаше да се видят с Полина Степановна.

Малко след срещата им леля Поля почина.

7.

Альонушка продължи да живее без нито един лекарски преглед, без всякакво вземане-даване с властта — ходеше само да гласува, но и тогава избягваше разговори с хората.

Колкото до хората, те твърде рядко поглеждаха към нейната махаличка. През зимата чат-пат ще мине скиор, ще ѝ махне с щека и толкова.

От махалата не беше останало почти нищо. Както е известно, дървената къща изисква в нея да има живот. Някой да стъпва по дървения ѝ под, ако трябва да забие пирон, да помете. Някой да диша в нея, да напалва печката, да разменя по някоя дума, че ѝ повече с някого. Човек напусне ли къщата си, закове ли с дъски на кръст прозорците, залости ли пътната врата — край, смятай, че е казал сбогом на своята собствена душа. Останала самотна, старата дървена къща тъгува както и старата жена, а щом загуби надежда, че стопанинът ще се завърне — умира. Гредите се превръщат в гнилоч, покривът обраства в зелен мъх, стъпалата към антрето изгниват и се срутват. После идва онзи печален миг, когато рухва покривът, понякога с грохот, като че с предсмъртен вик, отправен към напусналите я, а най-често с почти плах шум — той се килва на една страна и малко остава — една-две есени, когато обезсилени ще го последват в някоя погрешна посока и стените, също като прострелян млад кон, способен още дълго да бъде язден, домът окончателно ще легне на единия си хълбок.

Домът, изхранвал много хора, преминали вече отвъд — зад пределите на живота или забравили вярната бащина стряха, родното си място, дървения под, по който са проходили с първите си стъпки...

Така се руши една махала. Така рухва на колене, обраства с диворасляк, с мъх и всякакъв бурен — сами по себе си изящни, но по всичко личи, с тази тяхна изящност природата се мъчи да прикрие човешката безпаметност и да я превърне в някакво извинение. Само че човекът е нещо неизвиняемо...

От цялата махала остана само къщата на Альонушка. През зимата печката ѝ бумтеше, пътеките около нея винаги бяха почистени, дървата — нацепени — впрочем, в последните години това бяха просто нарязани сухи, потъмнели останки от руините на напуснатите съседски къщи.

Само от време на време — много рядко — по тези места се появяваше девойчето Лиза — местната пощаджийка. Майката на това момиче твърде рано беше получила инсулт, баща ѝ ги беше зарязал и на него — което при всяка среща събуждаше в Альона Сергеевна мисли за собствената ѝ дъщеря — му се налагаше само да си изкарва хляба. Естествено, до отдалечената на три версти махала с единствена старица на никого не му се ходеше. Така че до тук доприпкваше само Лиза.

Застаряващата Альонушка я приемаше като любима, дългоочаквана гостенка, но Лиза възприемаше това само като проява на традиционното руско гостоприемство. С годините обаче старицата неочаквано започна да ѝ задава странни въпроси.

Например, как е успяла да избяга от баба си и дядо си Щерн? Дали е жива някаква си Ела? Какво става с Готфрид?

Малката пощальонка не схвана веднага, че Альона Сергеевна, на която донасяше само едната безсловесна пенсия — нито едно писмо! — обърква различни периоди от своя живот, въпреки че транзисторът ѝ никога не спираше да звучи. Лиза сама ѝ носеше батериите за него — купуваше ги от селския магазин.

В такива моменти момичето с вежлив тон напомняше на възрастната жена, че вкъщи я чака безпомощната ѝ майка и трябва да бърза, защото има да готви — след тези думи лицето на Альона Сергеевна се отпускате — навярно се връщаше в настоящето. Тя кимваше с глава и отправяше поглед към шкафа, в който, Лиза знаеше добре това, се намираще снимката на двете млади жени, учили старицата в онези допотопни времена и един красив албум с едноединствено стихотворение на немски.

След време Лиза неведнъж беше разказвала, че Альона Сергеевна искала повече от всичко на света да види своята дъщеричка — също Лиза — Лизинка, както я наричала тя. Вярвала, че Лиза е станала истинска принцеса, неслучайно нейните предци носели аристократичната представка „фон“ пред името си.

След няколко такива разговора, когато пощаджийката ѝ донесе поредната пенсия, след чашата чай — невероятна на вкус смесица от билки — Лиза свали забрадката си, потънала в блаженство, а старата жена вежливо я попита дали ще ѝ отдели малко време, за да изслуша историята на нейния живот.

Когато разказът приключи, Лиза стоеше превита на две — тя беше състрадателно момиче със съвсем нелек живот, но все пак в него нямаше война, нямаше концлагери, нито смъртна заплаха...

— Как сте оживяла изобщо? — попита я тя.

— Бих дала целия си живот — отвърна ѝ старицата, — само и само отново да зърна някак си родното си чедо, да зърна Лизинка. Макар и с крайчеца на околото си!

От нейния разказ пощаджийката запомни само имена и чуждоземни названия — някакъв Дуисбург, някакви Пелагея Матвеевна, Сергей Кузмич, някаква съседка Клава. Разбира се и името на своята непозната адашка.

Не след дълго се спомина майката на Лиза, на четирийсетия ден след смъртта ѝ тя си взе неплатена отпуска и замина за дълго при роднини. Върна се чак през зимата. Както стана ясно, по време на цялото ѝ отсъствие никой не беше носил пенсията на Никитина и когато пощаджийката отиде отново в опустялата махала — а това, да напомня, се случваше през зимата — тя завари вратата в студената къща леко откряната. В малката светла стаичка Альонушка лежеше студена — очевидно, предала богу дух съвсем не толкова отдавна. Тя беше приготвила сама себе си да посрещне смъртта.

Завари я легнала в средата на кревата, облечена в черна рокля, а в скръстените ѝ ръце стърчеше малка картонена иконка на Богородица с надпис: „Утеши моята печал“.

В Русия все още времената бяха на неверничество, атеистични, но Альона Сергеевна така и не беше споделяла с Лиза нищо от своите предсмъртни желаниа. Дори не я опяха — властта не проявяваше съпричастност към подобни неща — напротив, отнасяше се строго — черква имаше само в районния център. Колкото и да е необичайно обаче, дадоха разрешение Альонушка да бъде погребана не на селското гробище, а в гората, до баща си.

Отново валеше сняг, изпратеният с ковчега камион заседна в снега и скоро се върна обратно. Тогава Лиза намери трима възрастни

селяни. Те все още си спомняха красавицата Алюнушка. Вярно, спомняха си я приблизително, общо взето по разказите на по-възрастните си роднини.

Нае ги срещу тази същата неконвертируема, всеразплащаща руска валута — по бутилка на човек. Мъжагите закараха ковчега с шейна от селото до махалата, после в гората и там изпълниха най-последното в живота на всекиго — закопаха Алюнушка в земята в съседство с другия, отлично поддържан, макар и доста отдавнашен, както личеше, гроб.

Парите, приготвени в плик на масичката — покойницата се беше подготвила и за това, стигнаха за всички разноски.

8.

Минаха много и какви ли не години...

Яркозеленият акварелен мъх, украсявал гората още от преди военните времена, застлал бащиния гроб, а след него и гроба на Альонушка, постепенно изпълзя към изоставената махала и подхвана останките от някогашните дървени постройки, бавно изтривайки от тези места всякаква следа от човешко присъствие.

Сякаш някакъв невидим художник зацриховаше с разкрасяващите си моливи отминалото време.

Единствено човешката мъка не можеше да бъде зачеркната...

9.

А може би може? Може би човешката скръб ще изчезне завинаги
заедно с онези, които са я преживели!

На какво тогава обаче да се надяваме ние, живите?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.